

BARÁTHOSI TURÁNI KÖNYVEI

X

JAPÁN, A FELKELŐ NAP ORSZÁGA

ÍRTA ÉS KÖZREADJA;
BARÁTHOSI-BALOGH BENEDEK

SZERZŐ KIADÁSA ÉS TULAJDONA.
MINDEN JOG FENNTARTVA.

BUDAPEST, 1930.

Held János irodalmi és nyomdavállalat, II. Margit körút 7. Telefon: Auf: 536-95

A kiadásért telet: BARÁTHOSI BALOGH BENEDEK.

VISSZAEMLEKEZÉSEK.

(Előszó.)

Huszonöt évvel ezelőtt egy szép és nagy könyvet írtam volt Japánról. Kaptam reá egy kötetre való dicséretet én is meg a japánok is. Még a rettegett kritikus, Tóth Béla is azt írta, hogy büszkén vallja a világirodalom legjobb japán leírásának munkámat. Úgy volt, hogy majdnem elhittem, hogy magam maradok egyedül olyan, aki nincs megelégedve a három nagy kötetes könyvvel, hiszen a negyedik már nem is jelenhetett meg könyvalakban, hanem csak egy szaklap folytatásos cikksorozatában. Mert hát abba a nagy munkába én gyönyörűleg belébukottam, akkori kultuszminiszterem jóvoltából. Úgy belébukottam, hogy három esztendeig írtam „megrendelésre”, amíg kifizethettem a nyomdát, a képcsínálót meg a könyvkötőt. Hogy ez alatt úgy megutáltam a tollat, hogy kötéllel kellett megfogni akármi-lyen apróság megírására, az természetes. Hanem a „*Világlap*” szerkesztője ügyesebb volt, mint én. Mikor a hitelezők nagyon szorítottak, egy esztendőre megvette tőlem a kiadás jogát s az én szedésemmel és képeim-mel mindjárt 50.000 példányt nyomtatott s keresett rajtam 50 000 jó aranykoronát, kultuszminiszterem jóvoltából.

E mellett a keserűség mellett igazán észre sem vettem, hogy a sok dicséret mellé egy pár keserű labdacsot is kaptam a jóbarátok köréből.

Boldogult Zempléni Árpádunk, a nagy turáni poéta ezt írta: „ . . . Nahát tudós férfi, ez sikerült neked. A te 55.000 példányban megjelent Dai-Nipponod nemcsak megismertette, hanem meg is szeretettette Japánt a magyarsággal. A magyarok is, a japánok is megköszönhetnék ezt neked, hiszen munkád előtt majdnem semmit sem tudtunk róluk. Hanem — tudós férfi — úgy vagyok én a könyveddel, mint gyermekkoromban a cukrászboltossal, ahol annyi édességet ettem egyszer, hogy egy darabig még a környékét sem kívántam látni az édes boltosnak Ha az a japánság olyan volna, amilyenek te fested, akkor azok nem is emberek, hanem valami emberfeletti lények volnának. Nem jó a csupa édes, kell melléje valami keserű, valami savanyú is, hogy ízletes lehessen ...”

Cholnoky Jenő egyetemi tanár úr ugyanakkor így ír bírálataiban! „ ... Ha Baráthosi nem a fiatal felelőségével lett volna Japánban, bizony egészen más véleményel lenne a japánok erkölcsiségéről ... A japáni becsületről és barátságáról is áradozik. Hogy itt nem egészen őszinte annak, legjobb bizonyossága az a pár keserű sor, amit a zálogba tett magyar pénzre adott kölcsönnek a visszakeresi módjáról írt a japáni professzorról s ami bevilágít abba az örvénybe, amit más-képp olyan gondosan eltakargat . . .”

Egykori nagynevű mesterem, boldogult Szentkatalnai Bálint Gábor kolozsvári egyetemi professzor meg azt írta, hogy „Japán minden virágát csokorba kötötted

s most az olvasó azt hiszi, hogy Japán olyan virágoskert, amiben nem nő gaz . . .”

Mindez a te bajod, mondhatják kedves olvasóim táborában. Hát persze hogy az enyém s annál nagyobb baj, mert most, mikor Japánról újra kell egy kicsike könyvecskét ímom, nem lenne szabad keserűnek lennem, nehogy könyvem is az legyen.

Hogy a máig is idegeimben vibráló keserűséget elkeressem, elővettem azt a sok örömet, de még több kínlódást okozott régi könyvemet s elkezdtem benne lapozgatni. Aztán úgy jártam vele, mint aki a sötét szobából kivágyik a napfényes mezőre s addig nézi a nyári ragyogást, hogy a csupa fénytől elsötétül előtte a világ s megkínzott szeméből kicsurran a könnye.

Bizony-bizony annak a sok fénynek, amit ott rajzoltam, azóta megismertem az árnyékát is. De hát ez nem baj még, hiszen árnyék nélküli fény nem is lehet a földön. Egy élet telt el azóta felettem s ma, mikor a modernek szerint, fehér fejjel le kellene mosolyognom ifjú lelkem sejtő feljajdulását, nem tudok bevezetőül mást, nem tudok jobbat írni, mintha ide iktatom azt az 1905-ben irt jövőbe nyilallott fájdalmat, amit akkor könyvem élére iktattam.

„Van-e magyar, kinek szíve nem dobbant volna hangosabban, mikor a dicső Ősök meseszámba menő hőstetteit hallotta? Van-e magyar, kinek vágyó képzelete ne röpült volna a messzi keletre, ahol nemzetünk bölcsője ringott, hol hős eleink álmodták gyermekálmaikat. Kinek nem emelkedett fájó reménnyel kebele, mikor az őshonban maradt testvérekről, az ő Nagy-

magyarországukról hallott, melynek feltalálásáért annyi jó magyar szív hiába áldozta életét?

Hiába. A honfiremény, mely nemzetfánk megsza-
porodását remélve hitte egykor, tört szárnyakkal sír a
teljesülhetetlen álmombadúló múltján.

Eszembe jutnak ifjúságom hajnalórái. Egy szere-
tett arcot látok magam előtt — az én édesatyám arcát
— ki megfogva kezemet, lelke egész meggyőződésével
beszél keleten maradt testvéreinkről.

„Egy pár év még fiacskám, aztán elmegyünk
együtt, megkeressük s elhozzuk őket”, szolt lángoló
szemekkel, melyeknek tüze lelkembe égetve magát, ma
is ott ég elolthatatlanul.

A sors könyvébe másképp volt beírva. Az úrnélküli
végzet rátört vad, kíméletlen kezével. Haldokló ajkáról
egy pár szó maradt reám kötelező örökségül: „Ha én
meghalok is, neked fel kell keresned őseinket”. Rám-
szállott a nagy, szívemelő — szívettépő örökség.

A rohanó idők gyors kerekén sok év lepergett
azóta. A kicsiny ember a természet ura lőn; vihart,
villámot tudnivágyó kocsiába fogott s feljárta az ismer-
etlen világok soha nem látott vidékeit. Haladásának
minden lépése egy újabb, megsemmisítő csapása lett a
honfiszívben ringatott reménylő álomnak. A rideg tu-
dás kimutatta a legkeserűbb valót, hogy a föld hátán
nincs több, nincs más magyar, csak mi, kik a négy
folyó és három bérc országát lakjuk s ha volt ezenkí-
vül, úgy elveszett, megsemmisült.

Összeomlott szent örökségem célja, úgy hittem,
hosszú időn át. De nem úgy lett. A rajongó ifjú szív
komolylyá szűrődött férfikora megtartott egy eszmét a
múlt töredékeiből. Őseink utódai elpusztultak bár, de áll

még bölcsőjük, él még nemzetségfájuk törzse. Ezek megismerésével egy kis világítást mégis hozhatnánk annyiszor vitatott, annyiszor kétségbevont származásunk és őstörténetünk homályos világára. És ha ezenkívül gyenge tehetségem megbírja a nehéz feladatot — megismerve szemtől-szembe Ázsia turáni népeit, ezek szokásait s a földrajzi viszonyokat — hozzájárulhatok azon kérdés tisztázásához, váljon a japán és koreai nép az uralalatti turánsághoz csatolható-e s ha igen, mikor és milyen úton jutott mostani hónába.

Bármily nevetségesen kicsiny is volt azon eszközök száma, mely terveim megvalósításához az eszközt megadni volt hivatya, én elégnék találtam azt. Bízom fizikumom acélerejében és bízom lelkem erős akaratában . . .

A kitört orosz-japán háború megállított utamon bár, mégsem mondhatom egészen eredménytelennek félbenszakadt utazásomat. Egy röpké pillantással végignézttem a velünk egy őstörzsből származott népeket s jól megismertem közülök a felkelő nap országának fiait.

A felkelő nap ad új világot a sötét földnek. Nyugat csillagát, fényes kulTuránkat, szép szabadságunkat óriási veszély fenyegette, a sötét zsarnokság pokoli útjain járó orosz kolosszus határt nem ismerő terjeszkedése miatt. Fél Ázsia nyögte korbácsa hatalmát s úgy tetszett már, hogy Khina százmillióinak fegyverbefogásával az egész világot jármába fogja hajtani. A nap fiai útjába állottak e rettenetesnek látszó végzetszerűségnek. Széttépték napanyjuk arca elől a sötét felhőket és a közepkor sötétjétől rémüldöző nyugatnak is visszaadták a szép hajnal szebb reményeit.

Az egész világ látta őket a dicső csaták győzelmes tüzében, én láttam őket otthon imádott hazájuk földjén, mindennapi életükben, családjuk, háztájuk körében. Az így és itt ösmert nemzetről beszél majd könyvem. Hiszem, hogy ép oly kedvteléssel fogja olvasni ezt nemzetem, mint a csodálatos harcok történetét s hiszem, hogy még nagyobb és igazabb lesz szeretete e hős nemzet iránt.”

*

Azóta négyszer fordultam meg Japánban s igen sokat másképp láttam, mint első hevületemben. De láttam azt is, hogy képeim igazak voltak s csak az árnyék maradt el róluk. Ezeknek a meglátásoknak letisztult és leszűrődött eredményeit nyújtom ebben a könyvemben s hiszem, hogy ez is lesz olyan kedves olvasmány, mint a milyenek eddigi könyveim valának.

*

1928-ban ezekkel a szavakkal adtam nyomdába jelen kötetem kéziratát. Több barátommal beszélgetve a dolgról, visszavettem ezt s helyette a „*Japánföldi bolyongásokat*” nyomattam ki, hogy ne következzenek sorozatomban egymásután két, magyarán mondván nehezebben megemészthető könyv. Azt határoztam akkor, hogy csak a 17-ik kötet lesz ez a könyvem. Hogy most mégis ezt ejtettem sorba, annak okát alább megadom olvasóim előtt.

Budapest, 1930. évi április hó.

Baráthosi-Balogh Benedek.

I.
A FEHÉR EMBERISÉG JAPÁNI SZEMMEL
NÉZVE.

A fehér emberiség ketté szakadt. Európa, az ősi föld, kifáradt s a régi tradíciókhoz eltéphetetlen gyökerekkel ragaszkodik. Ez szaggatta ezerfelé társadalmát és népeit, nyelvileg, hitében és gondolkozásában. Vele szemben Amerika egységes nemzetté fejlesztette, egységes kultúrájává tette s egységes gondolkozásúvá gyúrta polgárait, az általa kitermelt s az európai nyűgöktől megszabadított népességet, mely mikor eltépte magát Európától, meg is tagadta vele a lelki kapcsolatot. A szabadság, egyenlőség és népszuverenitás Amerikában lett világtényezővé s tette Amerikát olyan hatalommá, amely már az egész világ uralmáról ábrándozik. Európa nem tudta, talán nem is akarta megteremteni ezt az igazi demokráciát. Elvénült, megrokant idegei nem tudtak megbarátkozni vele s kifáradt vállai nem bírták meg ezt a különös új megterhelést. Mint az aggastyánnak a fogai, úgy potyognak el Európa régi nagyságának összes tényezői. Népe, bár ezer háború, járvány és egyke tizedelte és erősen apadóban van a többi földrészek embereivel szemben, mégis legalább százmillióval több, mint amit eltud tartani. A vezető szerep kihullott kezéből, a világ vezető hatalma eltolódott nemcsak az el vénült földrészről, hanem még tengereiről is. Lakossága mindig gondterhelt arcú, akár a megöregedett emberé, aki nehezen bírja már a kenyérkereső

munkát s arcán ül a holnap árnyéka, amikor már képtelen lesz a betevő falat megszerzésére. Mindenki ideges, hisztérikus. Testileg satnyul, lelkiileg roppan össze-felé. Tradícióinak nyúge alatt rogyadozik, de a felszín és látszat megóvása mellett erkölcsileg is roskadozik. A hívőkkel szemben áll a hitetlenek egyre növekedő tábora. A becsületet megöli a korrupció, az erényt az erotika, az egyesülésben való erőt a széthúzás. A nők eszményesítése már a testiség kultuszává sülyedt, az igazi európaias színezetű szerelmi házasságok úgyis kérész életű tartóssága még jobban megromlott s míg egyfelől majdnem a szabad szerelem örvényébe sodródott (szovjetházasság), másfelől az érdekházasságok szégyenletes hínárjába tévedett. És míg egyfelől a nő majdnem árúcikk, akit szépsége vagy vagyona szerint válogatnak ki, másfelől a nők uralmának évezredekkel ezelőtt letűnt és túlhaladott kultúrállapotai látszanak megújulni. Így van ez a szellemi és erkölcsi élet minden vonalán. Romok s a romok között ténfergő, vézna, fáradt, kedve és erejevesztett tömegek. Anyagi ereje is elpusztul lassanként. A többi világrész, melynek élet-erejét századokon keresztül elszívta s abból merített új erőt vérkeringéséhez, lassan elszabadítja magát tőle. Mi lesz Európa nagyhatalmaiból, ha gyarmatai elszakadtak, mi lesz Európa iparos államaiból, ha piacait elveszítette? Mi lesz vele, ha a nemzetköziséget valló mozgalmak diadalmaskodnak a szűkebb nemzeti eszmék fölött, mi lesz vele, ha gazdasági függetlenségét egészen elveszti, hiszen már ma is az idegen tőke uralkodik felette?

Olyan kérdések ezek a jövőre nézve, melyet csak ifjú erővel, ruganyos, a korrallal haladó alkalmazkodási

képességgel lehetne megoldani. És talán a nagybeteg Európa még ki tudná lábálni ezt a rettenetes kórt, ha segítő társa lenne a gyógyulás ideje alatt, nem pedig olyan ellensége, amely nemcsak balé oltotta ezeket a bajokat, hanem egyre újabb és újabb betegségsírakat hint reá. Amerika, mely Európa romlásának a fő mozgatója, már felülkerekedett s az ő üzleti kegyetlen gondolkozású számítása meghúzta a halálharangot Európa felett. Olyan Amerika Európa mellett, mint egy gondatlan, jókedvű suhanc, aki érzi már erejét, melyet a fiatalság hevít és megsokszoroz. A népek önrendelkezésének elvével sikerült Európát még jobban eldarábolni, mint eddig volt s a háború által koldussá tett Európa ma, a szó szoros értelmében Amerika zsebében van. A kölcsönökön kívül az amerikai tőke kisajátítja lassan Európa minden erőforrását. A legnagyobb európai vállalatok koncessiói, részvényei már az amerikai pénzfejedelmek trezorjaiban vannak s e *téren* Amerika ifjú élete látszólagos könnyűvérűségét megtagadva, vas-következetességgű számítással tör célja felé, hogy Európát is egészen polipkarjaiba szoríthassa s a világunalmat végleg megszerezhesse. Hogy a szovjeturalomnak és agitációnak nincsen vége még, ez is Amerika hideg számításának az oka. Minél jobban szét tudja marcangolni a rajta kívüleső világot, annál könnyebben és kisebb áldozattal hull az ölébe s annál nagyobb kamatokat szedhet majd várakozása gyümölcseül a rabszolgájává tett emberiségtől.

És ebben az óriási veszedelemben az egyetlen mentő reménysugár Japán, mely, mint a szabadságukat védő népek vezére, egyedül veheti fel és kénytelen saját élete érdekében is felvenni, ezzel az Amerikából kiinduló rémséggel az élet-halál harcot.

II.

HOGYAN VISELKEDIK AZ ÁTLAGJAPÁN IDEGENEKKEL SZEMBEN.

(Naplójegyzetek.)

1912. legvégén történt még. A Hamburgi Néprajzi Múzeum igazgatója Budapesten volt s itt Seemayer Villibáld úrral, a Nemzeti Múzeum néprajzi osztály igazgatójával való tárgyalásunk után a múzeum főigazgatója báró Szalay Imre úr öméltósága előtt elköteleztem magamat egy negyedfélévre tervezett expedícióra, melyen az északi sarkkör és a velük szomszédos vidékek népeit kellett muzeálisán és nyelvi felgyűjtenem s az eddig meglévő felvételeket igazolnom. 1913 tavaszán kellett volna útnak indulnom feleségemmel együtt, aki utaim nagyobb részénél hű és bevallott útitársam volt. A jó Istenke úgy akarta, hogy másképp legyen. Egy szőkefürtű kisbaba mosolygott reánk a gyermekkocsiból, aki miatt egy évvel eltolódott utam. Megbízóim beletnyugodtak, sőt a berlini egyetem fonetikai osztálya közben felszerelt fonográffal s gróf Jankovits Béla magyar közoktatásügyi miniszter úr kiegészítette útiköltségemet azzal a feltétellel, hogy először Japánba, az ajnuk közé megyek és szerzek tőlük múzeumunk részére, a néprajzi gyűjtés mellett, legalább annyi nyelvi anyagot, hogy a három ajnu dialektus feldolgozható legyen. Ezzel indultam el 1914. tavaszán s feleségem unszolására helyette magammal vittem 16 éves fiamat

is. A szibériai vasút akkor immár teljes erejével dolgozott. A tizenegyedik nap már Vladivosztokban s a tizenegyediken Japánban voltunk, cseresznyefa virágzás idején.

Felkerestem Jamagucsi Kotaro tanár urat, tíz éves jóbarátomat, akivel egyezségünk volt, hogy a turáni nyelvek ösmert szóanyagát egy egyesített szótár alakjában feldolgozzuk. Japánban kiadót is találtunk már a munkára, melyet megosztva végeztünk. Csak a kész munkát egyeztettük volna. Ő is, én is szorgalmasan dolgoztunk éveken át e munkán s úgy levélileg, mint utaim alkalmával személyesen is állandó érintkezésben voltunk. Mikor elmondottam neki mostani kiküldetésem tervét, rövid gondolkozás után azt az ajánlatot tette nekem, hogy ne menjek kísérő nélkül erre az útra. Gondoljam meg, mondotta, hogy ez a darab terület csak most került vissza japán kézre s az oroszok folyton kémlelik, hogy mit csinál ott Japán, mert lesik a kedvező alkalmat, hogy másodszor is elrabolhassák tőlünk ősi tulajdonunkat. „A japán nyelvet bizonyára annyira elfeledte már, hogy a Szachalinban fölösön lábatlankodó japán rendőrséggel és örkatonasággal már nem tudná magát kifogástalanul megértetni. Azután, mivel az őslakosság majdnem mindenütt beszél oroszul, én bizonyára ezt a nyelvet használnám közvetítő nyelvvül, ami az orosz kémség gyanúját kelthetné s ezzel beláthatatlan kellemetlenséget okozhatna nekem.”

Jamagucsi barátom ekkor a tokiói idegen nyelviskola (l'Ecole de la langues etrangeurs) igazgatója volt. Ez az intézmény, bár gazdasági szakkal is rendelkezett, nem volt a császári tudományegyetemre jogosító iskola, bár több nyelven képezett ki olyan nyelvtanító

mestereket, akik a japán középiskolákban taníthattak, vagy a külügyi szolgálatnál kaptak alkalmazást. Azt ajánlotta, hogy van egy — a német szakot éppen most végzett — vidéki szegényebb, de rendkívül szorgalmas tanítványa, vigyem el azt magammal. Nagyon jó lesz neki, ha az élőbeszédbe egy kicsit belejön s ha egy kicsit az európaiakhoz is hozzászokik. Az a néhány jen honorárium sem fog ártani neki, amit tőlem kap majd szolgálataért. Nemcsak tolmácsként használhatja őt, hanem mindenre — mondotta Jamagucsi — ügyes, találekony fiú, aki erős és egészséges. Felfogadtam. Természetesen minden költségét fedeztem s díjazására is megalkudtunk, bár németül nagyon gyengén beszélt. A nagy európaias családi esernyő és a német szótárak soha sem estek ki a kezéből.

*

Hakodateban szállást fogadtunk s kirándultunk a Murorán melletti partvidékre, Ocsuba és környékére, ahol sok ajnu dolgot vásároltam. Különösen lepett meg, hogy az alkuvásnál és a vásár megkötésénél nem akarta kívánságomat tolmácsolni. „Mert alkudni és krajcároskodni szégyen a japánoknak és ő ezt nem teszi.”

Otaruban van egy ősrégi sziklafelirat, melynek rajzát már Dai Nippon c. könyvemben is közöltem. Most szerettem volna hű fényképet szerezni róla. Semmiképp sem akarta megengedni, hogy odamenjek s lefényképezsem, mert arról van már japáni képeslap is. Mikor a barlangocska elejébe érkeztünk, megdöbbenve láttam, hogy a felírtos barlangot majdnem tele töltötték földdel, úgyhogy a kultúrvonatkozású s még mai napig is megfejtetlen őskultúremlékből alig maradt néhány jel, a feltöltés miatt, a föld színe felett. Mikor e

feletti jogosnak ítélt megbotrányozásomnak szót adtam, figyelmeztetett, hogy ne szidjam a japánokat (!), mert feljelent a rendőrfőnökségen.

Szakhalinba való hajózásunkkor kellemetlen viharos idő kapott el. Minden utas beteg lett a hajón, mely ócska, pár száz tonnás faalkotmány volt s nem valami sok biztonságot nyújtott. Késő este horgonyt vetettünk az Aniva fok közelében, mert itt a tenger tele van sziklazátonyokkal, melyeken nem sokkal előttünk egy japán hajó zátonyra futott s az utasok nagy része elpusztult. Az én diákom kemény dohogással tett szemrehányást, hogy ilyen vállalkozásra kényszerítettem s fogadkozott, hogy soha többé hajóra nem ül.

Tonnaicsi ajnu falut a japánok kilakoltatták, mintegy 20 kilométer távolságra, mert helyébe japáni kikötőt és várost létesítettek. Ragyogószép időben mentem ki ide egy ajnu kanoén. (Hosszú, egyetlen fából faragott keskeny lélekvesztő.) Felejthetetlen szép útdarab volt. Az új faluban csak egyetlen japán ház állott. Ennek lakója egy személyben a falu ellenőre s rendőrspiclije és szállodása. Nem lévén még itt a halászati időszak, vendégszobái teljesen üresen állottak. Mégis olyan hallatlan árat követelt, hogy a tokiói Imperial Hotelben is drága mulatság lett volna. Mikor az egyik ajnu ember felvilágosítására alkudni próbáltam, a diákom a japáni vendéglős mellé állott s ismételten kioktatott, hogy ő az én megbízottam s mint ilyenre, ne hozzak szégyent reá az alkudozásommal.

Néhány napig maradtunk itten, közben újra viharossá vált a tenger s az ajnu lélekvesztőkkel nem lehetett visszatérnünk. Tengerálló csolnak meg nem volt az egész faluban. Pedig vissza kellett térnünk, mert a

ritkán közlekedő, északnak induló hajón tovább akartam utazni, nehogy újabb hetet kelljen itt töltenem, ahol dolgomat elvégeztem. Nem maradt más hátra, mint gyalog nekivágni a tengerparton, mert útról itt szó sem volt. Hat ajnu embert fogadtam fel, hogy háton hozzák be a kikötőbe a vásárolt néprajzi tárgyakat. Nagy fényképező gépemet kivettem a tokjából s a nehezen kialkudott és megvásárolt ajnu ezüst, bronz és üvegyöngy ékszereket belecsmagolva, magam vettem hátamra felvételeimmal együtt. Volt vagy 40-45 kiló a csomagom. Az alig két kilós fényképező gépet diákom nyakába akasztottam. Kiskaliberű puskám meg a fiamra bíztam. Komisz, féltérdig süppedő homokon dagasztottunk. Fél óra múlva már olyan fáradt voltam a csomagom terhe alatt, hogyha nem láttam volna az apró ajnukat rendületlenül előre törtetni háztartási, vadász és halász eszközökből álló óriási csomagjaikkal, bizony legjobb kedvem lett volna végigheverni azon a barátságosan marasztaló fővényen, mely minden lépésünket kínossá tette. De hát nem volt idő a pihenésre, messzi volt a kikötő s közel a dagály, mely viharál ezt az egész területet előnti egészen a sziklás partok tövéig. Egyszerre csak hozzám jön a diákom és a fiam s a nyakamba akasztanak puskát és fényképező gépet, mert ők nem bírják. Diákom még meg is toldotta, hogy ő nem hordárnak szegődött hozzám. Hogy ekkor összeremtettem amúgy istenigazában, arról azt hiszem nem is kell tanúskodnom. Megmondottam, hogy Tonnaicsiből visszaküldöm Tokióba, mert nem érdemli meg, hogy ilyen magaviselet mellett még lehetőséget nyújtsak neki világlátásra és ismeretszerzésre. Késő délután érkezünk meg holtfáradtan. Embereim elnyúltak s nekem

kellett becsomagolnom a vásárlást, hogy a visszafelé induló hajóval hazafelé indítsam a jokohámai Kun és Komor céggel, melynek alapítói Magyarországról kerültek Japánba. Az én diákom úgy látszik meggondolta a dolgot s közben bocsánatot kérve arra unszolt, hogy vigyem magammal továbbra is, mert nagy szégyen lenne reá, ha félútról visszaküldeném. Csak annyiba voltam hajlandó belemenni, hogy várjon meg itt, amíg visszatérek s akkor további utamon újra velem lehet. Kedvetlenül ment ki a szobából s rövid idő múlva a helybeli rendőrparancsnokkal tért vissza (legfőljebb őrmester úr lehetett), aki kijelentette, hogy utunkat csak úgy engedélyezték Tokióból, hogy én diákkal leszek mindvégig, így kénytelen arra kérni, hogy vagy térjek vissza Tokióba, vagy vigyem magammal makrancos diákomat is. Így szóli utasítása.

A Terpenja öbölbe szakadó Poronai folyó torkolatánál van Siska városka. Az oroszok építették még s a megszálló japánok beleköltöztek az oroszok elhagyott házaiba, csak éppen tatamit raktak a padlójára. A hajójáratok miatt sietnem kellett munkámmal, mely itt megszorodott. Felvettem az ottani ajnu dialektust s néhány hiányzó tárgyat is vásároltam tőlük. De ez itt mellékesebb volt. Itt már fő célomnak tekintetem a folyó torkolatánál és vidékén élő szakhalini tunguzok nyelvjárásának felvételét. Ezek ugyanis mind lejövettek a halásziidényre a tengerhez. Ezért siettem bevásárlásaimmal s éjt-napot összetéve dolgoztam. Munkám megkönnyítette, hogy nyelvük a kontinensi Amur folyó melletti olcsák beszédének volt egyik tájszólása s könnyen megértettük egymást, annyival inkább, mert páran közülök oroszul is jól beszéltek. Már csak négy napom volt a hajó

megérkezéséig, mikor két csolnokon a sziget messzi belsejéből három tunger férfi és két asszony érkezett a városba, halászati szükségletek bevásárlására. Rögtön felkerestem őket. Azt sejtettem, hogy más tájszólást beszélnek. Úgy is volt és mivel csak 2 napig maradtak, hamarosan megalkudtam velük, hogy a három férfival felváltva fogok dolgozni s felveszem tájszólásukat. Két éjjel és egy nap dolgoztam velük, theával űzve el álmoságomat s az egész idő alatt csak kétszer aludva egy-két órát. Az ilyen erőpróbára többször került sor utazásaim alatt s a vége mindig az lett, hogy utána 12—14 órát aludtam felébredés nélkül. Most is így volt. Míg én „nyakelvágható” álmodtam aludtam, az én diákom elcsalta 16-ik éves fiamat a japáni világszépekhez, az asztalomon hagyott pénzem-ből pótolva a „muri” költségeit. Szokásom volt ugyanis mindig otthagyni néhány jent, hogy abból fedezzék a kézi kiadásait. Ezt a „bravurstiklit” csak visszaérkezésünk előtt pár nappal tudtam meg s diákomat azzal bocsátottam el szolgálatomból, hogy sajnálom az ismeretséget s ha odahaza lennének, drágán fizetné meg serdülő fiam elcsábítását. Itt még hallgatnom is kellett, hiszen a japáninak mindig igaza van idegennel szemben. Jamagucsi barátom közbelépésére, aki jól megmosta a fejét, mégis nem váltam el tőle haraggal. Az volt a professzor főindoka, hogy japán felfogás szerint egy 16 éves fiúnál ez életrealóságot jelent.

Mikor pár hónap múlva oroszföldi internálásunkból Japánon keresztül szöktünk hazafelé, Jamagucsi professzor elbeszélte, hogy diákomat, mivel a német beszélgetésbe olyan jól belejött, behívták egyik hadihajóra tolmácsként, mint a császári házi költségvetésébe

beosztott katonahivatalnokot s hogy bevonulásakor a családi régi kardot alakíttatta át a maga részére. Hiába mondotta neki, hogy az igen nehéz és nem alkalmas erre, ő csak azzal akart, német nyelvtanítómester létere a német Tiencsin ellen vonulni...

1921. április 19-én reggel, betegen érkeztem meg Jokohamába s már délben Tokióban kopogtattam Jamagucsi barátom ajtaján. Nyolc esztendeje nem láttuk egymást s még hírt sem hallathattunk magunkról. Egy világ omlott azóta össze s vele omlott ifjú vágyaink egész tömege. Jamagucsi professzor felesége nyitott ajtót. Nehezen ismertünk egymásra. Mikor utoljára láttuk egymást nem volt még fehér a fejem s a professzorné arcán sem volt áruló redő. Mintha 20 esztendő repült volna el azóta, úgy kellett egymás vonásait kiásnunk a romok alól. Megkérdeztem: itthon van-e a professzor úr? *Ije ruszu desz!* (nincs, távol van) hangzott a felelet. Mikor jön haza? kérdeztem tovább. *Kaerimaszen, sinimasta!* Nem jön vissza, meghalt! hangzott a felelet s kicsordult a könny a megtört asszony szeméből. Az előszoba padkájára ülve, ő meg a nyitott ajtó közén térdelve váltottunk még néhány szót, aztán hallgattunk hosszan, míg a könnyön át megeredt a szó ajkunkon. Elmondottam neki az én háború alatti látomászerű álmomat, melyben véres ajakkal láttam magam előtt igazlelkű japán barátomat, amint megtört szemével reám nézett s azt mondotta, hogy „Nekem csak eddig volt s nincs tovább.” Olyan élénk és megrázó volt ez az álmom, hogy felébresztettem feleségem. Jamagucsi professzorné igent intett fejével. Igen úgy volt! Egész nap dolgozott. Este nyolc óra körül panaszkodni kezdett, hogy valami a szemébe esett, nem lát. Pár perc múlva

végignyúlt a tatamin, ajkán véres hab tolult kifelé s mire az orvos megérkezett meg volt halva. Könyveit eladták az ócsásznak, honnan egy részét sikerült visszavásárolnom, írásait a papírgyárnak s egy fél élet munkája odaveszett. Ne csodálja senki, Japánban nincs nyugdíj s még a kegydíj is ritka az elhalt tanító-tanárság visszamaradt családjának. Délután beutaltak az egyetemi kórházba másnap reggeli bevonulással.

Mikor szállómba visszatértem ott várt reám az én 1914-ikévi diákom. Az újságokból megtudta érkezésemet s azonnal felkeresett. Kiesett a sajt a szájamból. Jama-gucsi professzor elvesztése nagyon lesújtott s mikor diákom ragaszkodását láttam, elfeledtem azt a kellemetlen akkordot, amellyel első együttlétünk végződött. Elmondotta, hogy a háborús években az egyik hadihajón volt beosztva s a német vasutak szolgálati szabályzatainak lefordításával vesződött, majdnem egész katonai szolgálata alatt. Szabadulása után nem lépett szakja szerinti állami szolgálatba, hanem a császári egyetem ekonomiai fakultása szakkönyvtárának lett olvasószoba felvigyázója s ma is ott van.

A klinikán mindennap meglátogatott. Útjába estem s így csak egy kis félreugrást jelentett számára a találkozás. Az eltelt évek alatt nem volt módjában németül beszélni s bizony alaposan elfelejtette, de pár hét alatt lassan kezdett kinyílni a szája. Elmondotta, hogy az egyik diákszövetség elnöke, amely a szocialista teoriák megvitátását és keresztülvitelét tűzte ki feladatául. Lapjuk is van, amely az egész ország ifjúsági egyesületeinek jár. Mindennapos beszélgetésünk révén lassanként megismerttem a turáni gondolattal s a turáni népek helyzetével, küzdelmével és jövőbeli kilátásaival. Mikor kez-

dette magát beleélni az új gondolatvilágba, mindegyre új kérdésekkel állott elé, melyek a diákegyesületben való vitákból keletkeztek, ahol az újonnan felszívott eszméket elmondogatta s vita tárgyává tette. Lassan nekiavadult a turáni gondolatnak s kijelentette, hogy annak prófétája akar lenni hazájában. Alig várta, hogy felgyógyuljak s egyesületükben személyesen megjelenve diadalra segítsen az egyre hevesebbé váló vitákból a a turáni gondolatot.

Kórházi időmet arra használtam, hogy egy röpiratszerű írást készítsék a japáni politikai élet vezetőihez. Diákom lázasan leste a munka haladását s naponkint jegyzeteket készített a különös részletességgel megmagyaráztatott szövegrészből, azzal, hogy azt japánira lefordítja. Mikor azt hittem, hogy már készen is van a fordítás, kiderült, hogy „hivatalában való nagy elfoglaltsága miatt” nem végezheti el az önként vállalt munkát. Maga helyett egy másik urat ajánlott, aki addig húzta a dolgot, hogy közben gyógyultan elhagytam a kórházat, húsz napi ottfekvés után. Az operációért és a szobáért nem fizettem semmit, de a koszt (japáni) és a borralalók annyiba kerültek, mintha itthon fizetéses beteg lettem volna. A diákom által felváltott 25 dollárból semmi se maradt.

A fordítás dolgával még sok baj volt. Az a másik úr sem el nem készítette, sem vissza nem adta. Jó két hétbe telt a megkerítése, amikor aztán a nemesakadémia tanárának, Anraku Naocse barátomnak a fia lefordította és a szükséges példányszámban megsokszorozította. Az egész tréfa mindössze 22 jenbe került. Mikor az én diákom megtudta, hogy fizettem a munkáért, szemrehá-

nyást tett, hogy miért nem adtam akkor neki a fordítást, hiszen annyiért ő is megcsinálta volna.

Nagy gondot okozott a lakásom is. Anraku professzor úr hívott magához. A városhoz tartozó emelkedettebb dombokon, de jó órányira a központtól van a nemesakadémia épülettömege, egy gyönyörű parkban. Minden tanárnak külön háza van itten. A professzor úr nagyobbik fia a császári egyetem német fakultását végezte s lánya is német tanítónőnek készült. Arra kért ezért, hogy menjek hozzá lakni. Ők európai kosztot esznek, még pedig a feleségem receptjei szerint, hiszen 1903-ban tőle tanult főzni. Semmivel sem kíván többet, mint amibe nekem máshelyen kerül a megélhetés. Ez ajánlattal szemben az én diákomnak is volt kérése. Elmondotta, hogy a háborúban nem tett úgy mint a többi tisztak, hogy az összegyűlt fizetést, amikor partra szállhattak, egy kiruccanás alatt eldorbézolta, hanem félre rakta. Azóta is kuporgatott össze egy kevés pénzt, amivel szeretne külföldre menni. Ám németül oly sokat felejtett, hogy ha kimenne így, akkor mire belejönne a beszédbe, már majdnem indulhatna is vissza. Ezért eredményes munkát nem végezhetne. Tegyem meg hát az ő kedvéért, hogy lakjam a közelében, ne fecséreljek én se el hónapokat azzal, hogy visszadolgozzam magamat a japániba, amire úgy sincsen tanulmányaimnál többé szükségem. Ha mi németül beszélünk, ő belejön újra a beszélgetésbe. Propaganda dolgaimat, cikkeimet, beszédeimet lefordítja jó japánságra. Így jobban megértenek, hamarabb is készen leszek feladatommal, ő pedig hónapokkal több ideig maradhat külföldön, mintha fogyatékos némettudásával menne ki, Oly meggyőzően és esdekelve kért, hogy hajlottam szavára s egy diákszállóban vettem ki

lakást, ahol diákoszton éltem amíg bírtam, azután meg magam főztem magamnak s még jó szakács is lett belőlem. Így diákkal mindennap együtt voltam, együtt készítettük el cikkeinket, beszédeinket, mert én megírtam németül, ő lefordította japánra s a gyűléseken az én pár szavas megnyitóm után, ő a fordítást felolvasta.

Az én munkám megkövetelte, hogy a japán politikai-és gazdasági élet elitjével is érintkezzem. Ezek között igen sok volt olyan, aki nem tudott oly idegen nyelven, amelyen érinthezhettünk volna. Ide is magammal vittem diákom s igen sokszor szállottam síkra, mert tolmácsomnak, titkáromnak mondták. Mindig hangsúlyoztam, hogy barátom, aki a turáni eszme harcosa s lelkesedése hajtja olyan önzetlen munkára, melyet egy díjazott alkalmazottól nem lehet várni. Még újságokban is megtettem azt a kijelentést. Így került pár herceghez, fejedelemhez és vezető politikushoz velem és általam.

A propaganda gyűlések egész tömegét tartottuk, még vidéken is. A lapok tele voltak ezekkel, kérték cikkeimet s minden helyről felvételeket készítettek rólam és diákomról. Egész Japán megismerte a magyar és japán turánistát. Jöttek támadó cikkek, amikre felelgettünk, hírlapi csatát vívva és nyerve. Diákom is elkezdett cikkezni. Előbb támogattam, később igen ügyes önnállóan működő plágizátorkának bizonyult, de nem törődtem vele, fontos volt, hogy eszméink minél szélesebb körben terjedjenek. Csak jóval később tudtam meg, hogy ezekkel a cikkekkal nagyon szép mellékkeresethez jutott, mert minden lapot ügyesen megfejt.

Legelső előadásomat a diákom elnöksége alatt működő diákbajtársi egyesületben tartottam. A magyar diákok bajtársi szövetségnek vittem egy üdvözlő felhívását

Japánba, melyet diáklapjuk még hasonmásban is leközölt. Ezt az előadást és következményeit soha sem fogom elfelejteni. Előadtam turáni gondolatainkat s kifejtettem a teendőket, felhíva őket a magyar diákság nevében a csatlakozásra. A résztvevők egyik része a faji és nemzeti alapokra állott, de a másik rész megmaradt nemzetközinek. Ma is megvan a fényképem a gyűlés résztvevőiről, mely a tokiói rendőrség albumába is belékerült. Mert vad harcok kerültek ebből az estéből. Néhányan a legszélsőségebb szocialista és kommunista elvek mellett való szilárd megmaradásukat jelentették ki. Volt közöttük pár olyan, akinek apja, rokona a rendőrség vendége volt, nemzetellenes magatartása miatt. Volt olyan is, aki több évi száműzetés után tért vissza kegyelem útján hazájába. Egyikét ezeknek elnök úr diákkal kétszer is fölkerestem lakásán. Rosszul tettem. A rendőrfőnökség becitált s számon kérte, hogy mi dolgom van e felügyelete alatti emberrel. Jó szerencsém, hogy a vezérkarban volt néhány igen nagyműveltségű ösmerősöm, akik igazoltak. A rendőrfőnök így is kijelentette, hogy minden további érintkezést kerüljek ezzel az úrral és közvetlen környezetével, hanem, visszavonják japáni tartózkodási engedélyemet. A diákharcok eredménye az lett, hogy a diákságban kettészakadás történt s a nemzeti alapokra helyezkedettek a gazdasági egyetem vezetésével zászlót bontottak a nemzetköziek ellen. A diáklap szerkesztősége is ketté szakadt s vitájuk tettlegességre is került. Ebből kifolyólag a császári egyetem előtt, 1921. augusztus 2-án délután két órakor reám is lőtt az egyik elvakult diák, mint a bomlasztás megindítójára. A golyó a kalapom karimáját lyukasztotta keresztül. Mire leugrottam a robogó villamosról a tettes eltűnt egy mellékutcán, de arcát olyan

jól láttam, hogy rendőrkezdbe adhattam volna. Diákom és több jóemberem tanácsára nem tettem hivatalos jelentést az esetről, de a vezérkarnál elmondottam a dolgot Hongó tábornoknak.

A japáni turáni szövetség alakulásánál a koreai zászlóval történeteket már elmondottam *Korea* című kötetemben, itt említem meg azt is, hogy első brosúrámat a vezérkar felkérésére Sirátori professzor úr a kényesebb részek elhagyásával átdolgozta. Ezt több ezer példányban kinyomatták s a japáni kaszárnyákban iskoláztatták.

Egy másik jellemző kis esetet is elregélek. A japáni turáni szövetség (Turan Kai) előkészítő ülésén, mikor az Ázsiai társasággal kimondták az egyesülést, történt, hogy a néprajzi térképről magyaráztam a Szövetségbe vonható turáni népek lakóhelyeit. India nem volt e területben felvéve. Többen kifogásolták ezt s azt mondták, hogy India nélkül nem is lehet a kettős egyesület megalakulásáról beszélni. Mikor azt hoztam fel, hogy az indiai kérdés még megoldásra vár s hogy az angol uralom alatt lévő Indiában a mai viszonyok között nem célszerű a mozgalom felvetése, azt mondták, hogy India a fő és a legnagyobb Ázsia népei között. A falon egy Merkátor projekciós térkép volt, a széles Szibériával, s az alól összeszuszorodott Indiával. Egy sztaniolburkos szivart erőszakoltak reám, melynek borítékát egy darabban fejtettem le s az asztalon kiegyengettem. Mikor láttam, hogy semmi érvelésem nem használ, felkaptam a sztaniollemeszt s Indiára borítottam ezzel a szóval: »Látják uraim, az óriási Ázsiában India csak akkor, hogy a szivarom sztanioljával leboríthatom, hogyan parancsolhatna hát India a több Ázsiának». Mindenki

elnevette magát s öt perc alatt megvolt a két társaság egyesülésére vonatkozó közgyűlési előterjesztés.

Közben diákom szavai nagyot nőitek. Jokahamába a menekült oroszok meghívtak egy értekezletre. Nagyon megharagudott, hogy ide nem vittem el s szavai azt adták tudtomra, hogy nem szerencsés az oroszokkal titkos összejövelekre járni, mert a rendőrség megtudhatja s abból baj lehet. Jött is egy csípős kis darázs az egyik bulvárdlapban, de nem tudom kitől kerülhetett belé, mert csak diákom tudta, hogy én és Tagán baskír alezredes elmentünk az összejövetelre. De hát a japáni titkosrendőrség mindent tud.

Cragán alezredessel történt egy kis jellemző tréfája az én diákomnak. Tagán ugyanis az egyik legnagyobb napilap felszólítására irt egy hosszabb tanulmányt az orosz uralom alatt élő mohamedán népekről, amit diákom lemásolt s véletlenül ugyanazon lap szerkesztőségéhez vitt el, amelyiknek Tagán alezredes írta. Volt nagy megrökönyödés, hogy hát tulajdonkép ki írta a cikket. Engem is megkérdeztek. Én aztán elmondottam, hogy Tagán orosz nyelven írta s a gazdasági akadémia egyik professzora fordította le japánira. Nem csináltunk kázust belőle. ^

Egy másik alkalommal Tagán többedmagával vendégem volt. Estére maradtak s én pompás húislevesemmel és marhahússal kínáltam meg őket. Olyan jól ízlett, hogy az utolsó falatig elfogyott. Az én diákom, aki minden estéjét, az éjféλι órákig, nálam szokta tölteni s mindennapi vacsorázó vendégem volt ottlétem alatt, (ilyenkor csináltuk meg a cikkek fordítását) mikor megérkezett, formálisan belémveszett, hogy miféle eljá-

rás ez tőlem, hogy még egy falat, vacsorát sem hagytam neki.

Eközben odáig értek a dolgok, hogy érkezettnek láttam az időt amikor némi változtatással kiadjuk japán nyelven Lóczy Lajos professzor úrnak kéziratban magammal vitt Magyarországról szóló könyvét. Erre a célra egy elhalt professzor barátomnak Omura Kintarónak a fiát nyertem meg, akinek könyvnyomdája és könyvkiadó vállalata volt. Maga is jótollú író ember, akinek több fordítása jelent meg már. Számításokat tett a kiadásra s azt mondta, hogy ha haszon nem is lesz rajta, de nem fizet reá s így egy hónapon belül megcsinálja. Nála hagytam a kéziratot. Hét múlt, hét után s kifogás, kifogás után. Egy alkalommal nála kaptam diákomat, aki irtózatossá zavarba jött. Később, mondhatnám elkésve, búcsúzásomkor megtudtam Omura édesanyján keresztül, hogy lebeszélte fiát a kiadásról azzal, hogy majd ő jobbat ír s azt adják ki a Lóczy professzor úré helyett. A finn követségen, a követ úr egy érdekes kis esetet beszélte. Egy japán úr, aki tanulmányúton volt Lengyelországban, belészerezett s nőül is vett egy jobb családból való lengyel úrilányt. Néhány hét múlva hazaindultak. A hajóról leszállva szülői vidéki házába vitte a fiatal asszonyt, ahol fürdés után japáni ruhába öltöztették. Még boldog is volt szegényke, hogy így tetszeleghet magának és férje családjának. A csomagokban a fiatal asszony egész európaias „staffirungja” a hajó raktárában maradt. Az asszonynak hamarosan hiányzott több olyan dolga, amit gyerekkora óta megszokott. Fehérnemű s egyéb női dolgok, amit csak a nők tudnak igazán értékelni. Kérte férjét, hogy hozassa el a csomagokat. Udvarias ígéretetés, aztán hitegetés, végül

annak a szomorú ráfogásnak a közlése, hogy a hajón a csomagok elvesztek. A szegény teremtés így minden beidegzett női kényelem nélkül, japán ruhákba kényeszerítve japán kosztra fogva, minden európaival való érintkezéstől elzárva és tiltva, olyan rettenetes helyzetbe került, hogy a megőrüléshez állott közel. Megkísérelte volna szökni a környezetéből, de egy fillért sem hagytak nála s folyton ellenőrizték. Végre, majdnem egy évi szenvedés után, beteg lett s kórházba kellett szállítani. Itt felfedezte őt egy angol asszony s jelentette a lengyel követnek az esetet. Csak diplomáciai közbelépésre tudták a férj és családja kezéből kiszabadítani a halálra betegedett és gyötrött szegény asszonykát. Mikor diákom jelenlétében szóvá tettem ezt az esetet, magán kívül volt a méltatlankodástól, de nem a lengyel nő szenvedései miatt, vagy a férj hitványságáért, hanem azért, hogy ebből olyan nagy dolgot csináltak, mikor a férj egyszerűen csak jogával élt, mikor — ígérete dacára — nem adott európai életet feleségének, hanem igazi japán asszonnyá akarta nevelni. Hogy e tette gabszág volt azt nem tudta megérteni s még ő állt az erdő felől mikor ezt mi nyugatiak szemébe mondtuk.

Újesztendőre meghívtak Oszakába ünnepelni és előadást tartani. Kedves napok voltak, sok hívet szerztünk s Japán legnagyobb lapja közölt tőlem egy interjút, diákomtól vagy négy cikket. Már ekkor nyilvánossá lett, hogy együtt jövünk Európába s tolni kellett diákom szekerét. Hogyne segítettem volna hát a hírlapi érvényesülésben turáni és irridenta témáimmal.

Oszakától alig egy órai út Kiotó, Japán régi fővárosa. Itt lakott az én Kacura Taszabu barátom, aki 1903 és 1904-ben egy évig lakott házamban s akinek

segélyével végeztem a japáni kultúra és paedagógiára, meg a japáni irodalomra vonatkozó tanulmányaimat. Dai Nipponomban leróttam iránta hálás kegyeletemet. 1914-ben, még oroszföldi tartózkodásom idején, bizonyos célra 50 jent küldöttem neki. A háború miatt nem tudta sem elvégezni, sem visszaadni ezt az összeget. Mikor 1921-ben Japánba érkeztem, majdnem a kétszeresét akarta reámerőszakolni, kamatok címén. Csak a tőkét fogadtam el. Most, hogy ilyen közel kerültem hozzá, elhatároztam, hogy felkeresem s megnézem népes családját is, hogy itthon feleségemnek beszámolhassak. Levélváltás után ó-esztendő napján mentünk át Kiotóba. Végigzarándokoltuk a város nevezetességeit, aztán Kacura egyetemi dolgozószobájába tértünk be. Itt kértem, hogy engedje megnéznem családját, gyermekeit: a mi kis unokáinkat, hiszen ottlétünkkor gyerekünkként kezeltük s csak szülője betegségén és a katonai hatóság tilalmán múlt, hogy magunkkal nem hoztuk 1904-ben Budapestre ezt a nagylelkű szegény fiút. Egy oszakai diák is volt a társaságunkban, akivel Kacura elment a telefonfülkébe, hogy haza telefonáljon. Pár perc múlva a fiú vissza jött, hogy ne menjünk Kacuráékhoz, mert a felesége azt mondta, hogy nincs semmije amivel megkínálhatna, sem pénze amivel hozathatna. Kijelentettem hogy most már azért is elmegyek, ha nem tetszik ne jöjjenek velem, hanem várjanak reám a vasúti állomáson. Mind a két diák nekem jött s erősen bizonyították, hogy japán felfogás szerint az én tettem nagy tapintatlanság. Nem tágitottam s néhány perc múlva kurumajaink megállottak barátom lakása előtt. Az emeleti dolgozószobába vezettek s a vékonydongájú japáni ház falán keresztül meghallatszott a professzorné dohogása, hogy

miért vitt oda minket Kacura. De azért néhány perc múlva a szépen felöltöztetett öt gyermek bevonult anyjával a dolgozóba. A pöttöm japánkák igazán csinosak voltak s mikor mindeniket megsimogattam, mindenkinek a markába nyomtam az előre elkészített tíz jenest, vagyis azt az összeget, amit Kacura nekem becsülettel visszaadott. Először tiltakozni próbált, de letorkoltam azzal, hogy a feleségem parancsolta, hogy minden gyermeknek vegyek valami szép ajándékot. Én nem tudom mit szoktak a japán gyermekeknek venni, így a szülőkre bízom azt. Meglett a béke. Pár perc múlva kapunyitást s a géta (japán facipő) gyors kopogását hallottam menni és jönni. Rövidesen élőkbe került újra a ház asszonya, most már mosolygós arccal s az újévi kötelező édes szakéval és süteményekkel. Kedves vidám beszélgetésbe elegyedtünk s az utolsó vonatig ottfelejtettük magunkat. Az én jó Kacurámnak csináltam egy boldog újesztendőt, amit nem szomorított meg az sem, hogy elbeszélte nagy küzdelmeit, amíg a professzorságig jutott. Elbúcsúzkodtunk, a dolog csattanója a vasúton játszódtott le. Az én diákom, aki egész este szótlánul ült, most kitátotta a száját s kíméletlen módon tette szóvá azt, hogy Kacura, aki nem tett semmit értem, olyan nagy összegű ajándékhoz jutott tőlem, míg ő aki híven kitartott mellettem, nem kapott semmit. Olyan visszataszító volt, hogy legjobban szerettem volna ott hagyni a faképnél, de már késő volt. Tokióba visszatérve, harmadik brosrám fordítására került a sor. Diákomnak, az eddigi tapasztalatok alapján, ötven jent ígértem a fordításért. Elkezdett számolgatni s a végén kisütötte, hogy nincsen ideje, mert készülni kell a nagy útra. Anraku fia sem tudta megcsinálni

most, mert utolsó szigorlatára készült. Így nem maradt más hátra, mint a külügyminisztérium fordítójának adni át olyan feltétellel, hogy a hivatalos órabért fizetem meg neki, annyiszor ahány órát eltölt a fordítással. Negyednap este már a kezemben is volt az ügyes fordítás s amikor összeszámoltuk, az órabérekéből 82 jen költség került ki. Mikor ezt az én diákom meghallotta, megint jelenetet csinált, hogy annyiért ő is elkészítette volna s én megint elvettem tőle egy biztos keresetet. Kezdettem megharagudni rá, megismétlődő zsugorisága miatt?’

Míg ezek történtek, kialakult a helyzet. Véglegesen megállapodtunk a Turán Kajjal és a vezető emberekkel abban, hogy politikai célunk szolgálatában diákkal és Tágan alezredessel együtt jövünk Európába. A lapok leírták az utazást s a vezetőpolitikuskok, köztük Gotó báró, Tokió akkori főpolgármestere és már designált miniszterelnök külön kihallgatásokon fogadtak. Hogy miről volt szó, azt egy későbbi kötetemben mondom el, itt csak annyit jegyzek meg, hogy ezeknél az utolsó látogatásaimnál, az illetők egyenes kívánságára diákom már nem vett részt.

Sirátori professzor úr, aki az első időben mellém állott volt, de, japán szokás szerint, később teljesen magamra hagyott, elmenetelem előtt bucsúbankettet rendezett, melyre a tudományos és politikai világ előkelőségeit meghívta. Ez a vacsora abban a hangnemben folyt le, hogy diákom jön velem s együtt fogunk majd az egész idő alatt dolgozni vele a kitűzött cél érdekében. Volt felköszöntő elég s diákom is fogadta, hogy híven kitart a munkában és mellettem, aki mestere volt az ő turáni lelkűsége kialakulásának.

Tagán velünkutazása nagy nehézségekbe ütközőit, hiszen oroszországi menekült volt s nem állott elég pénz rendelkezésére. Legfeljebb az Európába való útra futotta volna. Elő kellett teremteni a pénzt. Az első megtakarítást azzal az elhatározással eszközöltük, hogy nem Amerikán, hanem Indián keresztül fog utazni. Én diapozitívaimat, melyekkel Amerikában és Japánban tartottam Magyarországról előadásokat, Cholnoky professzor úr intencióinak megfelelően eladtam a császári egyetem földrajzi intézetének, több kis térképpel együtt. Kaptam érte 72 jent. Störi magyar honfitársunk kérésre 100 jennel járult hozzá az útiköltséghez. Még a banketten szólottam Kure Shuzo egyetemi tanár úrnak, s ő is adott 30 jent. Ugyancsak egy volt kedves tanítványunk (még az első japáni időkből) dr. Kosiro Joka-hamai kórházi főorvos úr 45 jent küldött a célra. A Turán Kaj is kiszorított 36 jent. De még mindig nem volt meg az az összeg, amire számítottunk. Ekkor egy vezérkari főtszét kíséretében elmentünk Ojama fejedelemhez, aki a Turán Kaj védnökségét elvállalta volt. Bár tudta miről van szó, mégis a vezérkari tiszt úr elmondotta neki japánul a dolgot. A fejedelem abban a tudatban lehetett, hogysem én, sem Tagán nem tudunk japánul s ajkán kifutott a szó: „Kane des ne i dame des nef (Pénn biz' az! rossz biz' az!) Elfutott a mérég. Felállottam és japánul megköszöntem. Nagy zavarba jött s németül kezdett mentegetőzni, hogy nem úgy értette. Kijelentettem neki, hogy a vezérkari úr terve volt a hozzája fordulás, mert olyan célt szolgálunk, amelynek siker esetén Japán is használ láthatja s hogy a jelzett összeg oly kicsiny, melynek a pótlását magamra vállalom. Úgy tett, mintha nem értette volna meg s majdnem

erőszakkal tartott vissza európaias theára, mialatt új archeológiai ásatásait mutogatta meg. Erőszakolt udvariaságát nehezen viseltem s e percben szerettem volna kevésbé civilizálnak lenni, hogy otthagyhattam volna, mint Szent Pál az oláhokat.

Mikor eltávoztunk, eszembe jutott egy igazi japán nagyasszony, Japán akkori írónőinek legjobbika s minden nemzeti mozgalomnak nemcsak lelkes hive, hanem mecénása is. Szoma asszony volt ez a nő. Férje a japáni „Kugler”, aki dupla doktor létére tovább folytatta apja és nagyapja híres cukrászatát s egész keleten ismert neve volt. Még aznap este meglátogattuk Tagánnal és diákkal a város túlsó felén levő villájukban. Náluk vacsoráztunk s a hiányzó 65 jennel zsebünkben hagytuk el házukat késő este. Az én diákom nem sokat értett beszélgetésünkből, hiszen Szoma asszony tudott oroszul s vele ezen a nyelven beszélgettünk. A pénzt azonban tudta s hazafelé a villamoson elkezdett veszekedni, hogy: „Ő meg én csak dolgozunk, mint a barok s Tagán kap mindenünnen pénzt.” Tagán kivette s odanyomta neki a kapott összeget, de kijelentette, hogy ilyen jellemtelen emberrel, mint diákom, nem utazik és nem dolgozik együtt. Megdorgáltam diákom s lecsitítottam Tagánt is. De a diák fűjt és amikor megmondtam, hogy Európában az ilyen sértő kijelentésekért kardvégre szokták állítani az illetőt, azt felelte, hogy Japánban meg az ilyen kardos kifejezésekért a rendőrségnek szoktak szólni. Nehéz helyzetbe jutottam. Magam is torkig voltam nevetlenségével s a közben megtudott ezerféle, magyar felfogás szerint nem éppen úrinak és kifogástalannak mondható tetteivel. Istenemre is jobban szerettem volna abban a percben, ha elmúlt

volna rólam az a keserű pohár, amit az együttutazás kínált. De nem volt a visszakozásnak helye. Célunk volt a vezérfonál s ezért még az ördöggel is együtt kellett volna dolgozni, ha „muszaj” lett volna! Másnap a Turán Kai vezető emberei megteremtették a megzavart békét társaim között s a rákövetkező reggel 1922. ápr. 17-én hajóra szálltunk, hogy én és diákom Amerikán, Tagán meg Indiákon át érkezzünk Hamburgba, ugyan-egy napon. Hanem addig még sok minden megesett velünk.

Tokióban diákkal együtt kosztoltunk nálam, de külön laktunk. A japáni hajón együtt laktunk (egy kajütben), de külön kosztoltunk, mert ő nem *evett* a kajütös hajóosztály 13 fehér emberével. Máskülönben sokat voltunk együtt s örökké a kitűzött terveinkről beszélgettünk. Vasárnap érkeztünk a szanfranciskói kikötő elébe. Ez baj volt, mert az amerikai vámörség vasárnap nem szokott dolgozni. Még a nyílt tengeren jártunk, mikor diákom azzal jön hozzám, hogy a japáni utasok elhatározták, hogy fejenként öt dollárt adnak össze arra a célra, hogy ezzel a vámöröket megfizessék s ezek a vasárnap dacára megejtsék a vizsgálatot és partra eresszenek. Járuljak én is hozzá ehhez, másképpen 24 óráig ülhetünk a hajón. Egy jó félóra múlva azzal jött vissza, hogy a japánok nem egyeztek bele abba, hogy az európaiak is részt vegyenek akciójukban, így ők kiszállottak s mi, tizenhárom szegény fehérek a szigetre kerültünk, ahonnan csak másnap este menekültünk. A hajóagens közölte velünk, hogy a japánok egész idő alatt azon mulattak, hogy milyen jól megtréfálták a fehéreket s hogy bosszankodnak azok most a dutyiban, a szigeten.

Mikor másnap estefelé a szállóba érkeztem, az

én diákom nem volt ott s izenetet sem hagyott a számomra. Másnap reggel megkíséréltem a feltalálását s nem utaztam el a déli vonattal. A rendőrségi bejelentő nem tudott semmi felvilágosítást adni. Már azt hittem, hogy megszökött tőlem. Reggel a kapus jelenti, hogy egy japáni kérdezősködött ottlétem után s arra kér, hogy várjam meg, nemsokára megérkezik. A diákom volt. A budhista templomban szállott meg, mert ott nem kellett semmit fizetni. Máskülönben tudatta velem, hogy azalatt, amíg én a szigeten voltam, ő az egész japán kolóniát turánizálta s ezek felkértek bennünket, hogy ma este tartsunk számukra egy olyan turáni előadást, mint Japánban szoktunk. Igen ám, de összes térképeimet diákomnak ajándékoztam, a turáni népek zászlóival és címereivel egyetemben. Ezek Japánban maradtak. Nem tehattünk mást, a templomba mentünk, s hamarosan összeragasztott falnagyságú papiroson megrajzoltam Euroázsia térképét s a turáni népek tartózkodási helyeit. Pár japáni ifjú aztán cifra színekkel mázolta ki a különféle népek földterületét s mire a közönség gyülekezni kezdett, már fel is szegezhattük a térképet a faira. Nagy cécó volt az előadás. Előbb üdvözöltek, mint a két legszélső turáni népnek kezét fogott fiait, akik együtt mennek turáni csatákra. Aztán én szóltam egy-két szót japánul, majd németül folytattam s az én diákom japánul tolmácsolta. Aztán szavalat következett és ének, majd egy csomó beszéd, amíg végre amerikaias-japános vacsorához ültünk. Vacsora után a templom papja 72 dollárt adott át az én diákomnak, hogy ezzel is segítse munkájában. Örültem neki, hogy végre ő is kapott előltem s éppen ilyen szép összeget. Legalább nem panaszkodik, úgy gondoltam.

További amerikai tartózkodásunkban mindig együtt utaztunk. Ez az utazás a magyar telepeken vezetett végig, ahol több előadást tartottam, részben diákom kíséretében és bevonásával, bár pár helyen nein jelent meg az ígéret dacára sem. Nekem ezek az előadások részben kötelességemmé voltak téve, részbe?! egy kis pénzszerzésre irányultak, hiszen elutazásunkkor elég tetemes összeget juttattam úgy sem sok pénzből fegyvertársamnak, Tagánnak. Sajnos, nem úgy ütött ki a dolog, ahogy gondoltam. A szegény magyarok csekély összeget adtak össze a templomok előadótermében lefolytatott előadásokon s ennek is egy részét a templom javára kellett visszahagyni. Alig jutott az összes jövedelemből 60 dollár nekem. Annyi pénzem volt, hogy éppen szerencsésen hazaérkeztem s mutatóba maradt pár dollár a zsebemben. Diákkal legtöbbször az ifjú keresztények szállóházaiban laktunk s itt ő is mint keresztény szerepelt. Több helyen megszólaltak amiatt, hogy az Amerikában annyira nem szeretett japánnal utaztam, de egyéb baj nem származott belőle.

Csikágóban felkerestük a négerek világszövetségének elnökségét. Mint „színeseket” szívesen fogadtak s még vendégségbe is meghívtak bennünket. A lapjuk is megírta s egy papbácsi ki is csúfolt érte alaposan.

Európába egy német osztatlan hajón jöttünk. Itt is kajüttársak voltunk, de már hatágyas fülkében. Négy német társunk nem nagyon jó szemmel nézte diákomat, aki talán éppen e miatt újra erősen ragaszkodóvá váltott irántam.

Hamburgba az óra pontosságával érkezett a két irányból jött hajó s megbeszélésünk szerint a néprajzi múzeumban találkoztunk Tagán alezredessel. Byhan

professzor úr, a néprajzi osztály igazgatója, *nagyon* kedvesen fogadott s hosszasán elbeszélgettünk tapasztalatainkról. Főleg az ajnukról kérdezősködött. Arra volt kíváncsi, vájjon a japáni uralom megszüntette-e azokat a lehetetlen állapotokat, amik az orosz időkben oly rohamos pusztulási okoztak a szakhalini őslakosságban. Diákom oly modortalanul viselkedett s olyan meg gondolatlan feleleteket adott, hogy pirulnom kellett. Mikor szállásunkra visszafelé sétáltunk, megszólítottam érte s szeliden figyelmeztettem, hogy Európában nem lehet sem a Japánból hozott félszegséggel, sem az Amerikában látott durvasággal élni a társadalmi érintkezésnél, itt nem lehet — mint ő tette Japánban — rendőrrel fenyegetőzni, hanem helyt kell állni minden szavunkért. A legnagyobb felindulással fordult szembe velem, azt mondva, hogy ez hazugság, ő nem fenyegetett rendőrrel. Erre megfogtam kabátja kihajtását s csendes hangon azt mondtam neki:

— Nézze tisztelt diák úr, itt van mellettünk Tagán alezredes. Vele együtt voltunk, amikor Szórna asszonytól jövet a villamoson mindkettőnket megfenyegetett, így ön volt aki hazudott. Most már európai kultúrájú területen vagyunk. Őrizkedjék hát mégegyszer megsérteni, mert olyan pofont rittyentek, hogy felkarikázik. A továbbiakban ehhez tartsa magát.

Morogva fordított hátat nekünk s megindult az ellenkező irányba. Mi ketten tovább mentünk szállodánk tété. Ennek közelében egyszerre csak szembe jön velünk a diákom s bocsánatot kérve a felhevülésében mondtakért, arra kért, hogy fogadjuk vissza barátságunkba s menjünk együtt további célunk felé.

Megérkeztünk Budapestre. Itt aztán kibontakozott

diákom egész mivolta. Rövid leszek már. Sürgönystílusban írok le pár eseményt.

Tiszteletükre vacsorát adtam, több itthoni s külföldi előkelőséget híva meg reá. Kifigurázott az újságokban, hogy a libapecsenye száraz lábát adtuk neki. Pedig hát ha azt ette, ő vette magának a köretként készített libáskásából.

Nagy terveinket elgáncsolták, erre békétlenkedni kezdett s csak akkor nyugodott meg, mikor utána-járásomra felvették a tudományegyetemre. Pedig nem volt ez tréfa. Az előtte itt járt s ugyanazon képesítésű Tojamát, az akkori japán kultuszminiszter fiát, nem sikerült felvétetni.

Japán vendégeim érkeztek. Megmutattam nekik Japánról írt kilenc könyvemet. Közben, amíg egy hírlapi cikket kerestem, ócsárolni kezdette munkámat. Feleségem, aki másfél évig lakott velem Japánban, megértette s szólt nekem. Nem tettem még említést sem előtte erről, hiszen Tagán alezredessel együtt házam vendégei voltak már második hónapja. Mikor aztán néhány nap múlva megisméltődött ez a jelenet, feleségem kereken kijelentette neki, hogy ilyen kétszínű emberrel nem akar egy fedél alatt élni, legyen szíves hát más szállás után nézni.

Összeköttetésem révén sikerült elhelyeznünk az Egyetemi Kórházak Diákotthonában, amelynek nyolc éve ingyenes lakója.

Beajánlottam ösmerőseimnél, így került olyan magyar vendégszerető kezekbe, amely már nyolc éve tart ki mellette. Elköltözésével szakított azzal a körrel, amelyből első lépéseire indult idehaza nálunk s olyan körökkel kezdett érintkezni, ami szemet szűrt, A bolseviz-

mustól akkoriban megszabadult és védekező Magyarországra két társamat az én személyes felelősségemre bocsátották be. A turáni vizekről való kievezése után boldogult Dessewffy István min. tan. barátom szemrehányást tett nekem, hogy Magyarországra hoztam s itt érvényesüléshez segítettem. Arra kért engem, hogy figyelmeztessem diákomat, hogy vigyázzon arra, kikkel érintkezik, mert könnyen kiutasítás lehet a dolog vége. Én ezt azzal a kéréssel tettem meg, hogy maradjon hű azokhoz, akiknek itteni helyzetét köszönheti, hiszen az én összeköttetésem nem elég erősek arra, hogy esetleges kiutasítását megakadályozhatnám. Erre gúnyos interjút közöltetett egy lapban, elmondván mennyi jót tett velem Japánban s hogy én milyen hálátlan voltam iránta. Név nélkül írva kibújt a felelősségkérés lehetsége elől.

Még jellemzőbb, hogy a bíróság elé kellett állítanom egy embert, aki a bíróság előtt is azt vallotta, hogy diákom mesélte, hogy Amerikában kifosztottam. A bíró előtt mint, tanú azt vallotta, hogy csak kárt okoztam neki azzal, hogy igen sokáig maradtam Amerikában s ez pénzébe került. Hát az a hosszú amerikai együtttartózkodás mindössze 41 napig tartott s előre tervbe volt véve. Ha pedig nem akart volna rám várni, nem voltunk mi összeláncolva. A bíróság előtti tanúvallomásában azt mondta, hogy haragszik reám, mert én ki akartam utasíttatni Magyarországból. Esküt azonban nem tett, mert hát „ezt a japánok nem szokták.” Otthon sintóhitű, Amerikában keresztény, Magyarországon budhista lett a diák. Legyen bár melyik, mindenik ismeri az esküt. Bosszúja egyik ténye, hogy elterelte házamtól az idekerült japánokat. Még régi barátaim sem

kerestek fel azóta. Feleségemet is megbántotta, de oly ravasz formában, hogy itt is kibújhatott a felelősségrevonás alól.

Én mindezért a „*becsületes hálaért*” soha egy szót nem ejtettem a nyilvánosság előtt. Engedtem élni, lenni, idegen tollakkal ékeskedni. Talán soha sem is hoztam volna elő személyes csalódásomat és sérelmeimet, ha a diák nekibőszülve oda nem harap, ahol az orrára kell koppintani. Íme a tények: A közeli hetekben egy könyv látott napvilágot a magyar könyvpiacra. Nagyszerűen kiállítva, gyönyörű papiroson, szép képekkel, úgy, ahogy csak a minden becsületes magyar igyekezett agyonnyomó nagy és gazdag kiadócégek tudnak és szoktak könyveket kiadni. Nem is ez a baj ennél a könyvnél, hogy *ők* adták ki s hogy olyan nagy fényűzéssel. Ma, mikor látjuk a háborús milliomosok féktelen tobzódását s látjuk a koldussá csalt és nyomorított magyarság földhöz ragadt szegénységét, szinte torzkép lenne, ha megfordítva történhetik s a mi filléreinkből keservesen fenntartott magyar írók magyar könyveit tudnók ilyen szép és fényes ruhába öltöztetni.

Az a baj ennél az „Új Nippon” című munkánál, hogy íróját, a diákot én hoztam Magyarországra s s így minden tettéért engem akarnak és tesznek felelőssé azok a körök, amelyek nem nagyon keresik a lelkiismeretet, hanem felelőtlenül szolgálják azt az érdeket, amit legenyhébben vagy önös, vagy üzleti érdekek nevezhetünk.

Még nagyobb baj a könyv tartalma. Nem azért, hogy hatványozottan megcselekedte azt a hibát, amit én is elkövettem 25 év előtt, hogy csak fényt rajzoltam, hanem azért, mert e rajzolatok éppen annyira torzítottak

a jó és szép irányban mikor Japánról és a japániakról van szó, mint akkor, amikor ereilen kritikájával nekimegy a mi állapotainknak s alattomban megmarja azt a népet, amely nyolc éve ad már neki hazát és kenyeret. És nem elég, hogy nemzeti érzésünket, tisztességünket, büszkeségünket és kultúránkat igyekszik megtépázni, hanem gálád módon nekimegy a magyar asszony tisztességének, nekimegy keresztény hitünknek s ravasz és sima alattomosággal kikezdi a keresztény erkölcsi világfelfogást.

Mikor olvastam és megláttam a könyv tendenciáját, elővettem ezt a már kész japáni kötetemet s meggyőződve arról, hogy ez akaratlanul is méltó és igazmodó felelet arra a dicsőségben és gyalázkodásban tobzódó munkára, e szakasz közbeszűrésével kiegészítve odateszem magyar testvéreim elé, nehogy a kelleténél jobban megingathassanak a mi kialakulóban lévő turáni magyar és megingatni akart keresztény felfogásunkban. Minden szavam igaz összehasonlítás alapján leszűródött valóság, melyért ílielyt állok. Nem kerestem a kákán csomót, nem vezetett sem rosszindulat, sem bosszús érzelmek, csak hazám és hitünk szeretete s a tiszta valóság megmutatása. És nem egyedül voltam, akinek magyar szívébe belésajdulnak ezek az „*újnipponi*” nyelvöltögető tirádák. Az a kis társaság, amely vállat vállhoz vetve küzdi élethalál harcát az igazi magyar érzések megtartásáért, az igazi magyar értékek megmentéséért s az igaz magyarok új honfoglalásáért, tetemre hívott és sorompóba parancsolt az orvtámadás kivédésére. És ez a kicsike munka mégsem párbaj, hiszen ilyent csak az egyenlő morálításuak vívhatna k.

Az *Új Nippon* szerzője markomba nyomta kezét,

hogy vezessem a nagy turáni munka rögös mezején. Úgy látszik testi-lelki erői nem voltak elegendők, hogy a kálváriás úton végig tudott és mert volna jönni velem és velünk. Más vizekre evezett hát, ahol kevesebb volt a rög, ahol a gáncs helyett megtermett a könnyű dicsőség s ahol a szűk falat helyett dús lakomárávaló hull az ölükbe.

Egyes egyén nem a nemzet. Jaj volna annak a népnek, amelynek minden egyéne, jaj volna annak az egyénnek, akinek minden tette pálcátörésre volna ítéltető.

Az írás szavai jutnak eszembe: „Jaj a megbotránkozónak, de még inkább jaj a megbotránkoztatónak”. A véletlen úgy akarta, hogy én legyek a megbotránkoztató szerephezjuttatója, hiszen én hoztam magammal Japánból ezt a „mintapéldányt”. És én lettem a megbotránkozó is, hiszen én voltam legtovább Japánban s én ismerem legjobban a magyarok közül a japániakat, A japán szeretetért én vagyok hát a felelős. De tán nem egészen. Az a megbecsülés, amiben itt a japán egyént részesíteni szoktuk, nem is az egyént hanem a nemzetet illeti. Ha aztán az egyes visszaél a nemzete révén elnyert bizalommal, azért feleljen az egyén, aki nemcsak az én csekélységem, hanem nemzetem fiainak bizalmával és támogatásával is visszaélt.

Mert ha nem felel, vájjon miképpen fog a magyarokról és keresztény voltunkról írni odahaza Japánban, mikor így mert írni itt és akkor, amikor még magyar kenyeret evett . . .

A mottó: A magyar ember, a kis Magyarország fia, irhát Japánról tíz dicsérő és kiválónak ítélt könyvet, arról még tudomást sem igen vesz a nagy és büszke

Japán, de ha egy japáni ír egy piszkolódó könyvet itt és rólunk, azt a lelkiismeretlenek képesek a legelső és legnagyobb magyar ember elé állítani, hogy annak becsületes mosolyában sütkérezhessek.

III.

JAPÁN VILÁGHELYZETE

1914-ben, mikor a világháború kitört, mindenki azt gondolta, hogy Japán tanítómesteréhez, a németekhez fog csatlakozni. Az oroszok is ezt hitték s a távol keleti állandó hadierő kiegészítésére két teljes hadosztályt mozgósítottak keletnek, melyeket csak késő őszt tudtak visszafordítani az európai frontokra. Akkoriban az újságokban, folyóiratokban és önálló füzetekben sok száz tanulmány jelent meg, melyeknek az volt a tenorja, hogy a világtörténelem súlypontja az elvénhedt Európáról és az Atlanti óceánról a Csendes óceánra tolódott át. Japán írógárdája azzal tetszelgett magának, hogy ennek a tengernek ő az őre s így ő a világbéke és világesemények tényleges irányítója. Mindenesetre fontos tényező ezeknél a dolgoknál, mert a modern technika eltanulásával s bőséges népével erős vetélytársa a Csendesóceán uralmáért küzdő Angliának, de mindenkifölött Amerikának. 1921 körül az angolszász világszövetség megalakulása bizonyosnak látszott s ekkor a japán diplomácia igen erős harcot vívott, hogy ezt megakadályozza s japán elszigetelését lehetetlenné tegye. Ez a harc sikerült ugyan, hiszen Anglia és Amerika között a súrlódások egész sora támadt, melyekben

mindig azt hangsúlyozták, hogy a két hatalomnak ér-, dekei homlokegyenesen ellenkeznek egymással. Japárt ügyes diplomáciája azonban csak félig ért cél. Amerikának hozzájuk való közeledését nem tudták kierőszoakolni, sőt az angol diplomácia sakkhúzásai még szélesebbé tették a két nép közötti szakadékot. 1921-ben az Egyesült Államokban olyan erős volt a japánellenes hangulat, hogy a háborút majdnem elkerülhetetlennek tartották. Az Univo társadalmának minden rétege követelte a fegyveres leszámolást s a hadügyi hivatalt a lehetetlen tervek és találmányok százaival ostromolták, melyek mindenike Japán biztos és teljes legyőzésére ajánlott csalhatatlan eszközöket.

A harcias riadók elcsendesedtek ugyan, de az égő paraszt csak hamu takarja s tán nincs is olyan messze az az idő, amikor megszólalnak a fegyverek. Amerika messze van ugyan Japántól, de gondoskodott magának olyan kitűnő hadibázisokról, amelyek segítségével biztosnak látja a Japánnal való küzdelemben való győzelmét. A 17 napos hajóutat a Havai szigetek birtokbavétele 13 napnyira rövidítette s a Fülöp szigeteknek a spanyoloktól való elkobzása már csak pár napi távol-ságnyira vitte Japánhoz.

Amerika anyagi helyzete a legkedvezőbb ma a világon. Ezzel szemben Japán szegény s azt a vagyont, amit a világháborúban való állásfoglalása ügyes számításával szerzett, az 1923. évi elemi csapások megsemmisítették. Ezek az okok arra kényszerítik Japánt, hogy a védekezés módjait teremtsse meg.

Egy majdnem biztosnak látszó út kínálkozott erre, amit nem használt fel Japán. E helyett azt teszi, hogy úgy a Havai, mint a Fülöp szigeteket megtömi japán

telepesekkel, munkásokkal annyira, hogy mindkét helyen a japánság van domináló többségben. Ez a módszer nem utolsó gondolat, mert hiszen a szemes japánság mindent meglát és bemond odahaza. Még a katonai titkok sem maradnak előtte zárva s ismételten hallatszik, hogy japán vezérkari tisztek, mint munkások dolgoznak az Unió szigetgyarmatainak gyáraiban. Mindez azonban háború esetére csak fél eredmény, hiszen ha akarják, egyetlen nap alatt megtisztítják az összes japánoktól az egész szigetvilágot. Igaz, hogy Japánnak is van két kis szigetcsoportha az Óceánban, amelyek szintén szolgálhatnának hadibázisul s így zavarhatnák az Unió utánpótlását, de ezek fekvése olyan, hogy könnyen elkerülhetők azon az óriási területen, amit a Csendesóceán betölt.

Japánnak sokkal természetesebb védekezési módja lehetett volna az, hogy az ázsiai népek élére áll, mint vezető s megnyerve ezek szeretetét, mint közös érdekszövetségeseket állította volna a közös, de elsősorban Japánt érintő, veszedelemmel szembe. Ezt a megszerettetést elmulasztotta a múlt század utolsó évtizedeiben. Második alkalma lehetett volna erre az orosz-japán háború után, mely alatt egész Ázsia felfigyelt s olyan hangulatok és eszmék terjedtek szét, amelyek hatása alatt Japánt könnyen elismerték volna vezérüknek. Japán azonban a megszerettetés helyett meggyűlöltette magát a többi ázsiai néppel.

Sajátságos, hogy a földön még csak a zsidóság az, melyet majdnem kivétel nélkül nem szíveinek a rajtuk kívül álló népek. A zsidóság ellenszenves voltát a legújabb kutatások abban találták meg, hogy az általános világfelfogástól eltérő ethikai alapokon állva, saját

külön törvényeikkel élve, mindenütt államot képeznek az államban s mindenütt a romboló, destruktív szellem zászlóvivői. Vajon mi lehet azonban a japán ellenszenvnek az oka?

Nehéz erre a kérdésre biztos feleletei adni. A japáni rendesen igen élelmes, úgyhogy a mindenütt megélő zsidóság nem tud közöttük és velük szemben boldogulni. Ezen kívül olyan kisigényű, hogy talán egyedül a khinai tesz túl rajta igénytelenség dolgában. Ez a két tulajdonság már elég arra, hogy a kereskedő és iparos népek ellenszenvét megszerezze. A nyugati kultúrát befogadta, s tán ennek folytán fentti két tulajdonsághoz meglehetősen nagyfokú szerzési mohóság is járult, ami az előbbieket mellett félelmes konkurencsá teszi. Hogy azonban nem csak a kereskedő és iparoskörök előtt ellenszenvesek, annak oka a túltengő önhittség, mely a saját fáját tartja a legkülömbnek, letehetségesebbnek és legtökéletesebbnek az összes emberi fajták közül. Ez nemzeti szempontból nem is káros, de irántuk mégis ellenszenvet váltott ki, mert olyanszerű megnyilatkozásai vannak, mint a zsidóságnál, ahol a legtudatlanabb és lepiszkosabb galiciáner is tisztátalannak és korlátoltnak tart mindenki mást, aki nem zsidónak született. Nagyban segíti e véleményt az a végtelen gyanakodás, mellyel minden iránt viseltetnek. Az amerikai közvélemény minden japánit született kémnek tart. Szerencsétlen történeti viszonyaik valóban kifejlesztették náluk a besúgást és árulkodást, amely majdnem második természetévé váltott a nemzetnek s melyből kivezető út csak akkor lehetett volna, ha nem kellene ma is a fél világgal szemben résen állania nemzeti élete megvédésére. Nem segítik a rokonszenv gyors elnyerését azok

a japáni tanulmányúton járók sem, akik csekély pénzzel s cifra bőröndökkel, (amely rendszeren minden vagyoni raktára is), mennek szét a világba s itt a nyugati szokásainak nem ismerésével és saját nagyságuk önhittségével minden jobb társaságban idegenek maradnak a nyugatira nézve. Azt tapasztaltam, hogy a japáni úgy van a nyugati emberekkel, mint a zsidó a gojokkal. Igazi barátság nem fejlődik ki közöttük soha.

Ezért nehéz Japán helyzete s ezért kell mindent elkövetni, hogy is ne gyúrhesse a körülvevő ellenségek tömege. Mi magyarok kivételt képezünk a japánokkal szemben való magatartásunkkal, mert a turáni fajtestvért látjuk bennük. Valami nagyon rokonszenves dolgot kell művelnie japánnak, ha a vele ellenséges érzelmű fehér emberiséget meg akarja békíteni magával. A jövő bizonyára megmutatja ennek az útját is. A japán szálló ige eddig az volt, hogy szétmegyünk a világba, megnézzük annak tudományát s hazavisszük hazánknak. Egészítsék ki most azzal, hogy a világ rokonszenvét is vigyék haza magukkal, nemzetük boldogulására.

IV. A JAPÁN TÖRTÉNELEM VÁZLATA.

A JAPAN MONDÁS KOR ÉS TÖRTÉNELMÜK KEZDETE.

A japán teremtési és honalapító mondákról előző japán kötetünk 5—9 oldalain megemlékeztünk. E mondákból azt következtetik, hogy a japáni szigetekre három bevándorlás történt, különböző időkben. Az első csoport valószínűleg még nem ismerte a fémeket, az utolsó már a vasat is feltudja dolgozni.

Hogy honnan kerültek a szigetekre a honfoglalók, arról VIII. kötetünk 58-ik lapján már beszéltünk; e szerint a déli részeken az őslakosság az ázsiai szigetvilág lakóiból került ki, míg a többiek az ázsiai kontinensről jöttek.

A bevándorlás idejét már nehezebb meghatározni. Az első csoportról már említettük, hogy a szigetvilági kőkorszakban élő malájos fajta lehetett. Az első kontinensről bevándorlást a Kr. előtti 1000 esztendő körüire tehetjük. E korból tudjuk, hogy a khinaiak Kr. e. 1100 körül legyőzik az akkor Mandsuriában lakott északi hunokat s ezek egy része Koreába nyomul. Valószínűleg ekkor szorul Japánba a mai lakók egy része s ezek

emlékét tartotta fenn a Susanó istenhez kötött monda. Ezt a mondát, melyet sokan a mesék világába tartozónak tartanak, az újabb japáni nemzedék komoly történelemnek veszi s hajlandó innen számítani a japánság nemzeti életét. Mégis az általános felfogás Kr. e. 660-toi számítja a valódi történeti időket. Ekkor lépett volna trónra a japáni uralkodó család első tagja: Zsimmu fennő, aki a fősziget nagyobb részét uralma alá hajtja. A családról azt mondják, hogy maláj eredetű s ebből készpénznek veszik azt a feltevést, hogy Zsimmuvaï egy délről jövő maláj nép, déli kultúrát (?) hozott Japánba.

Japán tudósok úgy vélik, hogy ez a déli kultúra Mezopotámiából került a déli szigetekre s innen Japánba. Csak azt nem tudják megmondani, hogy milyen is volt és hol volt ez a délszigeti valami. A valóság az, hogy a valószínűen őslakó malajság épenúgy reányomta jellegét a lelkiekben a hódítókra, amint testében is meglátszik a déljobb japánokon a maláj keveredés. Hogy északjapánban az ajnu népekkel történt a vegyülés, azt már említettük. Ám akárhogyan csűrjük csavarjuk is a dolgot, az uralkodó vér az ázsiai turáni vér maradt s az ősi kultúra minden vonása, hiteletük élő maradványai, mithológiájuk, mondaviláguk a keveredés dacára sem veszítette el turáni jellegét.

A japán időszámítás nem reális. Ez kitűnik rögtön, ha figyelembe vesszük, hogy Japánban a khinai hatások előtt nem ismerték a naptárt s az évet egyik napéjegyenlőségtől a másikig számították. Így minden régi japáni esztendő csak fél évet számít. Maguk a történeti hagyományok adják erre a biztos alapot. Az első 17 japáni uralkodó életéveinek összege 1853 esztendő, amiből egy-egy 109 év jutna. A következő 17

uralkodónál már csak 1046 esztendő az együttes életkor, amiből egy-egyre csak 61 év jut, ami már normális emberkor. A legnagyobb japáni *tudósok* reámutattak arra, hogy a mai 2589-ik évszám tarthatatlan, mert legfőleg a Kr. e. III. századtól kezdődhetik a hiteles történeti idő. Az erős konzervativizmus nem engedi meg ennek elismerését. (Az Új-Nippon szerzője sem akar erről tudomást szerezni s így neveli a valótlanság terjedését). Ha a khinai forrásokat kellőleg átvizsgálják, valószínűleg biztosabb adatokat kaphatnak, hiszen én ezek ösnerete alapján tettem a mithológiai Susanó alatti bevándorlás idejét a Kr. előtti 1000 körülre, ami nemzeti szempontból többet jelent, mint a bizonytalan Kr. e. ^660 év. Ez időtájban is voltak a kontinensen olyan népmozgalmak, amelyek ezt a keletnek irányuló népvándorlási részt megfejthetővé teszik. A japán mondák is egyenesen ide utalnak, hiszen a honalapító Zsimmu testvéréről Inahiról az maradt fenn, hogy Korea egyik országának királya lett.

Ez ősidőkre vessünk még egy pillantást. A japán nép ajkán élő teremtésmonda szerint az égből leszállott óriási madár szétveri a mindent elborító vizet s lábaival lekaparja a tenger fenekéről a földet. Ebben a földben egy bambuszhajtáshoz hasonló dolog keletkezett, mely aztán egy istenséggé alakult. Az égi madár a földet egy alvó halóriás hátára rakta, mely fölébredve le akart sülyedni a mélységbe. Az égi madár erre a hasa alá is földet kapart, de ez nem sokat használt, mert a hal fickándozásával mindent összerombolt, ami a hátán lévő földön állott. Erre két jó istenség állott a hal két oldalára s nem engedték hogy mozogjon. Nagy idő múlva elálmosodtak s a hal megint mindent rombadöntött a hátán.

Most a két istenség megegyezett abban, hogy ezután felváltva alusznak s ha a hal *mozogni* kezd felébresztik egymást, hogy a mozgását megakadályozzák. Azóta nein tör össze mindent az örökös földrengés a földön. A bambuszrügyből lett istenség aztán benépesítette a földet növényekkel, állatokkal, emberekkel. Egy másik változat szerint, mely már általánosan ismert: az égi hídon lejött istenpár lándzsahegyéről lecsurgott vízből lesz a föld. E mondáknak az alapja megegyezik a turáni népek világteremtési regéivel.

A mondavilágban is sok vonás egyező. Mint legfeltűnőbbet, megemlítem az égi kard mondáját. A honfoglaló Zsimmuval történt, hogy nem bírt az ellenséggel s hadait csüggedés szállja meg. Ekkor megjelenik előtte egyik ellenfele vezére s kezében egy gyönyörű kardot hozva így szól: Az éjjel álmomban megjelent előttem az égi nagy Isten s azt mondotta, hogy egy kardot fog ledobni az égből. Ez az a kard, mellyel az istenség a Kirisima hegy tetejét leszelte volt s aztán a kardot a leszelt hegytetőbe tűzve azt a jóslatot mondotta, hogy amíg az a kard ott áll, utódai nem veszíthetik el hatalmukat ezen a földön. Holnap ide érkezik az égi istenek utóda, hogy meghódítsa ezt a földet is. Add át neki ezt a kardot, mellyel minden ellenfelét legyőzheti s mond meg, hogy aztán küldje vissza azt a Kirisima hegy csúcsára. Azzal ledobta a kardot a magasból. Reggel, mikor fölébredtem sátram tetejét kilyukasztva találtam s a kard markolatig volt ágyam mellett a földbe stilyedve. Elhoztam neked a kardot s egész népemmel szolgálatodra állok, mert istenek ellen nem harcolhatunk.

Ez a mondarész is ősturáni. A vitatott maláj vonatkozású mondarészekből is adok mutatói, de ezekkel

jobb nem dicsekedni. Az egyik törzset nem tudják kiűzni sziklaváraiából. Meghívják hát a főbket tanácskozásra s lakoma közben orvul legyilkolják. A vezér nélküli népet igába hajtják. A másiknak tán a kumaszó király megölését említem. Ezzel sem bírtak. Egy ifjú japán előkelő harcos, lánynak öltözve elfogatta magát az ellenséggel. Mint hadizsákmányt, a király sátrába viszik s mikor magukra maradnak a lányruhás herceg leszúrja a gyanútlan királyt. A krónikák azt mondják, hogy több századig tartott, míg az összes őslakosságot sikerült japáni iga alá hajtani. Megemlítem még, hogy Zsimmu harcainak befejezése után templomot épít ősei-nek tiszteletére s ebben áldozatot mutat be a Nap-asszonynak, mint a japán nemzet őseinek és védőjének.

E korban a harci erények a legfontosabbak. Az uralkodók minden bizonnyal önkényesen uralkodtak, de az alkotmányosság bizonyos látszatát őrizte meg az a többször említett valóság, hogy fontos dolgokban az uralkodó tanácsot *tartott* főbb embereivel. Ez az abszolút hatalmú uralkodás végig kísérhető az egész japán történelmei], máig, hiszen a minisztérium nem az országgyűlésnek, tehát a népképviselőnek, hanem az uralkodónak felelős.

Zsimmu nemcsak ügyes hódító, de jó szervező is. Fővárosát megerősíti s biztosítja minden meglepetés ellen. A templomon kívül palotát és fegyverraktárat is épít s katonai és polgári hivatalokat állít. Mindezek munkájára és kötelességeire törvényeket alkot. Az országot tartományokra osztja s mindenik élére egy rokonát, vagy kiváló vitézét helyezi. Az önkényt meghódolt törzsfejedelmeket meghagyta volt országuk élén, kormányzó tartományfőnököknek. Népe javát fővárosa körül gyűrű-

szerűleg telepíti meg s a távolabbi tartományokba erős őrtelpeket helyez el. A meghódított népek felvették a japánság kultúráját és vallását, ami fontos volt, mert úristenek utódainak tartott Zsimmu családot így az egész meghódított szigetvilág földi istenként tisztelte. Zsimmu halála után a régi törzsfőnökök és tartományfőnökök függetleníteni akarták magukat. Majdnem fél ezredes harcok árán jut végre Japán teljes hatalomhoz, a déli és középső részeken. Hiteles történeti adatok tanúskodnak azonban amellet, hogy még néhány század előtt is, az északi részeken lakó ajnuk, majdnem teljesen függetlenül éltek, saját uralkodóik alatt a főszigeten és jezóban.

A kőkori sírleletek embertani vizsgálatából Koga-nei professzor azt állapította meg, hogy az összes északabbi őslakók, akikkel a japánság évezredes párbajt vív a hataloméért, az ajnu fajú népséghez tartoztak. Egyúttal azt is megállapítja, hogy a japán félsziget őslakói az ajnuk voltak s csak a déli szigetek lakosága egyezik embertanilag és néprajzi maradványaiban a Formóza szigetén ma is élő malajos népekkel. A helynevek vizsgálata ugyanerre az eredményre vezetett.

Az őskorban nagyon kérdéses a földművelés meglétele. A kőkori maradványok csak halász és vadászszerszámokat hoztak felszínre. A vadászat egyik főtárgya az embervadászat volt, az ásatások feltétlenül bizonyítják a kannibalizmust. Lakásaik részben sziklaodúk, részben földbe mélyített, füvei fedett oly apró veremlakások voltak, melyek csak hálóhelynek s a zordon idő elleni menedékül szolgálhattak. Fekvőpadszerű rész mindeniknél előfordul a fal melleit. A japános és ajnu eredetű sírok jól megkülönböztethetők.

Japán tudósok az első bevándorlást Zsimmu előtt 13 generációra teszik a mondák geneológiája alapján. Ez 4—500 esztendő jelent, ami megegyezik az általam feltételezett khinai alapokból *vett* következtetéssel.

A biblia bábeli zavara talán az első nagy népmozgalom emlékét tartotta fenn, hogy bizonytalan. Valószínűleg Ázsia belsejéből indul meg s a turáni népek első szétválása okozta, igen valószínű, hogy ennek hatása indítja meg az árja mozgást is s ez tolja keletnek, mai hazájukba a khinaiakat.

A következő s már időben is meghatározható népmozgalom az első szittyá vándorlás volt Kr. e. a XIV-XV. században. Valószínűleg az egyik hatalmas hun törzs az északi szélesség 50-ik foka körül elhelyezkedett turáni rokonai közé ékeli magát s ezeket nyugatkelet felé nyomja szét. A nyugatnak szorított szittyaság, minél nyugatabbra kerül, annál több finnugor, kaukázusi és árja néppel érintkezik s lassanként elveszti mongolos jellegét, de a vezérszerep megmarad kezében.

A keletnek, sőt északnak szorított népekről még ennyit sem tudunk. Akkor még a tunguz-mandsu-koreai-japán népek egységet képeztek s hihetőleg e korban kezdődik meg az első kettéválás: mandsu-tunguz és koreo-japán csoportokra. Az első csoport megtelepülő földje a mai Mongolia, a másodmá Mandsuria és Korea. Csak e megoszlás utáni időben kezdődhetett meg a két nagy csoport kebelén belől az egyes nyelvcsoportok, illetve nemzetek megalakulása. Erre az időre kell tenünk a japániség külön nemzeti egyéniségének kezdetét, vagyis a japán nemzet születését. Ezt az időt nem tehetjük korábbra a Kr. e. VIII-VII. századnál, mert ez időtájtól kezdve magában a japánóságban is szakadások

állanak be, mely a mithologiai és a nyelvjárások tanúsága szerint három csoportba osztotta a népet. A három fő nyelvjárás annyira különbözik egymástól, hogy alig értik meg egymást dél és észak lakói. Az elmondottakból látjuk, hogy az első bevándorlástól az utolsóig sok század telt el. Aston, a legnagyobb angol japánológ Zsimmu honfoglalását alapos megokolás után csak a Kr. születése utáni első századra teszi. Ha ez így lenne is, még mindig megáll az én számításom, mely megerősíti a japánságnak 3000 éves szigeti életét.

A japán nemzet részletes történetét már megírtam 25 évvel ezelőtt egy 350 oldalas hatalmas könyvben. Jelen kötetünknek nem célja ismétlésekbe bocsátkozni, hiszen erre helyünk sincsen. Az érdeklődőket kérem, nézzék meg a *Dai Nippon* című könyvem második kötetét. Ott olyan részletességgel van megírva, amilyen-nel ma is kevés nyugati nyelvű japáni történelem. Engedjék meg ezért, hogy csak egy futólagos vázlatban adjak számot a nemzet életéről.

A hódító japánság számát legfőlebb $\frac{3}{4}$ millióra tehetjük. Az osztályok között nem volt még oly nagy különbség, mint későbbben.

A meghódítottakból való hadifoglyokat rabszolgákká tették s ezek kereskedés tárgyát képezték. Hogy a többi turániakhoz hasonlóan, a japáni rabszolga sem volt olyan állatszamba menő lény, mint az árja-szemita népeknél, azt bizonyítja az a tény, hogy a hűségesek harcosokká lehettek s kiválóságuk esetén a szabadok közé soroztattak. Az Új-Nippon tagadja a rabszolgaság meglétét. Túlzott szépítgetés, mely nem szégyent akar lemosni. Rabszolga annyira volt, hogy még törvény is maradt fenn, mely a tolvajt és rablót rabszol-

gaságra és neje elvételére ítélte. Még azt is kimondja ez a törvény, hogyha a rablott-lopott holmit visszaadja s kellő kárpótlást nyújt, visszanyeri szabadságát, de nejére nincs joga. Az ősi büntetések a korhoz mérten kegyetlenek. A megcsonkítások, forróvízpróbás istenítéletek mindennaposak voltak.

A földművelést a második csoport hozza magával s teszi általánosabbá. Kereskedésük alig volt s csak csereberén alapult. Pénzként nyílhegyek, lándsavégek, és drágakövek szerepeltek. Ez utóbbiak a hegyikristály és kvarcfélék minden fajából készült kerek, de még inkább disznóagyar alakú gyöngyökből, karperecekből és jiajdíszekből állottak. A sírleletekből sok kerül elé s a templomokban mint ereklyéket őrizik. Japán három égi kincseinek egyike is ilyen magatamának nevezett kristálygyöngy. A másik két kincs a tükör és a kard. Ezek egyúttal a császári jelvények is. A tükör a sintó oltár főszentsége.

Az ősidők házassága egyszerű volt. A szülők beleegyezése kellett csak hozzá. A férfi ment a nő házába s ha megunta az asszony, egyszerűen kiadta a férfi útját. Viszont, ha a férfi nem akarta a kötelék fenntartását, megüzente az asszony házába s ezzel kész volt a válás. Ez a mátriárkhátus teljes virágzását bizonyítja, melyről csak későn, Korea hatása alatt tértek át a pátriárkhális (öreg férfiak fősége) családi életre. E későbbi időben már a többnejűség is dívik, de csak az első nőt ismerték el rangbelinek. A házasság még a testvérek között is meg volt engedve, csak saját leányát vagy anyját nem vehette feleségül senki. Az elhaltakat nagy ünnepséggel temették el s hittek a másvilági életben. Említettük, hogy a nagyok sírján ember és állatáldozatokat mutattak be.

Itt említem meg a sintóhitnek, az ősök tiszteletén alapuló ősjapán vallásnak öt főszertartását:

1. *Jóslás: futomani* — fontosabb esetekben való Istenhez fordulás volt ez, mikor dal és zeneszó mellett ihletet kértek s ennek sugallatát követték. A papok is jósoltak. Oltáraikra tölgyfából tüzet raktak s az áldozatként hozott szarvascomb lapockacsontjába késsel jósjeleket hasogatva, a tűzre dobták a csontot. A tűz a bevágások széleit megváltoztatta. A felkelő nap első sugarainál ezekből mondták jóslataikat. Mindkét fajta egyezik a kontinensi turánokéval.

2. *Mosás: harai* — a tisztátalan dolgok megtisztítására szolgált. Hat fokozata van e vallásos míveletnek.

3. *Füredés: miszogi* — abban a japán felfogásban gyökerezik, hogy tiszta lélek csak tiszta testben létezhetik.

4. *Esküxsikai* — melyet csak igen ritka esetben alkalmaznak. Olyan nagy dolognak tartották, hogy állítólag senki sem mert hamisan esküdni, félve az istenség lesújtó haragjától. Az esküt az oltártükör előtt, vagy a felkelő nappal szembefordulva mondták el. Volt kis és nagy eskü. Szövegét egyiknek sem tudtam megszerezni.

5. *Ima: kito* — tánc és énekkel összekötve. A japán nyelv és irodalom legősiobb szókincsét és gyöngyeit tartották fenn az ódaszépségű ősi imák.

Az ősi sintó hit kétféle bűnhődésben hisz: a földi bűnhődésben (kumi cucumi) és az égi bűnhődésben (ama cucumi). Az ősidőkben maga az uralkodó volt az áldozó főpap. A bőjtölés, mint engesztelő és vezeklő eszköz fontos szerepet játszik a sintó hitéletben.

V. JAPÁN ROMLÁSA ÉS ÚJRAÉLEDÉSE.

A Zsimmu-féle államrendszernek következménye lett, hogy az egységes birodalom kezdett felbomlani, darabokra hullani. A tartományok urai függetlenítteni akarják magukat a tennők uralma alól, a Koreával való százados harcok kimerítik az országot s olyan nagy nyomort okoznak, hogy a nép megélhetése majdnem lehetetlenné válik. Az önkényeskedő tartományfők és a hivatalnoki kar, mely az állások örökölhetése miatt teljesen magáénak tekintette a népet és országrészt, elképzeltetlen módon zsarolja a lakosságot, melytől minden terményét elszedi, úgyhogy a téli hónapokban általános az éhínség s a nép nagyobb része mindenféle fű és növénylevélen tengeti magát.

Nyolcadik kötetünkben, mikor Korea történetéről beszéltünk, beszámoltunk azokról a hatásokról, melyet a Koreán keresztül Japánba érkezett khinai kultúra gyakorolt az országra. Ezek a hatások a hitelét és a társadalmi berendezkedések terén éreztették hatásukat. Előbbire főleg a budhizmus, utóbbira a konfuciánizmus volt döntő befolyással s vezetett az ország egységének helyreállíthatásához. A Zsimmu-féle társadalmi

rend felbomlása után új beosztást eszközölnek. A családokat összeírják, a nemeseket elválasztják a közönséges néptől s a szigorú társadalmi osztályozás megteremti a kasztszerű elkülönülést. A rabszolgaság még nagyban járja. Már nemcsak a hadifoglyok, hanem a felsőbb társadalmi osztályok bűnösei is épen úgy rabszolgákká tételnek, mint a terhek elől megszökött csavargók. A történeti adatok tanúsítják, hogy a legfontosabb kereskedelmi cikket a rabszolgák képezik az V-VII. századokban. Egyik társadalmi osztályból a másikba való bejutás ekkor már szinte lehetetlenné válik s a rabszolgák közül is csak néhány igen tehetségesnek, vagy kiváló harcosnak sikerül e korban megszabadulni. Az alsóbb osztályok népe helyhez volt kötve. A előkelők tulajdonuknak tekintették s mint birtokuk tartozékát ezekkel együtt adták-vették-cserélték. A legalsóbb osztályok megvetettek voltak. Az ezekkel való bármely érintkezés tisztátlanná tette a felsőbb osztálybelieket. Ha ilyennel találkozott megfürdött, ruháit kimosatta, s ha házába talált lépni, egész házát lemosatta az előkelő. Még az egymás mellett álló osztálybeliek sem házasodhattak össze. A temetésnél az elégetés ekkor jön szokásba. A mátriárkhátus megszűnése is koreai hatás alatt kezdődik meg. Érdekes adat maradt fenn az ifjúság mulatozásáról. Este, munka után a falu terére gyűlt η-ind a két nem s ott énekeitek, táncoltak. Az itt szőtt érzelmek hatása alatt kötik a házasságok egy részét. Több olyan helyről van említés téve, ahová messzi vidékek népe gyűlt össze ilyen dalünnepélyekre. Ezek, az adatok tudósítása alapján, igazi leányvásároknak tekinthetők. A felsőbb köröknél is kedvelt volt a dalünnepély. Út még ebben az időben kevés van s inkább a

folyókat használták közlekedésre. Ennek fő oka volt az is, hogy az ősi hit szerint, ha mocskos ember jön be egy házba, azt tisztátalanná teszi. Már pedig az utas ember rendesen piszkos, ezért nem eresztették lakásukba szállóhelyek pedig ekkor még nem voltak. E nehézségen úgy segítettek, hogy az utasok magukkal vitték sátrukat és főző edényeiket s maguk főztek maguknak a szabadban. Még itt is vigyázni kellett, mert ha a faluban, vagy ennek közelében akart valaki tüzet rakni, arra a falu elöljárójának engedélye kellett, amit csak nagyobb összeg lefizetése mellett adtak meg. Ha ezt elmulasztotta kérni az utas, szigorú büntetést kapott. Ha valaki útközben beteg lett, nem igen akadt aki házába fogadta volna, mert a tisztító áldozatok és a kuru-szló gyógyítás sokba került, ezt pedig a befogadó kénytelen volt megcsinálni. Az útközben elhaltakat a legközelebbi falu vagy lakos volt köteles eltemettetni, ami megint sok költséggel járt, az áldozatok miatt. Ezért fogadták ellenszევvel a szárazon utazókat s ezért utazott, aki csak tehetette, saját csolnakján.

Még néhány khinai egykorú feljegyzést iktatok ide a japánokról:

Nippon száznál több ország, melyek a szigeteken szétszórva fekszenek. Azon országok száma, amelyek velünk érintkeznek harmincon felül van. A sok király közül Jamató ország királya a leghatalmasabb. Ez Koreát is meghódította. Most asszony a királya, aki nagy hadvezér. Minden más ország tiszteli és féli s a földre borulva köszönti. Ha Korea népe kikötőjünkbe megy, vámot szednek tőlük. A koreai királyok minden évben hódoló követséggel küldenek neki ajándékot. Közönséges ember nem láthatja őt. Az ország földje gazdag.

Lakói kitűnő úszók, lebújnak a tenger fenekére s kiszedik onnan a kagylókat. Rizs, kender, eper és kölesföldjük sok van, selyemhernyót is tenyésztnek. Hegyeikben sok fehér és kék drágakő van. Fegyverük alabárd, lándsa és kard, meg hosszú fanyíl. Bambuszsípon muzsikálnak. Pajzsot és vértet a cet bőréből készítenek s arcukat a csatában befestik. Sokan tetoválják a testüket. Hajukat hosszúra növesztik s legtöbbször szabadon hordják, csak ünnepekre fonják be és díszítik koszorúkkal. Hosszú életűek s a családtagok egymással nem veszekednek. Férfiak-nők egyformán töltik az időt. A legnagyobb szégyen, ha valakinek büntetésül elveszik az ijját. Ha valakijük meghal nem dorbézolnak, hanem tíz napig csendesen ülve meggyászolják. Máskülönben víg emberek, akik zenélnek, táncolnak, énekelnek s csontot égetve jövendőt mondanak.

VI. A KÖZPONTI HATALOM VISSZAÁLLÍTÁSA.

A fentt vázolt szerencsétlen korszakban, mikor már központi hatalomról és egységes birodalomról alig lehetett szó, Japánnak olyan uralkodót adott végzete Kotoku tennó személyében, akit joggal nevezhetünk az ország újra alapítójának. A hatalmas hűbérurak egymásközi versenget felhasználva, sikerült e munkája. Első tette volt, hogy a csak áldozatokat kívánó Koreától megszabadította országát, feladva az összes hódításokat. Az itt felszabadult erőkkel rendet teremt a birodalom északi részén elhatalmasodott ajnu fejedelmek között. A főszigeten lakókat végleg meghódítják. A khinai kultúra és budhizmus széles körben elterjednek, a műveltség és az irodalom fellendül. A kitűnő törvények és a becsületes kormányzat a népet jólétbe juttatják. A hivatalok örökölhetése megszűnik s csak az egyéni kiválósággal lehet hivatali állást elnyerni. Így ezekbe derék és becsületes emberek kerülnek, akik az udvar parancsait híven és igazságosan teljesítik s elnyomók helyett a nép védői lesznek. A nép pedig nemcsak bennük, hanem a császári udvarban is védőit látván, megszereti uralkodóit. Ezek az óriási változások a tennók natal-

mát olyan kétségtelenné tették, amilyen eleddig még sohasem volt. E kort joggal lehet a császári hatalom fénykorának nevezni. Kétszáz évig tart e virágzás. A IX. század közepén a gyenge utódok kezéből azonban megint kihull a hatalom, hogy csak egy évezred múlva kerüljön újra vissza.

A fenti megújodást a *Taikva reformok* tették lehetővé. Több Khinában járt tudós került ezidőben haza, ahol éppen akkor a Tang-dinasztia a régi hűbérrendszert megtörve, a khinai birodalmat erős egységbe kovácsolta. A khinai új rendszert és annak megteremtési módjait e tudósok jól ösmerték s az uralkodó család mellé állva, tanáccsal és tettel segítették őket. A hatalomérti küzdés egy uralkodónak s az uralkodó család több tagjának kerül az életébe. De a hűbérurak által eltulajdonított javakat visszaszerzik az uralkodó tulajdonába s törvényileg mondják ki, hogy az egész ország az uralkodóé. E reformok keretében történik először gondoskodás a népről is. A törvényes eljárásoknál elrendelik a tanúk meghallgatását és a törvénylátás nyilvánosságát. Khinai mintára minden hivatal elé táblát és harangot állítanak, hogy a panaszosok felírhasák sérelmüket, vagy haranggal jelezzék, hogy panaszukat élő szóval akarják elmondani. A tennő saját palotája kapujára is tétetett ilyeneket s a hívásra meg is jelent. A tetszésszerinti adók megszűntek a robottal együtt s többé nem történt meg az, hogy a családfő eladta gyermekeit vagy önmagát egész családjával együtt rabszolgának, hogy legalább ennivalójuk legyen. Az új nemesség kialakításánál figyelemmel voltak arra is, hogy sok családban kakukfiak ültek, olyanok, akik meggazdagodva, valamely elszegényedett jónevű családtól meg-

vették a nevüket s így méltatlanul kerültek rangba és hivatalba. Az ilyeneket, ha igazságtalanság derült ki rájuk, megfosztották bitorolt állásuktól és rangjuktól. A magánbirtok megszüntetésével a birtokvásárok is megszűntek s a termőföldet haszonélvezetre a nép között osztották szerte. Sok történész csodálkozik, hogy e reformok aránylag nagyobb rázkódtatások és forradalmi megmozdulások nélkül mehettek keresztül. Ennek oka éppen az volt, hogy a nép nagy tömegét földhöz juttatva, az udvar hűségére nyerték s így az elégedetlenkedő főembereknek nem volt honnan kellő számú haderőt szerezzenek az erőszakos ellenállásra. A természetbeni adóból minden nagyobb helyen császári gabonaraktárakat alapítottak s ebből az ínségbe jutottakat segítséggel, vetőmaggal látták el. Ezzel akadályozták meg, hogy egész tartományok lakossága éhen vesszen. Fontos újítás volt a futárszolgálat meghonosítása is, mellyel sok bajnak elejét vették. A régi magán robot helyett közmunkára használták a munkaerőt s számos csatornát, gátat és vízduzzasztó tavat építettek, ami a rizstermelést és földművelést felvirágoztatta.

Az első időben mindenki, aki érdemesnek látszott, hivatait nyerhetett s a legmagasabb polcra is felküzdhetette magát. Ám ez a khinai mintájú intézkedés nem tartott sokáig s nem lett általános, mert a már meglévő rangosztályokat fenntartották s a rang öröklésével lassankint újra előtérbe kerültek a nemesi osztály tagjai, a nép fiai pedig csak alsóbbbrangú kis állásokhoz juthattak. Később még ahhoz sem, mert lehetetlenné tették azt, hogy a nép fiai tanulhassanak.

A reformok kezdetekor az ország minden embereitől elszedték a fegyvereket s azokat hatalmas raklá-

rákba gyűjtötték össze, melynek megdézsmálásáért a tartomány hivatalnokai életükkel voltak felelősek. A rend fenntartására a 21-60 év közötti férfiak katonakötelesek voltak. Az ezekből kiválogatottakat rendes katonai kiképzésben részesítették, de még ezek sem viselhetek fegyvert, csak a gyakorlatokon vagy őrsegeken. Az országot katonai kerületekre osztották, s minden helységnek meg volt a maga csapata. Baj esetén a lovas futárok hét nap alatt az egész országot fegyverbe szólíthatták. A községekben volt egy jelzőharang, amely ha megszólalt, köteles volt minden fegyver alá tartozó férfi, bármilyen munkával volt is elfoglalva, azt abbahagyni és csapatjához rohanni.

A törvények, Konfucius alapján minden bűnt — mint emberhez nem méltót — eltiltanak. A bűnösökre ötféle büntetést szabtak: 1. *Dozai*, hasított bambuszvesszővel való megcsapás, 10-50 botig, tízes szám szerint növelve. 2. *Zsizai*, kemény fából való pálcávali botozás, 60-100 csapásig, szintén öt csoportba osztva. 3. *Tozai*, fogság, kényszermunkával összekötve, 3—5 évig terjedőleg, féléves öt fokú emelkedéssel. 4. *Rj'uzai*, száműzés. Ennek három foka volt: *Kirnju*, valamely szomszédos tartományba, *Csurju*, valamely távolabbi tartományba, *Enrju*, valamely távoli szigetre. Mindenik csoport lehetett időleges, vagy élethossziglani. 5. *Sizai*, halálbüntetés, mely felakasztásra vagy lefejezésre szólt.

A nép tanítására is sokat tettek. Mindenféle munkafajra tanítókat küldöttek a vidékekre s még a szellemi kiképzésről is igyekeztek gondoskodni. A budhizmus is ekkor lesz államvallássá s templomaikat államköltségen építik. A cserép fedél ekkor kezd Japánban elter-

jedni a régi nádtetők helyett. A papok és apácák száma rohamosan nő s nemsokára minden dologkerülő ilyennek csap föl, hogy munka nélkül élhessen. A papi rend büntetlenségét és adómentességét biztosított s így a tolvajok és rablók eldorádójává lettek a templomok és kolostorok. Élelmüket nem munkával, hanem koldulásal, zsarolással, lopással, sőt rablással szerezték meg. A nép úgy félt a budhista papoktól és templomoktól, mint a mérges kígyóktól, írják az egykori krónikák.

Az ellenük való küzdelem nem vezetett célra s bár a nép ellenségük volt, nem tudták a papi parazitákat megtörni, mert ezeknek kitűnő szervezetük, fegyvereik s képzett harcosaik voltak a fegyvertelen néppel szemben. Még a császári katonasággal is győzelmes hadat viseltek a papi rendek. De nemcsak a nyers erő kerül a kezükbe, hanem a szellemi vezetés is. Soraikból és iskoláikból kerülnek ki a legnagyobb tudósok, állambölcsek, a legélesebb eszű hivatalnokok és a legkiválóbb hadvezérek. Állammá lettek az államban s így a császárok hatalma szétfoszlik s az újra agyonsanyargatott nép a múlt korokénál tán még nagyobb nyomorba kerül. A gyenge és asszony uralkodók egy része meg sem kísérelte a rend visszaállítását, hanem a kínától eltanult erős szeszitalokkal mértéktelenkedve, állandóan dőzsölt az udvar nagyjaival. Így a nagyobb nemesek újra semmibe sem vették az udvart s majdnem független uraivá tették magukat az ország egyes részeiben.

A budhista papság java sok jót cselekedett Japánal, de a salak tán még több rosszat. Visszahatása a sintó őshitnek új erőre kapása lett s rövid idő alatt

legalább is a budhizmussal egyenlő erőt képezett, ami a közérdekében később jó szolgálatot tett a nemzetnek. Az általános romlást növelték a rettenetes elemi csapások is. 700 körül oly rettenetes földrengések pusztítják az országot, amelyhez hasonló tán a történeti időben nem volt Japánban. Hegyláncok omlottak össze, nagy folyók tűntek el a föld repedéseiben. Egész országrészekben elpusztult minden élő lény, még a növényzet is. Csikusi tartományban 50 kilométer hosszúságban s egy kilométer szélességben nyílik meg a föld s falvakat, városokat elnyel az ismeretlen mélység Ijóban és Kiben a leszakadt hegyláncok temetnek el virágzó városokat és falukat, az Izu tó közepén pedig hirtelen egy sziget emelkedett ki, az egész tó vizét szétcsapta a vidékre s a tartomány felét sodorta özönvízhalálba. A keleti partokon majdnem végesvéig 10—20 méter magas özönár csap keresztül s elsodor minden mozgathatót a föld színéről, csak a letarolt szikla maradt meg utána. Tosza tartományban pedig az ország legtermékenyebb és legjobb síksága, talán ötvenezer ár (?) sülyedt el a tengerbe. A budhista papok felhasználták a nép rémületét, mely „hasra feküdt s nem mert felnézni a földről” s azt hirdették, hogy ez Budha előre megjósolt verése, mert az ország egy része nem tért át még a budhista hitre. A fanatizált nép erre megrohanta a sintó templomokat, felgyújtotta, papjait megölte s a sintóhitű polgárokat legyilkolta. Magát az uralkodót is megakarták rémíteni, de ez az iszéi ősi szent templomba küldött jóslatért, honnan ezt az üzenetet kapta: „Mindenek felett állanak az égi örök istenek. Ők teremtettek minket s egyedül az ő kezükben van országunk és nemzetünk sorsa.” Ez a jóslat vissza-

adta az emberekbe a hitet s a veszedelmes budhista merénylet megdőlt rajta.

Idézem itt Japán egyik legnagyobb filológusának szavait: „ Igazi lehetetlenséget akartak a budhista papok. A népet, mely ezer babonája mellett is a láthatatlan szellemi lényegű örök istenekben hitt, a népet, melynek régi templomai oltárán szobrok és képek helyett egy tükör állott, az önismerésre való serkentés égi jeleként, rá akarták bírni arra, hogy faragott képek előtt csúszszon, rabszolga módon meghunyászkodva s hogy ezen faragott képeket imádja. Lehetetlenség volt ez, mert a nép szellemi felfogása csak kis töredéknél állott fölötté azon nívónak, mely képes volt az imádat tárgyaként körülvett kép mögött meglátni az égi szellemet. A nép nagyrésze, sőt a papság is a faragott képet látta csak és azt imádta. Faragott kép pedig sok volt s így a nép nemcsak hogy visszadobott a bálványimádás évezredek óta elhagyott sötétségébe, de a régi — igaz, hogy sok — égi szellem helyett ezernyi bálványt imádot. Ez volt a kép és szoborábrázoló budhizmus átka s az még ma is. És nemcsak Japánban, mert a műveletlen nép csak a képet és nem a szellemet látja. Így még ma is azt mondhatjuk, hogy a tömegek nagyobb része bálványimádó.” Ez a megállapítás, sajnos, igaz volt a régi orosz birodalom műveletlen keresztény tömegeire is.

d.) A konfucianizmus és budhizmus japán megítélésben.

Konfucius mester tanításai Kr. u. a III. században jutott el Japánba. A nemesség és samurájok körében hamar gyökeret vert, de a nép nagyobb tömegére

alig volt hatással. Erkölcsi felfogásban sokban egyezvén a sintó vallással, erre is nagy hatással van s abban, hogy a sintó hit sokat veszített eredetiségéből, nagy része van a konfuciánizmusnak. Hogy Japánban nem lett más vallássá, annak egyszerű oka az, hogy a mester tanítása nem is vallás. A vallás Istent állít és tisztel, Istenben hisz, hozzá imádkozik, tőle várja a jónak megjutalmazását s a rossznak megbüntetését. Konfucius tanaiból mindez hiányzik. Ő azt az igazságot hirdeti, melyet a földön gyakorolni keli. A másvilágról nem beszél, nem mond semmi titkosat, semmi csodálatosat. Soha még célzást sem tett arra nézve, hogy ő magasabb sugallatra, égi kijelentésre lett volna embertársai tanítójává, vagy hogy égi sugallaton alapulnának tanításai. A mesternek tanaiban vallási dogmák helyett erkölcsstan van. Egyszer egy súlyosan megbetegedett tanítványa arra kérte, imádkozzék felgyógyulásáért. A mester így felelt: „Nehezen menne, nagyon régen nem imádkoztam, talán már nem is tudom hogyan kell!” Midőn erre általános megbotránkozás keletkezett, így folytatta: „Nem teszek semmi rosszat, csak örökké a jót s ez az én legszebb imádságom, mert aki így tesz közülünk, annak az élete egy soha meg nem szűnő örökös imádság.”

A mester a szó igazi értelmében még bölcsész sem volt. A bölcsész vizsgálódik, a tudás és a dolgok alap—okait kutatja s ezek alaptörvényeit fejtegetve, meghatározásokba foglalja össze. Konfucius csak olyan dolgokat magyaráz, melyeket a világban érezni lehet, az érzékeken felülit a legnagyobb gonddal kerüli. Maga mondja: „Az ősrégi dolgokat tanítom, rendezem, újat nem csinálok, mert szeretem e kor igazságait és meg-

bízom bennük. Eléneklek a dalt, elmondom a költeményt, de ilyeneket nem készítek soha. Miért kérditek hát tőlem, hogy nem hallom-e, mit mond az ég? — semmit se. Az évszakok elröpülnek, év év után múlik s elmúlik minden dolog, élő és élettelen. Elmúlik az élet is. Nos, tudjátok most, mit mond az ég s miért szeretem én a múltat?”

Tanainak egyre hangoztatott alapelve: „Igazítsuk meg önmagunkat, hogy másokat is megigazíthassunk. Az önmagunk megigazítása az erkölcs, a másoké a politika”. A tanítás célja az emberek munkásságra, művelődésre, hűségre, igazságra és szeretetre való szoktatása. A mester tanainak alaptörvénye a szeretet s ha elfogulatlan szemmel nézzük, megtaláljuk szavaiban a nagy és igazi krisztusi szeretet gyökerét és csiráit is. „Én igaz haragomat is elnyomtam és elfeledtem. Enni adtam haragos ellenségemnek, elfeledtem a múltak bosszúságait és szomorúságát s az ilyen cselekedetem után mindig (örökké) megelégedettnek éreztem magamat.”

Tanításainál az erkölcsi oldal nevelésre fordítja mindig a főgondot. Szerinte az erkölcs alapja is a szeretet. Csak ha ezen az alapon szerezzük meg, vezet ez az üdvözülésre. Ebből a főerényből következik minden más a világon, mert ez az összes más erényeket felöleli, magába zárja. A szülők, barátok, testvérek és az uralkodó iránti hűségük alapja is az örök, igaz szeretet. Ehhez a felséges erényhez a földön közeledhetünk, de elérni egészen sohasem tudjuk.

Tanítványai sokszor kérdezték tőle, hogy hát mi is lényegében ez a szeretet, de ő sohasem határozta meg, hanem mindig valamely adott körülményt ragadott fel, mint a szeretet erényére való példát s ezzel

felelt tanítványai kérdésére. Ezek közül a legjellemzőbb az, amit Huncsi nevű tanítványának mondott: „Az emberek igaz szeretete olyan, amely másokat is segít céljuk elérésében, hogy így saját céljainál is segítségre számíthasson; nem kívánni másnak rosszat, mint amit magunknak is kívánunk, mert az a másik ember is úgy érez, mint mi; ezért kell vágyainkat elnyomni, hogy szerethessük az embereket, hogy segíthessünk és segítsünk rajtuk még akkor is, ha magunknak ártanánk vele.”

Ez a tanítás az önfeláldozás és felebaráti szeretet igazi prófécija, az az isteni szikra, amely a próféták és tanítványok lelkében is ragyogott.

Egy japáni bölcselkedő mondja: olvastuk a nyugati nagy szellemek kritikáját, melyben kijelentik, hogy Konfuciusz tanaiból hiányzik az igazi felebaráti szeretet, mert vérbosszút hirdet. Ez nyugatnak egyik olyan tévedése, amit meg keli változtatnia. Ez a vélemény Konfuciusznak abból a mondásából indul ki, amely azt mondja, hogy „Szülőd gyilkosával egy földön nem élhetsz.” Az ázsiai népek tisztelete a szülők és ősök iránt közismert. Khinában ebből fejlődik ki az ősök tisztelete s az ősi japán felfogás is egyezik ezzel. Olyan embertelen véteknek tartják a szülők megölését keleten, amelyre nincs bocsánat. Ennek a talán túltengő szeretetnek a parancsolata ez a konfuciuszi mondás. Mikor erről ítélünk, ne feledjük el Konfuciusznak azt a mondását sem, hogy: „Hűség, szülői szeretet, a szív tisztasága és az őszinteség száz nemzedékre hint áldást” és „Ezer erény közül a szülők iránti kegyelet a legnagyobb, tízezer bűn közül a hűségszegés a legrettenetesebb.”

A mester tanai mentették meg Japánt a szétesés-

től hajdanta, s a sintóhit igazságaival vegyülve, még ma is ezek képezik Japán ethikai élelének alapjait. A jövő hozhat új vallásokat is országukba, de bármelyik legyen is az, amely Japánban elterjed, ezeket az ősi erényeket nem ölheti ki népük lelkéből.

A sintó őshit eredetiségének módosulásához a második tényezőt a budhizmus szolgáltatta, mert igen sok tétele begyökeresedett a közfelfogásba s élő köztudattá lett. Tokióban egy ifjú, szép képzettségű, nyugatot is bejárt budhista pappal ismerkedtem meg s a vele való érintkezésből szedtem össze azt a néhány sort, amit mint az ők budhista felfogásukat közlök, mondhatnám majdnem szószerinti hűséggel.

„A legnagyobb méltatlanságok egyike, amit a művelt nyugat elkövetett és követ az, hogy a budhizmust kirekeszti az egyistent hívő felekezetek sorából. Pedig a budhizmus egyistenhívő vallás, a legszebb és leg-tökéletesebb minden vallásfelekezetek között. Önöknél, Krisztus híveinél, az a hit, hogy az Isten elküldötte az ő fiát erre a földre, az emberiség megváltására. Nálunk is az emberiség megváltása a lényeg, de az Isten nem a fiát küldötte el az ember képében, hanem ő maga vett emberképet magára s úgy szállott a földre, megmenteni az embert. Ez a való s ez sokkal fenségesebb mint eszme is az önékéénél. És ami megint nagy dolog, uram, az, hogy mivel az Isten személyesen jött le hozzánk, ezáltal el van hárítva az a khaosz, mely a keresztén-világban uralkodik kezdettől fogva, hogy van atya és fiú és mindakettő Isten. De még ez sem elég. Ott van az önök szent lelke, mely együtt a szentháromságot alkotja, amelyet emberi ész tisztán felfogni, alapján

megérteni képtelen, csak hisznek, mert nem akarnak bűnbe esni a tagadásával.

Azt mondják önök, hogy nekünk ezerszámra vannak isteneink. Ez nem áll, uram. Csak egy van, egyetlenegy, aki maga mondotta hogy: *Magasabban mintáz ég és mélyebben mint a pokol, mielőtt még a kezdet lett volna s mikor már a vég is eljött, örökké, mint a tér; állott, áll és állni fog egy isteni hatalom, mely csak a jót ismeri s melynek törvényei elmúlhatatlanok.* Ámde nagy különbség van a krisztusi és budhista világnézet között más téren is. Önöknek a hitében csak egyetlenegyszer küldötte el az Isten az Ő fiát, nekünk pedig megígérte, hogy közöttünk lesz és megjelenik előttünk mindannyiszor, ahányszor az emberiségnek szüksége lesz reá. Meg is jelent. Nézzen végig annak a keletnek a történetén, amelyet tanulmányai óhajtott tárgyává tett és lássa meg és mondja el, hogy igenis eljött és eljön az Isten, az isteni szellem — az önök szentlelke — sokszor, mert ott lobog minden becsületes, igaz ember szívében egy szemernyije bár. Nemzet boldogítók, nemzetmegváltók lelkében pedig fényes lánggal ég.

Nézze meg, uram s nevezzen érte bár sovinsisztának, hogy saját hazám történetéből veszek példát, nézze meg a mi imádott hazánk történetét. Ősi kultúránk félszeg irányban fejlődött, a nyugat hatalma mellett semmi sem voltunk. Fejünk felett volt már a sötét végzet, mely idegen, örök rabbá akart tenni, mint India millióit. És jött egy ember, — a mi uralkodónk — aki-ben fellobogott az isteni láng, meglátta a végzet szörnyű kezét és volt ereje, volt bátorsága összetörni a sok évezredek múltat, hogy újabb évezredek alapkövét rakja fel a romokra. Egy egész nemzetet, 50 millió lelket

mentett meg. Hát nem megváltó ez, hát nem az isteni lélek műve ez?

Így jelent és jelenik meg újra és újra az Isten, ha az emberiségnek szüksége van rá. Ezek a különféle megjelenési formák adják aztán a budhizmusra ráfogott ezernyi istenséget. Pedig egyetlenegy az, különféle megnyilvánulásában, mint ahogy a véges emberi lélek is sokoldalúlag nyilatkozhatik meg. Az a sok isten nem isten uram és semmivel sem jobb és semmivel sem több, mint az önök szintén számtalan szentje és boldogja. Ez a budhizmus lelke, így alkotta azt az indiai szent. A gyarló ember kiforgatta eredeti mivoltátból, de a gyöngy, ha piszkos lett is, gyöngy marad, csak meg kell tisztogatni. Az emberiségnek felénél több vallja az indiai szent igazát s én tudom és hiszem, hogy ha *egy akol és egy pásztor* lesz, az csak a bud^hizmus által lehet.

Ám nehogy azt higgye, hogy én elfogult vagyok; a név mellékes, a lényeg a fő. Egy Isten van, ez megdönthetetlen való, de a felfogásban óriási különbségek vannak. Ámde csak az elfogult, felemelkedni nem tudó lélek előtt. A hit az emberiség közös őskincse s igen sokban közös a megnyilatkozási mód is. Lehetetlen, ha magasabb szempontból nézzük, föl nem ismerni az egy isteni lélek azonos megnyilvánulásait.

Hogy az emberiség egy közös őskincsből merített, arra csak két rövid példát mondok. A biblia szerint Isten megteremti a világot s az első emberpárt a paradicsóm-kertbe helyezi. Mindent nekik ad, csak egy fát tilt el. Megszegik a tilalmat, a nő elcsábítja a férfit, Ezért elveszítik a paradicsomot és küzdelemmel élnek ők és utódaik. Most elmondom az indiai testvérét ön-

nek. Isten megteremti a világot s az első emberpárt Ceylon szigetére helyezi. Őék az egész sziget, az egész paradicsom. Tehetnek, amit akarnak, de áll itt is a tilalom: nem szabad a szigetet elhagyniok. Sokáig élnek boldog meglepedésben. Ám egy idő múlva a férfi komoly, gondolkozó, sőt szomorú lett. Mindegyre vissza-visszatért a szigetnek arra a pontjára, ahonnan India szárazföldje látszott s órákig, napokig elbámult az ismeretlen messziségben kéklő hegyek ormára. Az asszony elhívta onnan, figyelmeztette a tilalomra. Hiába, végre kitört a férfiből az indulat, nem bírta tovább ellenállani tudásvágyának s a tengerből kiálló sziklákon keresztüllépdelt India szárazföldjére. És az asszony, aki jóban, rosszban, boldogságban és balszerencséiben osztó társa akart lenni férfiának, férjének, követte őt útjában. A férfi megismerte az ismeretlen világot, kielégítette tudásvágyát és vissza akart térni szigetére. Nem lehetett. Minden második szikla elsülyedt, míg a szárazföldön jártak. Megszegték a tilalmat, elveszítették a paradicsomot.

Nos, mondja uram, hát nem egy törőlmetszett édes testvér ez? És ha magasabb szempontból nézzük meg, úgy az elsőséget az indiai testvérnek kell, hogy adjuk. A férfit nem a leggyöngébb oldala ejti meg, hanem a legdicsebb férfi erénynek, a tudásvágynak esik áldozatul; a tudásvágynak, mely nélkül nem volna ma az emberiségnek csodás és büszke kultúrája. És így vagyunk az asszonnyal is. Nem gyöngesége, hiúsága ejti meg, hanem legszebb erénye: meg akarja osztani élettársával annak minden baját, sorsát.

Én itt látom az egész emberiség sorsának irányjelölését. Elhagytad a paradicsomot a tudásért. Jó.

Tanulj és tudj, hogy tudásoddal teremtsél magadnak új édent. A Mózes-mondában is ott van a tudás fája, de nem ezt használja fel a nagy próféta. Egy másik dologra is felhívom figyelmét, ez is amellet tanúskodik, hogy az emberiség egy közös őskincsből merített, amelynek nem tudjuk igazi hazáját. Jézus Krisztus 12 éves korában a templomba megy szüleivel s ott a papok közé vegyül, kiket csodálkozásba ejt bámulatos tudásával. Ott feledik szülői s mikor keresésére indulnak, a templomban lelik meg a papokkal vitatkozva. Azt tudja, hogy Budha félezer évvel hamarabb élt mint Jézus. Nos, uram, ez a *történet* szórul-szóra, betürölbetüre így történt a 12 éves Budhával — félezer évvel hamarabb. De nemcsak ez az egyetlen, ami találkozás élettörténetünkben s nemcsak ily külsőségekben egyeznek egymással. Tanításmódjuk, tanaik sok oly — és a leglényegesebb — dologban egyezők, hogy ha elfogulatlanul nézzük és csak a lényeget vesszük figyelembe, csodálkozó imádattal telünk el a végtelen istenség iránt, mert tudja meg, uram, hogy Jézus sem volt más, mint Budha, mint Mózes, mint Mohamed: az egy örök Istennek egyik megjelenési formája. Meri igaz volt és marad az örök Úr szava, hogy „eljövök mindannyiszor hozzátok, ahányszor igazán szükségetek lesz reám.” És higgye meg, uram, hogy eljön az egy akol és egy pásztor ideje s hogy eljön, annak éppen ezek a bizonyosságai.”

e) Az első soguncsaládok bitorolt uralma.

A japán nemzet további története még az eddiginél is nagyobb belháborúk láncolata. Szigeti fekvésénél fogva egyáltalán nem gyakorolt befolyást az embe-

riség sorsára s története is csak saját gigászi küzdelme boldogulásáért.

Az uralkodók hatalmát a kormányzók elragadják s azt a látszatot keltve, hogy az uralkodók akaratából kormányozzák az országot, egy teljes évezreden keresztül ők az igazi urai Japánnak. Több család ül be így egymásután a sogunnak nevezett kormányzói székbe s csak pár esetben történik meg, hogy egy-két keményebb kezű császár rövid időre visszanyeri hatalmát. A kormányzóságért folytatott örökös harcokban a régi nemesség is elveszíti hatalmát. Az addig számításba se jöhetett katonaosztály kerekedik felszínre s jut hatalomra. A kormányra jutott családok sorsa ugyanaz lesz, mint az uralkodóké. Gyenge, kormányzásra képtelen, elpuhult utódok tétlen, tobzódó és erkölcstelen életre adják magukat s egy újonnan feltört, erőskezü családnak kénytelenek átadni a hatalmukat. Néhányszor még az az eset is előfordul, hogy a császári hatalmat elrabló sogunoktól is elrabolják a kormányhatalmat a sikkennek nevezett alkormányzók, akik szintén azt hirdetik magukról, hogy a sogunok akaratából vették kezükbe az ország kormányzását.

1) *Az első sogun család a Fuzsivara*, mely kétszáz évig (850—1068) tartja kezében a hatalmat s külön udvara még fényesebb és gazdagabb, mint az uralkodóké. Rendesen 10—14 éves gyermekeket segítenek a császári trónra, akiknek a nyakába varrják feleségként 20—25 éves leányaikat, akik aztán a gyermekuralkodót testileg-lelkileg megrontják s tehetetlen bábokká, vagy bárgyúkká teszik. Ha erősebb akadt közülük, azt rövidesen eltávolították a trónról. A közállapotok teljesen megromlanak, a közbiztonság tönkremegy, a tartomány fők területeiken

önkényesen uralkodnak s a főhatalomért küzdő pártok között mindig az előnyeiket jobban biztosítóhoz állanak. A nép és a katonasereg egy része saját szakállára dolgozik s az egész ország megtelik rablóbandákkal, melyeket nem tudnak kipusztítani, mert a megközelíthetetlen hegysekben vagy tönkreverték az üldöző csapatokat, vagy biztos menedéket találnak. A kolostorok népe is maradt a régiben, a tengerpartok lakói pedig legyőzhetetlen kalózflokkát szerveztek s bizonytalanná tették az egész Sárga-tenger vidékét. Khinai források írják, hogy a Japán nyugati partján lakó népek a világ legvakmerőbb és legkegyetlenebb tengeri rablói, akik-től még a khinai partok sem voltak biztonságban. E rablók közül akadt olyan, aki a birodalom nagyobbik felét járma alá hajtotta s királyi címet használva nagyobb fényűzést fejtett ki, mint a császárok, vagy a sogunok. A budhizmus által általánossá tett álkegyeskedés miatt általánossá lett a bűnösöknek való megkegyelmezés. A budhista iratokból beszédeket tartottak nekik s aztán szabadon eresztették őket, néha százával, a legmegrögzöttebb rablókat is. Mikor a sanyargatott nép látta, hogy a rablók és gonosztevők hiába kerülnek a törvény kezére, maga vett elégtételt s a kezébe került bűnösöket irgalmatlanul agyonverte. Ezzel aztán a törvényiszteletnek utolsó maradványai is leomlottak. A kegyeskedő budhista külszín alatt, — mely bár nem volt ínyére az udvarnak és a gazdagoknak, de a kor követelménye volt, — titokban a legrettenetesebb erkölcsi bűnöket is nyugodtan követték el. Legtöbben a kegyes külső alatt, ördögi lelket rejtegettek, mely a szűkebb körben lerázta magáról a felszínes takarót. Az udvar is odáig fajult, hogy a házasságtörés, sőt a

zsenge lányok titkos és kicsapongó szerelmi kalandjai már dicsőség számba mentek. Az volt az első, aki legtöbb és legtrágárabb viszonyt folytatott. És ez a romlás elterjedt lefelé a legutolsó társadalmi rétegeig. Az uraknál általános az alattvalók családtagjaival való szabad érintkezés, úgyhogy az európa „*jus primae noctis*” még aranyállapot a japáni viszonyokhoz képest, melyhez tán a vele egykorú római császárok és Rómájuk romlottságát lehet összehasonlítani. Ám Japán nem *volt* Róma s nem rontott meg egy *világot*, csak önmagának ártott. Khina, mely tanítómestere volt Japánnak, soha sem jutott ennyire s soha sem engedte az indiai mérget — azt a bizonyos déli kultúrát — így úrrá lenni magán.

Ezt a szomorú kort csak a fényűző életmód miatt kifejlődött és fellendült művészet és a költészet aranyozza be. Olyan nagy alkotásokat teremtenek ekkor, melyeket még azóta sem volt képes utóélni, főleg az irodalom terén, Japán. Ez az ő klasszikus koruk ezen a *iéren*.

2) A Fuzsivarák hatalmának megtörése után két család elsőségérti harca tölti ki a japán történetnek több mint egy századát. Egyik sem ősnemes, hanem a katonaosztály kiváló tagjaiból tör elé. Alattuk az uralkodók hatalma és tekintélye még alább süllyedt. A nép helyzete még rosszabb lesz s a földművelés és ipar majdnem teljesen megsemmisül. Senki sem akar dolgozni, mert munkája eredményét elszedték a gazdák vagy a rablók, hiszen e korban már a papság nagyobb része is szervezeti rablóbandákkal dolgozó bünszövetkezet lett. A nép nyomora olyan nagy, hogy mindenféle ehető növényt és gyökeret felhasznál élete eltenge-

tésére. A hivatalnok korrupció is nagy, hiszen egy-egy hivatalt néha több ember is megvett s közösen sanyargatták a népei. Összezsarolói vagyonuk azonban nekik is épen olyan bizonytalan volt a rablók miatt, mint a népé. Ezért az elrabolt földeket erős katonáknak vagy parasztoknak adták hűbérként. Így fejlődik tovább a hűbérrendszer, mely itt nem áll meg. Az egyes nem volt képes megvédeni érdekeit, vagyonát, hűbérét s ezért összeszövetkeztek és egy-egy kiválóbb egyénnek ajánlották fel birtokukat újabb hűbérként, amivel megteremtik az új hűbérurak új osztályát.

A hitélet terén is nagy változás történik. A budhizmus több felekezetre oszlott s a felekezetek villongása általános lesz. A lovagosztály, mely egyáltalán nem mondható e korban vallásosnak, nem sokat törődik a hitélettel. Példájuk a népre is átragad s az el» vallástalanodás általánossá lesz e korban. Ha komolyan Ítéljük meg Japán állapotait a Kr. utáni XI. és XII. században, megállapíthatjuk, hogy ez az idő az igazi ököljog kora volt.

Még az irodalom és művészet is lehanyaglik. A felkerült lovagosztály nem volt olyan művelt, mint a régi nemesség s nem tudta az irodalmat és művészetet értékelni. Csak néhány kiválóbb egyén emelkedik a hétköznapiságon túl ebben a pusztuló korban. Ipari téren is elpusztul minden. A régi remeklések nagy részét a háborúk megsemmisítik s a helyükbe került újak legtöbbször szánalmas korcsalkotások. Egyetlen kivétel az ipari romlás alól a fegyveripar, amely nem győz elég sokat alkotni a harcosok kielégíthetőére. Gyenge vigasz erre a szomorú korra, hogy a harcos osztályt juttatja hatalomhoz s ezzel a társadalom nagy tömegét változ-

tatja szabad emberré. Japán történészek úgy jellemzik e kort, hogy az addig uralkodó arisztokratikus déli leveri a demokratikus észak s ezzel megkezdi a japán nép felszabadítását.

Erre a szomorú korra egy másfél százados csendesebb idő következik. A pártharcokból győzelmesen kikerüli Minamoto család és rokonsága rendet és békét teremt újra az országban. Hosszú békés idők következnek a nép javát szolgáló intézkedések általános jóllétet és megelégedés keltenek. A Kamakurában székelő sogun udvar pedig általános szeretetre tesz szert a nép körében. Két intézkedése segíti nagyban a rend megszilárdulását. Hűtlenség esetén elvették a hűbértokot, mely másképen a családban örökölheto volt. A híveinek számított lovagoknak nem engedte meg, hogy a császári udvarba menjenek, illetve ott éljenek, mert ez csak elpuhulásra és könnyelmű életre vezetett. E korban történik a mongol-kinai dinaszcia támadása japán ellen, amely elszerencsétlenedik. A kitört tájfun az egyesült koreai és a kinai hajóhadat megsemmisíti s a partra menekült csapatokat a japánság irgalmatlanul felkoncolta. E csatáknak kinai forrású leírását még nem ismerjük, de a japán források tanúsítják, hogy a partra kerültek közül csak a kinaiakat gyilkolják le, a koreaiakat nem bántják. Így valószínű az a kinai állítás, hogy a japánok és a koreaiak összejátszottak és árulás történt.

f) A kettős császárság kora.

Az 1300-as évek elején egy tehetséges és kiváló hadvezér-császár jut a trónra *Go-Daigo* személyében. Sikeres harcok után meggyőzi a kamakurai sogun csa-

patait s maga veszi kezébe a kormányzást. Jó hadvezér, de rossz politikus volt, aki nem tudja rendbe szedni az országot s az emberek megválasztásában oly szerencsétlen kezű volt, hogy balsikerei trónjába kerültek, mert a lázadó lovagok hosszú és véres harcok *után* megfosztják méltóságától. Most a béke *helyett* újabb bonyodalmak keletkeznek. A két harcoló tábor mindenike a saját céljainak megfelelő herceget ültet a császári trónba s így Japánban kettős császárság következett, melynek hívei évtizedes ádáz harcokat vívtak egymással. Az ország helyzete újra irtózatossá változott. A deli udvar gyöngébb s kénytelen még székhelyét is az északi udvar részére átengedni. Az északiaknál egy kalandorból lett lovag család küzdötte fel magát a sogunságra s székhelyét a császári városba, Kiotóba teszi át, magával vive az egész császári udvart is. Ám Kiotó megmaradt annak ami volt. Az északi udvar és sogun betörése alkalmával szétrebbent ugyan a nép, de rövidesen visszaszivárgott s a sok ezer főnyi színész, zenész, énekes és világszépe újra megkezdte romboló működését. A vidékiekre mindig elbűvölő hatással volt e főváros, hol a lovagok könnyen szerzett vagyonukat még könnyebben elfecsérelhették. Elcsábítottak itt mindenkit. A cifra udvarhölgyek az udvariakat és az udvarnál járatosokat, s a fényűzésben velük versenyző világszépék, énekes- és táncosnők a közrendűeket. A fényűzés, pazarlás; dorbézolás és a parázna élet mindenkire elragadt. Képesek voltak ezekre vagy kockajátékra egész vagyonukat elkölteni. Még kardjukat, pánccéljukat is eladták a játékért, az élvezetért. A régi samuráj (lovag) jellem meghalt bennük, a hűséget hűtlenség, a bátorságot aljas kétszínűség és árulás, a becsü-

letet gyalázat, a tiszteletet cinikus és nevetlen góg váltották fel. És mindezt a romlottságot az uralomra jutott Asikaga család elősegítette, sőt sokszor ők adták az első lökést hozzá.

Ilyen lett a vezető osztályok állapota. A népről sem mondhatunk semmi jót. Az általános eldurulásnak, romlottságnak, sőt gonosszá léételnek ők is részesei lettek. Földeiket parlagon hagyták, feldúlt, leégetett vagy düledező házaikat nem építették újra, hiszen a harcoló csapatok minden percben újra elpusztíthatták azokat. Ehelyett az erdőkbe húzódtak s hatalmas bandákba verődve nyomorgattak mindenkit, akinek még akadt elvenni valója. Kivételt csak a távoli vidékek és a járhatatlan hegyek közé húzódott lakosság képezett, mely a világtól elzártan élte tovább egyszerű életét. Néha ezekre is rábukkant egy-egy kóborló rablócsapat s kifosztotta őket is csekély holmijukból. Dacára nagy szegénységüknek, mégis ők voltak talán e kor legirigylésreméltebb teremtsései s minden körülmények között az ősi egyszerű japán erkölcsök megmentői, fenntartói. Itt említem meg mint érdekes jelenséget, hogy a déli udvar is épp ily szegény volt s hogy a nagy szegénysége nyomorúság és veszedelem, amelyen átmentek, erkölcsiiken sokat javított. Ha nem is lett morálisan teljesen intakt, de az északi udvar állapotai mellett dicsérendő magasságú. És a szegény vagy jobb lelkületű nép megszerette a délieket s ez a szeretet hosszú időközön át kitartott mellettük. Tisztelet és megbecsülés vette őket körül. Velük szemben az északi udvar mindezt nélkülözte sőt megvetésben részesült, mert tudták róluk, hogy az uralkodók magatartása csak kényszerű teher rájuk nézve, hogy legyen mivel takarózniuk. Az északiak a

régi nemességet is megfosztották minden előjogától, akik aztán, hogy némi befolyásra tegyenek szert, vételkedve adták férjhez leányaikat a felkapaszkodott szamurájoknak. Ezek a nők természetesen a hatalmas lovagok életmódját is olyanná alakították, amilyen az udvaré volt. A családi élet tisztasága elveszett s szinte azt modhatjuk, hogy a szabad szerelem lehetetlen állapotában éltek. Hogyne sülyedt volna hát le az uralkodók tekintélye, akik ezeknek kegyelemkenyerén éltek.

Nincs ebből a szerencsétlen korból tán semmi örömozó emléék. Irodalom, művészet, ipar pusztul s csak a fényűzés szolgálatában álló dolgok tartották fenn magukat valahogy. A tudomány is lehanyatlík. Az egyetem földjét elveszík s így nem lévén miből fenntartani, a tanulók kénytelenek hazaszéledni. Egyetlen egy östörténeti tanulmány az, ami maradandó becsű ebből az egész korból.

Hat évtized múlva a két udvar egyesítése végre sikerült az Asikaga családnak. Minden jobb lélek felélegzett, hiszen egy jobb kor szelleme kísértett s meg is volt reá a remény, hogy sikerül a rend megteremtése. Nem így történt. A békét nem a hatalmas tartományfőnökök megtörésével, hanem azoknak bőséges megjutalmazásával szereztek. Természetesen azután is kedvükben járnak, hibáikat elnézik, bűneiket megbocsátják s úgy elkényesztetik, hogy amikor már nem volt mit adjanak, röktön hátat fordítottak nekik. Emellett nagyravágyó gőgjük gyűlöltté tette őket. A nagyobb lovagok, minden hatalmat kezükben öszpontosítva, már nem törődnek velük és parancsaikkal, hanem mint önálló fejedelmek viselnek egymás ellen háborút. Ez az oka aztán, hogy a soguncsalád még jó ideig megma-

radhat a névleges hatalom birtokában. A magukat függetlenített dajmiók harca a főhatalom elnyeréséért folyt. Igen sok régi család pusztul el ezekben s helyüket újak foglalják el. E századokban az anarkhia teljes lett. Az országban felbomlik minden rend, megszűnik minden törvény. A szép fokra emelkedett kultúra csaknem teljesen megsemmisül, az erkölcsök elvesznek s még romja is alig marad meg az ősi erényeknek. Csak a kor vége felé, a XVI. század végén, fog össze pár család s vet véget ezeknek a rettenetes állapotoknak. A zabolátlan dajmiókat rendre megfékezik s a törvényes állapotokat, annyi sok század után, visszaállítják az egész országban.

g) Nyugat felfedezi Japánt.

Nem kísérvük végig a rendcsináló harcokat. E helyett, mint Japán életére egyik legfontosabb *eseményt* említjük meg, hogy a XVI. század közepén fedezik fel a portugallok Japánt s nem sokkal a felfedezés után a kereszténység is megkezdí térhódítását. Xavieri Ferenc jezsuita páter, aki Malakkában működött, megy át Japánba s a déli tartományokban, ahol nem dühöngtek a pártharcok, sikerül több főembert a keresztény hitre téríteni. Áradozó levélben írja meg tapasztalatait s dicséri a japáni puritánságot. Olyan kedvet kap, hogy a fővárosba indul, hogy az uralkodó és a sogun családokat térítse a keresztény hitre s ezzel egész Japánt megnyerje a kereszténységnek. Amint az ország belsejébe ér, meglátja a rettenetes állapotokat, melybe az ország sülyedt. Most még inkább vágyott térítő munkája sikerére, hogy ezzel visszaadja a nemzetet önmagának. A fővárosba leron-

gyolódva érkezik s nem sikerül egyik udvarhoz sem bejutni. Még ekkor sem csügged. Kiotóban marad s itt akar keresztény egyházat szervezni. De az egymást üző harci csapatok zajában senki sem hallgatott térítő szavára. Hosszú és sikertelen kísérletek után végre csalódottan tér vissza a déli tartományokba s onnan Manillába, ahol rövidesen kiszenved.

Társai Japánban maradtak s néhány fejedelmet sikerülvén a keresztény hit részére megnyerni, rövidesen olyan sikert értek el, hogy Dél-japánban 1582-ben már 200.000 keresztény volt. Az új keresztények Lisszabonba, Madridba és Rómába fényes követséget küldenek. Ezek az ifjak voltak az első japánok Európában. A kereszténység kilátásai nagyszerűek voltak, de a sors másképp határozott. Fő pártfogójuk, Oda Nobunaga, hirtelen meghal s a többi keresztény hitű, vagy ezeket pártfogoló fejedelem a hatalomért versengő ádáz harcokban elpusztul, úgyhogy a keresztények minden befolyásos pártfogójukat elveszítik. A helyükbe kerültek nem a hit, hanem az európai árukkal való jó üzlet érdekelte, így nem igen gyarapodhattak s néhány évtized múlva elpusztulnak.

Az európaiakkal való érintkezésből Japánnak elég sok haszna volt, sok mindent eltanultak és utánoztak s az európai tudományok vívmányai is ismertté lettek. Mégis, ami leggyorsabban elterjedt, a lőfegyver volt. A puska készítését az ügyes japáni fegyverkovácsok hamar megtanulják s állítólag még tökéletesítik is. Egy portugált kereskedő-hajótól az egyik fejedelem megvett egy ágyút s annak a mintájára az ágyú is bekerült a japáni harci eszközök közé. Ez a régimódi hadviselést egyelőre ugyan nem tudta még megváltoztatni, de a

puskás csapatok mindig diadalra vezették az ilyennel felszerelt dajmiók haderejét. Az épen e korban Koreával kitört harcoknál is a puskák és az ágyúk hozták meg a sikert.

1600 körül már odáig fejlődtek az ország viszonyai, hogy a nemzet két nagy embere köré csoportosult. Az egyik a régi sogunfamilia volt, a másik a már régebben is szerepelt Tokugava család. A két ellenféi döntő mérkőzésre készült s a gyengébb, de fürgébb Tokugava, meglepetésszerű támadásával, 1600 szeptember 15-én legyőzi az Asikagákat s magát sogunná nyilvánítva kezébe veszi az ország rendbeszedését. Ideje volt, hiszen egy egész olyan évezred viharzott el a nemzet felett melyben a békés munka csak vendégként szerepelt s mely az egész nemzet erkölcsi alapjait s így élelét is veszélyeztette. Áldozunk még néhány sort ezekre a nemzetmentő munkákra, mert bármilyen ellenszenves legyen is némelyek előtt a Tokugavák vasmarka s bármilyen sok kárt okoztak is a nemzet erkölcsében, alig akad még egy másik név Japánban, mely az önző hatalmi érdekeknek fenntartása mellett a nemzet javára is annyit tett volna mint ők tettek.

h). A Tokugava sogwnok uralma.

A család három első tagja tehetséges és erélyes ember *volt* így sikerült nekik hatalmukat megszilárdítani. Nem ment minden nehézség nélkül s néhány hatalmas dajmióval még meg kellett vívniuk.

Hatalomhoz jutásuk után első teendőjük egy bizottság szervezése volt, mely vizsgálat tárgyává tette az egyes fejedelmek magatartását, hű szolgálatait, pártütését vagy semlegességét. Ez a bizottság igaz, hogy

elég szűk kézzel, de a hűségeseket megjutalmazza, míg a pártütöket és ellenlábásokat a legszigorúbban megbünteti. Igen sok tartomány cserél gazdát, sokaktól elveszik minden vagyonát, vagy gazdag tartományából egy kisebbbe és szegényebbe teszik. Oly ügyesen történik ez az újra elosztás, hogy a régi szövetségeket egymástól országnagy területekkel választják el s minden kevésbé megbízható dajmió mellé odakerül egy hü emberük a szomszéd tartomány uraként. Néhány hatalmas dajmió kezéhez kaparintott volt több tartományt is. Az ilyeneknek csak *egy* tartományt hagytak birtokában, a többit leghívebb embereiknek adták.

A múltakból okulva, minden téren igyekeztek olyan intézkedéseket tenni, amelyek lehetetlenné tegyék hatalmuk megingatását. Hogy a lázadásokat megelőzhesse az összes várakat kivette a fejedelmek kezéből, külön parancsnoksága alá rendelte és saját hű embereiből tett beléjük erős őrs csapatokat. Ahol nem voltak várak, oda építtetett. Az új erősségek parancsnokait is leghűbb lovagjaiból válogatja össze s mindeniknek titkos utasítást ad, hogy bármiféle lázadási kísérletet már csirájában és a legerősebb kézzel fojtsanak el. Ezenkívül hatalmas titkosrendőrséget szervez, amely minden kis mozgalomról tudomást szerez. Így lehetetlenné tette, hogy a békétlenkedők kellő előkészületet tehessenek ellene.

A katonai hatalmat teljesen birtokába keríti és oly ügyesen szervezi meg, hogy a dajmiók sem egyenként sem szövetkezve nem tehetnek ellene semmit, mert a várakban elhelyezett őrségek és a gyorsan összpontosítható hadsereg, még megmozdulhatásuk előtt nyakukra hág.

Második ügyes fogása volt a Tokugaváknak, hogy

a császárnak és udvarának tüntetőleg hódoltak s így sem az udvar kényességét, sem a nép érzékenységét nem bántották. Végül megteremtenek egy olyan kormányzatot, mely lehetőleg tökéletes volt és tartósnak ígérkezett. Az elmúlt időkben a legtöbb bajt az okozta, hogy egy-egy élelmesebb dajmió óriási vagyonra tett szert s kisebb dajmió társaiból sokakat igazán hűbéresévé tett. Most a legszigorúbb tilalmat állították arra nézve, hogy senki tartománya határain túl ne terjeszkedhessen. Hogy a megvagyonosodást megakadályozzák annak is módjait ejtették. A császári udvarnál visszaállították a régi fényes ünnepélyeket, melyekre minden dajmió köteles volt eljönni, mégpedig a jövedelméhez mérten kiszabott fényes kísérettel. Ez ünnepélyek hosszú ideig tartottak, s fényes és díszes ruhák kellettek hozzá. A Kiotóba utazásnak, az ottani élésnek, a kíséretnek és önmaguknak fényes ruhái s az egész fényes ünnepély költségei a dajmiók zsebére mentek. A tartományokban lévő várak megerősítésének, vagy az újaknak építési költségeit szintén a dajmiókkal fedeztette. Székhelyévé Jedot (a mai Tokiót) választja. Ennek területe mocsaras, dombokkal szaggatott vidék volt. A mocsarakat betölteti, a dombokat lehordatja s az egész város területét asztallapsimára csináltatja. A város közepén lévő szép emelkedésre megépítteti rezidenciáját, melyet óriási falakkal és vízárkokkal vétet körül. Ezenkívül kötelezi a dajmiókat, hogy Tokióban mindenik palotát építtessen magának s az előírt számú személyzettel ott lakják, a jövedelmének megfelelő keretek szigorú megtartásával. Ha a dajmió tartományába ment, családja nem mehetett vele, hanem Jedóban maradt, élő zálogul szolgálva arra az esetre, ha valami hűtlenségen járna az esze. Szigorúan előírták

azt is a hűbéres fejedelmeknek, hogy tartományaikban miféle hivatalokat, intézményeket, közműveket és iskolákat kötelesek fenntartani és végeztetni. Az elhanyagolt öntöző műveket mindenütt rendbe szedeti s a földművelésre alkalmassá téteti. Így fosztja meg a dajmiókat minden jövedelmüktől.

Természetesen a vége általános felzúdulás lett. Erre Jedóba parancsol minden dajmiót (300-nál többen voltak) s a beadott panaszíratot kezében tartva és kardjára ütve ezt mondotta az összegyűlteknél: „Megengedem, hogy aki nem akarja, ne végezze el a reája bizott munkát. Megkövetelem azonban, hogy aki erre határozza magát, azonnal [térjen haza tartományába, három éven belül ásassa mélyebbre vára árkait, rakassa magasabbra vára falait és várjon az én zászlóm alatt jövő hadseregemre.” És nem akadt egy lélek, aki egyetlen ellenszót mert volna kiejteni. Ettől fogva a tartományi hivatalokba mindenüvé küldöttek egy-néhány központi hivatalnokot is, akiket a sogunok fizettek, de akik minden dologba beleszóllottak mint ellenőriző közegek. A fejedelmek kötelesek voltak megfelelő kísérettel utazni. Mikor valamelyik sogun a fővárosba érkezett kis hadsereget kitevő fegyveres kíséretével, a város falain kívül kellett tábort ütnie s ott bevárni míg a sogun, szintén hatalmas kíséretével, *udvariasan* elejükbe ment s az előirt ceremóniák hosszú sora után bekísérte őket a fővárosban lévő palotájukba. Mindezeket a szertartásosságokat addig húzták, amíg a tartományban működő titkos rendőrségtől meg nem érkeztek a jelentések a fejedelem szándékainak őszinteségéről.

A császári udvarhoz való viszonya tisztára színlelés s a köztudat megtévesztésére szolgált. Összes törek-

véseik arra irányultak, hogy a császárokat teljesen hatalomfosztottá tegyék, az ellenkező látszat megőrzésével. Ez természetes védekezés volt részükről, meri ha az uralkodók hatalomnál maradnak, ők minden percben hatalomvesztettek lehetnek volna. A látszat kedvéért pazar fényvel vették körül az uralkodókat. A dajmiók zsebére rendezett hallatlan fényű ünnepélyeken, mint a császárok első de legodaadóbb alattvalói pompáztak. Az Asikagák sogunsága alatt a soguni tekintély nagyon lehanyatlott volt. Természetesen első gondjukat képezte ennek a tekintélynek a visszaállítása. Mikor a soguni méltóság jelvényeit átvette Jemicu sogun a császártól, az összes dajmiókhoz beszédet intézett: „Nagyatyám és atyám a ti segítségetekkel rendet teremtett az országban. Ekkor nektek egyenlő rangotok volt az én elődeimmel, akik épen ezért nagyobb kímélettel bántak veletek, mint saját alattvalóikkal vagy azok leszármazóival. Közben az uralkodó a kormányhatalmat reánk ruházta. Én már mint sogun születtem s mint az uralkodó teljes hatalmú megbizoüja, veletek szemben kénytelen vagyok másképp viselkedni állásom, rangom és az uralkodó iránti kötelességemből kifolyólag, amely uramnak, az uralkodónak védelmét parancsolja. Ezért kaptam tőle parancsot a kormányzás vezetésére. Amint én az uralkodó alattvalója vagyok és csak tőle kaphatok parancsot, úgy vagytok ti az uralkodó akaratából és parancsára az én alattvalóim, akikkel mától fogva ehhez mérten fogok bánni. Igyekezni fogok mindenben nagyatyám és atyám nyomdokaiba lépni s jó uratok lenni. Ti így legyetek jó alattvalók. Aki parancsaimnak nem akar engedelmeskedni, menjen haza birtokára s gondolkozzék. Három évet adok a gondolkozásra. Ezen belül elvárom jelentkezését,

hogy engedelmes lesz-e vagy ellenszegül, hogy aztán tudjam kivél mit vagyok köteles cselekedni.”

Ez a beszéd a soguni tekintély visszaállítását és hatalma korlátlanágát tudatta a hűbéres fejedelmekkel.

Magát az uralkodó családot is megrendszabályozták. Fő foglalkozásukként a tudományok és irodalom művelését jelölik meg, hangsúlyozva, hogy ezt nem szabad elhanyagolniuk, mivel a kormányzással, melyei rájuk ruháztak, úgy sincs semmi dolguk. Ellenőrzésükre egy udvari minisztert küldenek a császárokhoz, aki egyúttal Kiotó város katonai főparancsnoka is volt, Utasítása volt az is, hogy az udvari intrikáknak vessen véget minden eszközzel.

Az egyes társadalmi osztályok elkülönítését még szigorúbban fenntartják mint azelőtt s a lovagoknak külön törvényi adnak, melyben szigorúan előírják kötelességüket. Az általános művelődést minden eszközzel elősegítik, a régi korok irodalmi emlékeit összegyűjtetik s rézbe metszett lapokról igen nagy példányszámban kinyomatva megküldik minden tartományba, ahol kötelező, olvasmánnyá és tantárggyá teszik. Elvük volt, hogy csak művelt alattvalókat lehet jól kormányozni.

Nem kísérhetjük végig a 200 éves Tokugava kormány ténykedésének minden részletét. Csak két fontos dolgot említünk meg. Az első a kereszténység kiirtása, a második az ennek következtében véghezvitt országnak elzárása az idegenek elől.

Míg a Tokugavák feljutása előtt megjelent volt egy parancsolat, mely megtiltja a keresztény vallás, gyakorlását s elrendeli üldözésüket. Az első Tokugava sogun ezt a rendeletet nem újítja meg, mert néhány

keresztény hitre tért hatalmasabb dajmió, kitűnő segítő-társa volt hatalomra jutásánál. A keresztények száma, főleg Dél-japánban ekkor már 600.000 lehetett. Néhány forrás másfél millióra becsüli számukat.

Erősen tartja magát egy történetileg még nem bizonyított esemény, amely a keresztények kiirtásának lett volna igazi megindítója. E szerint egy japáni kikötőbe a spanyol hadiflotta egyik óriási hajója vetett horgonyt. Japánban ilyent még nem láttak s a sogun is megnézte a hajót. A hajó kapitányának volt egy térképe, amely élőit eldicsekedte a sogunnak, hogy az ő ura birodalmában soha sem megy le a nap. A sogun azt kérdezte volna, hogy miképpen tudtak ilyen nagy birodalmat szerezni. A kapitány elmondotta, hogy hajóik felfedezték az új világrészeket, aztán megindult a kereskedelem meg a keresztény hitre térítés. Az őslakosság rendszeren üldözni kezdette a kereskedőket és keresztényeket. Ezeknek védelmére eljött aztán a katonaság a hadihajókkal. Így hódították meg a fél világot. A sogun nem szólt semmit, de a hajó eltávozása után elrendelte az összes idegenek és keresztények kiirtását.

A történetileg ellenőrizhető adatok szerint máskép történt a dolog. Higó tartomány dajmiója Konisi, nemcsak a keresztény hitre tért, hanem azt egész tartományában erőszakkal elterjesztette. Az ellenállókat részben kivégezték, részben elkergették, a budhista papokkal egyetemben. Konisi a Tokugavák ellentáborában küzdött s így mikor ezek uralomra jutottak, elvették minden birtokát s helyébe egy a Tokugavák hűségén lévő fejedelmet küldöttek. Ez így történt a többi déli keresztény tartományban is. Az új dajmiók budhista ellentérítést indítottak s a visszatért budhista papok nyomására kereszt-

tényüldözést rendeztek. Okául egy állítólagos keresztény összeesküvés szolgált volna. Az üldözés ellen a keresztények is védekeztek, hiszen a vallási türelmetlenség meg volt közöttük a spanyol papok biztatására. A véres zavargásokra hivatkozva megújítja Jejaszu sogun a keresztények ellen kiadott üldözési rendeletet s azonnal megkezdik a *tisztogatást*. A Japánban élő 117 Jezsuita, 22 Ferencrendi és Domonkosrendi atyát 200 benszülött ténitőpappal hajóra rakják s Manillába küldik. Pár nap múlva egy másik hajón majdnem az összes papokat Khinába viszik. Templomaikat is szétműlták. Erre a keresztények fegyverhez nyúlnak s egymásután három ellenük küldött soguni hadsapatot semmisítenek meg. Úrrá lévén, ők is lerombolják a budhisták templomait s legyilkolják a nem keresztényeket. A komoly helyzetre való tekintettel a sogun saját parancsnoksága alatt összevonja haderejét s óriási sereggel indul a déli keresztények ellen. Simabaránál találkozik velük. A véres ütközetben a keresztények maradnak alól, bár a legnagyobb halálmegvetéssel küzdöttek. Harmincezer japáni keresztény maradt a harctéren. Némelyek a soguni csapatok veszteségét még nagyobbra becsülik. Az élve elfogottakat kezdetben irgalom nélkül legyilkolják, a buzgóbbakat és magasabb rangúakat keresztire feszítik. Azokat akiknél még felületes volt a hit s akik megtagadták keresztény voltukat, szétosztották a kereszténységtől érintetlen északi tartományokba. A családtagokat szétválasztották, férjet a feleségtől, gyermeket a szülő-től. A rendőrkéznek ezrei éveken át a legravasabb fogásokkal tárták fel a lappangó keresztények eltitkolt apró társaságait s juttatták őket hóhérvégre. Aki meg nem taposta a keresztet, az menthetetlenül elveszett.

Pedig ezrével voltak ilyenek. Az iskolában keresztényellenes tanokat honosítanak meg s egészen 1867-ig csak azt hallja a nemzet, hogy a keresztények a világ legrosszabb emberei, hogy a keresztény tanok a rossz szellemek imádását hirdetik s hogy mindaz ami a japán-ság előtt szent és drága, a keresztények szemében bűn és kárhozat tárgyát képezi. Minden faluvégen, minden utcakeresztezésnél táblákat helyeznek el ezzel a felírással és azzal a parancsai, hogy aki tud arról, hogy valaki keresztény, halálbüntetés terhe mellett köteles azt feljelenteni, még ha a saját gyermeke vagy szülője lenne is. Es ezek a táblák még az 1867-i restauráció után is ott maradtak s csak az 1880-as években távolították el, az európai diplomácia erélyes közbelépésére. Magam is láttam ilyen táblát a tokiói császári múzeumban s akkor hallottam, hogy még sok helyen őriznek ilyeneket. A keresztények kiirtása után elzárták az országot minden idegen elől. Kivételt Korea, Khina és Sziám képeztek, melyekkel a kereskedelmi összeköttetés fennmaradt. Az első időben még az angol hajóknak megengedték a jokohámai kikötőbe való befutást. Ugyanis egy angol hajóskapitány, akit hajójával együtt elfogtak s a sogun elé vittek, okosságával megnyerte ennek tetszését. Magánál tartotta hát s kormányzati ügyeiben mindig tanácskozott vele. Magas rangot is adott neki, gazdagon és jólétben élt, de hazájába soha sem eresztette vissza. Ott halt meg Jedoban. Halála után megszakadt az angol összeköttetés. A portugálok és spanyolok kísérletezése is kudarcot vallott. Csak a hollandusoknak sikerült kereskedelmi telepet tartamok fenn a nagaszaki! kikötő egy kis szigetkéjén, melyet nem volt szabad éjjelre elhagyniok. Ezért is hódoló követséget kellett

minden évben a sogunhoz küldeni az évi adóajándékok átadására.

A Tokugava család későbbi tagjai közül sok gyengébb ember került ki, akik sem tudásban vagy tehetségben, sem akarateros jellemben nem versenyezhettek elődeikkel. Lassankint egyes dajmiók újra nagyobb hatalomra tesznek szert s az egymással való civódások és összekapások is újra divatba jönnek, habár nem is a régi arányokban. A nép is nagyot változik. A Tokugavák által szorgalmazott tanultság széles körökre kiterjed s a lovagok egy része, jobb híján a tudományoknak és irodalomnak szenteli magát. A nyugattól el voltak ugyan zárva, de azért ennek minden haladásáról jól voltak értesülve. A soguncsalád azonban elmaradt a kortól. A jogi és államkormányzási tudásnak mesterei maradtak ugyan, de más téren nem tartottak lépést. A nemzet pedig, minél jobban előrehaladt a művelődés terén, annál inkább meggyőződött arról, hogy az ország igazi urai a császárok, akiket jogtalanul épen úgy elnyomtak a sogunok mint őket. Ez és a külesemények indítják meg azt a folyamatot, amely a sogunság eltörléséhez, a császári hatalom visszaállításához s az elnyomott ősi sintóhit felújításához vezetett. Az események olyan rohamosan jöttek, hogy még a Tokugavák két százada alatt erősen kifejlődött s a nemzet jellemét megrontott spiclirendszer sem volt képes oly gyors értesüléseket szerezni, hogy a megelőzésükre vagy letörésükre elég idő lehetett volna. Az országban határtalan lelkesedéssel fordul mindenki az ősi hithez s ugyanekkor mindenki szíve az uralkodó, mint a régi istenek utóda felé irányult, akii a gyűlölt sogunok gonoszsága megfosztott uralmától.

Közben a császári udvar és a sogun között is civódások törnek ki. 1840-ben egy angol és orosz hajókból álló flotta jelenik meg a japán vizeken s követeli a japán kikötők megnyitását. A sogun elutasítja a kérést, mire a flotta a jokohámai kikötő vidékét s Kiusu sziget partvidékét végigpusztítja ágyúival és partraszállított csapataival. A sogunkormány szigorú rendeletet küld a dajmioknak a partok megerősítésére s megparancsolja, hogy semmiféle nyugati hajót pásthoz ne engedjenek. A nép, melyet nemzedékeken át európai gyűlöletre tanítottak, valóban nekitámadt néhány vihartól űzött vagy vizet kérő hajónak s legénységét részben legyilkolják részben elfogják. Ekkor érkezik oda Perry kapitány az Amerikai Egyesült államok négy hadihajójával s számot kér az amerikai hajó bántalmazásáért. Egyúttal levelet ad át a sogunnak, melyben a kereskedelmi szerződés megkötését kéri azzal, hogy a válaszáért visszajön. A következő évben nyolc hadihajóval, melyekből három már gőzerőre járt, tér vissza s egyenesen Jedo kikötőjében, Jokahamában vet horgonyt.

A Perry két megjelenése közötti időben több tudós könyvet írt a nyugati hatalmak állapotairól, melyeket becsempészett könyvekből ismertek. Ezek a jóhiszemű emberek megkísérelték a sogun és a nemzet szemét felnyitani. Leírták a nyugati államok kulturállapotait, hadejüket, az újabb időben vívott harcaik felszereléseit s szembeállították ezzel hazájuk helyzetét, mely egy elkövetkezhető háború esetén teljesen védelem nélkül állana. Kimutatták, hogy nincsen egyetlen olyan hajójuk, amely nagyságban és erőben akár csak a nyugati kereskedelmi hajókkal vetekedhetnék, nem is szólva a hatalmas hadihajókról. Hadseregük sincsen folszerelve

s begyakorolva a modern tüzfegyverekkel és ágyúkkal, hiszen minden fegyverzetük olyan, aminőt évszázadok óta félredobtak a nyugati hatalmak. Kimutatták, hogy néhány hadihajó s pár ezer jól felszerelt nyugati katona minden nagyobb nehézség nélkül hatalmába tudná keríteni az országot. A büszke sogunkormány, mint közönséges gonosztevőket fogatta el és börtönöztette be a könyv íróit. Most aztán, mikor az amerikai ágyuk toroka majdnem a sogun palotája kapujának volt szegezve, nem volt mit tenni egyéb, mint az amerikaiak minden követelését elfogadni. Még ekkor is mindent elkövetnek a sogunudvarnál, hogy a felelősséget elhárítsák magukról. Ravasz számítással két legyet akarnak ütni egy csapásra. Rá akarnak mindent kenni az uralkodókra, hogy a felelősség áthárítása mellett a császár óriási nagyra nőtt népszerűségét is megsemmisítsék.

A terv pokolian ügyes volt. A sogunok megingott hatalmát és népszerűségét egyetlen csapással visszazselezte volna. Az udvar, Ivakura herceg és társai felvilágosításai alapján, túl látott a szitán s azzal küldötte vissza a szerződéseket a sogunnak, hogy azok tartalma közlendő a dajmiókkal, véleménymondás végett. Ezek aztán felterjesztendők a császárhoz, aki csak tanulmányozásuk után fog határozni. A csapdába került sogunkormány a szerződésszövegeket megküldötte egy körlevélben a dajmióknak s kíséző iratában kifejti előttük, hogy Khina miilyen bonyodalmakon esett át a hasonló szerződések elfogadásának megtagadása miatt. Elmondotta azt is, hogy milyen erősek a nyugati hatalmak s mennyire készületlenek ők egy velük vívandó háborúra. Azután ecsetelték azt a sok előnyt is, ami a szerződésekből Japánra hárulna.

Az eredmény az lett, hogy a dajmiok és az ország véleménye ketté szakadt s magában a császári udvarban is heves ellenzői akadtak a megnyitásnak. Megbolygatott hangyabolynak látszott az ország s folyt az agitáció szóban és írásban. Az idegenellenes tábor fő agitációs eszköze az volt, hogy a sogun és miniszterei megint a császár ellen törtek s nem engedik annak, akaratát érvényesülni a tilalom fenntartására. A sogunkormány keményen fogta a dolgot. A megnyitás ellen írőkat bebörtönözteti a legszájasabbakkal együtt Saját rokonságából is, a dajmiokból is összefogdostatja az ellenzőket s még a császári palotából is elhurcoltatja Jedoba azokat a főnemeseket, akik idegenellenesek voltak. Mikor ez sem használt tizenöt főembert lefejeztet s harmincat száműzetésbe küld a messzi szigetekre.

Közben Jokahamát megnyitják az angol hajók előtt, melyek egész sereg települőt hoztak magukkal, hatalmas, fegyveres szolgaszemélyzettel, akik Jedóban megtelepednek. A felbőszült tömeg meggyilkolja a sogun első miniszterét, azt hi vén, hogy ez az oka mindennek s halála után kiűzik a betolakodott angolokat. De a sogunkormány kitarzott terve mellett, bár az ellentétek már nyílt lázadásokban törtek ki. Már Jedó utcáin is küzdöttek a lázadó csapatok s a sogun hadai nehezen kerültek felül. A sogun látva hogy erőszakkal nem bír, hűgát, egy igen eszes és szép leányt a kiotói udvar legbefolyásosabb hercegéhez adja nőül azzal, hogy férjén keresztül bírja az udvart más véleményre. Elkéstek. Koméi tenno, a császár, nem tagit. Minden tette arra látszik irányulni, hogy a sogunkormány hatalmát erősítse. Sok század óta először történt meg, hogy a császár parancsot mert küldeni a sogunnak. Koméi tenno

parancsa az volt, hogy a sogun azonnal bocsássa szabadon az elfogott kugékat (udvari nemesek), dajmiókat és lovagokat. És a sogun meghajol a császári parancs előtt s követet küld az udvarba az uralkodó további rendelkezéseinek átvételére.

Az uralkodó 1860 májusára kiotói udvarába rendelt minden dajmiot, hogy itt közös gyűlésen beszéljék meg az ország sorsát és a tennivalókat. Az elcsukva volt kiotói udvari nemesség, a dajmiók és a sogunkormány idegenellenes tagjai fogságuk alatt meggyőződtek, hogy az idegenek elleni küzdelem nemcsak meddő, de az országra vészt hozó is. Jedóban ugyanis saját szemükkel látták azt a hivatalos iratot, melyben az angol diplomácia hivatalosan közli a sogunnal a nyugati hasaimak valódi erejét, amellyel szemben Japán számításba sem jöhető pont. Elhatározták, hogy ezen tapasztalataik alapján felnyitják a többi dajmio szemét is. Az idő olyan rövid volt már, hogy tervük lehetetlenné vált. A május 10-i dajmiógyűlés az idegenek kiűzése mellett dönt. Újra elpusztítanak nagy csomó nyugati embert, ami aztán egy háta im as egyesült európai flottának Japánba való küldését eredményezi. Most hosszas bonyodalmak keletkeznek. Az udvar, felvilágosítva a valódi világhelyzetről visszavonja az idegenek ellen kiadott rendeletet. Erre lángba borul az ország. A két pártra szakadt dajmiók egymás ellen indítanak véres háborúkat, a sogun csapatai is többször vereségei szenvednek s magát a császári és udvarát is elakarják fogni az idegenellenesek. 1866-ban úgy állott a helyzet, hogy a sogun és idegenbarát dajmiók nem lesznek képesek az ellentábor legyőzésére, amikor a sogun is, az uralkodó is rövid egymásutánban hirtelen meghalnak. Sokan azt hiszik,

hogy mindkettő mérgezés áldozata lett. Az új császár a napjainkig uralkodott, akkor még csak 18 éves *Mutsuhité* lett s a soguni székbe is egy igen tehetséges és képzett ifjú, Tokugava Keikicsi került. A felfordult helyzettel nem tudva megbirkózni családi tanácsot hívott össze s ennek határozata alapján visszaadta soguni megbízását az udvarnak. Az ifjú uralkodó elfogadta a lemondást s azonnal intézkedett az ország ügyeinek továbbvitele iránt, minden állásba saját hű embereit helyezve a sogunéi helyett. *1867 december hó 7-én egy rövid parancsban tudatja az országgal, hogy ettől fogva minden kormányügyben — legyen az kicsiny vagy nagy — ő a tennő intézkedik.*

Ezzel megkezdődött Japán újkora. A Tokugavák kétszáz éves uralma sok jót, de sok rosszat is hozott az országra. A régibb időkből maradt igen sok durva szokás elmarad e korban s szelidebb erkölcsök jönnek helyettük szokásba, 1663-tól például végleg megszűnik az a szokás, hogy a hűbéres kötetes urát a sirba is követni. Az azóta előfordult hasonló esetek önkényesek s előre nem tudott egyéni elhatározáson alapulók. (Pl. Nogi hadvezér öngyilkossága Mucihító teteménél). A szelidült erkölcsök dacára sok erőszakos és ferde szokás maradt meg, vagy kapott lábra. A kémrendszer az egész nép jellemét megrontotta, a titkolódzás és árulkodás második természetévé vallott a népnek is. Az a kétszínűség és csak a külső látszatra való adás, melyért olyan sokszor megróják a japánokat, ennek a kémrendszernek köszönheti eredetét. Pedig kár volt a nemzetért, mert azzal, hogy századokon keresztül elzárva magát a világtól, tönkremenetel helyett még

kulturális és gazdasági haladást is tanúsított, megmutatta életrealitását.

Általában a Tokugavák kormánya szelídnek mondható. Ha az átkos kémrendszer nem nyűgözi meg a nemzetet, bizonyára sokkal szebb fejlődést érnek el mint így. A nép helyzete sokkal jobb lett mint az előző korokban volt, merő a hűbéryszerűen birtokukba adott földjükön nem igen háborgatták. E tekintetben jobb sorsuk volt még a lovagokénál is, akik inkább függöttek uruk kényétől s ennek balsorsában nékik is osztozni kellett. A köznép inkább az alsóbbrendű lovagoktól szenvedett, akik közül a legutolsó is elképzelhetetlen magasságúnak képzelte magát velük szemben.

A kor legszebb vonása, hogy a gyermek köteles eltartani megöregedett vagyontalan szülőit, akik így nem juthattak koldusbotra.

A tudományok, irodalom, művészet, ipar és kereskedelem óriásit halad e korban. A sok fényes palota templom és vár építése bő alkalmat nyújtott a tehetségek érvényesülésére. Építészet, festészet, szobrászat, lakk, fém mozaik és sok más művészet és iparművészet felvirágzik. A nagy művészek, írók és költők egész tömege él e korban. A fonó- szövő ipar, a lakk és mozaik készítés még külföldön is híressé válik. A kereskedelem is fellendül s egész keletáziára kiterjed. Európai áru aránylag kevés kerül oda, de azért a hollandiak sok milliárd értékű aranyat, ezüstöt és rezes vittek ki Japánból áruikért. A színészet, zene és tánc is nagy haladást tesznek. A fényt és pompát a díszes udvari ünnepek és a díszmenetek pazarsága jellemzik. A lovagosztály és a dajmiók lassan elszegényedtek s az alsóbb nép, főleg a kereskedők, megvagyonosodtak. A föld-

mívelés megmaradt a maga ősi állapotában, de a szaporodó lakosság miatt minden használhatóvá tehető terület művelés alá fogtak. A nép nagyobb tömege, dacára annak, hogy tömegestül tért vissza az ősi sintó hitre, szegénysége miatt nem tudott szakítani az olcsóbb növényi táplálkozással.

i) Az ország újraszervezése.

A japán nemzet régibb történetének főbb változásait végig kísértük. Zsimmunak, a honfoglalónak országa már-már szétesik, mikor az országot sikerül a tennók erős kezének újraalkotni (650 körül). A gyenge császári utódok kezéből kisiklik a kormány gyeplője s egy-egy kiválóbb egyén markába csúszik át. Ezek, mint mindenható miniszterek, intézik az ország ügyeit. A XIII-ik század óta a lovagosztály kezébe jut a hatalom s a dajmiok csaknem teljes függetlenségre tesznek szert, míg az uralkodók hatalomvesztett, kastélyukba zárt rabok lesznek. Az egyes tartományok különválása, főleg a Tokugavák alatt annyira megy, hogy minden dajmió őrizteti határát s akárcsak külön államok volnának, nagy nehézségekkel engedik meg a bemenetelt, vagy a más tartománybelieknek a területükön való keresztülutazást. A tennókat, bár számba sem vették s majdnem elfeledték, mégis folyton az ország élén látjuk. Az elhatalmasodott családok egyike sem meri megkísérelni e 600 esztendő alatt, hogy elfoglalja helyüket. Csak a nemzet páratlan ősi és ösztönös öntudata, lojalitása magyarázhatja meg e tényt s csakis ez okozhatta a sok százados sogunrendszer összeomlását.

Mucuhitó tennó 1867. december 7.-i parancsával

nem volt vége a bonyodalmaknak. A lemondott keiki sogun nem volt őszinte. Csapataival a Kiotó közelében lévő igen erős oszakai várban marad s az európai követekkel kezd tárgyalásokat. Engedetlensége miatt árulónak nyilvánítják s Oszakát ostrom alá veszik. Keiki most régi székhelyére Jedoba menekül s itt Mucuhitót trónfosztottnak nyilvánítva, ennek öccsét teszi meg császárnak, így, japán szokás szerint, az árulás bűnétől mentesíti magát. Közben az ifjú császár is összeszedi haderejét s megindul Jedo ellen, melyet a sogun ellenállás nélkül bocsát rendelkezésére, de a város keleti oldalán elterülő Ueno parkban ellenszegül az uralkodó hadainak. Csatát veszítve északra menekül s majdnem minden tartomány megerősített fővárosában újra megveti a lábát, úgyhogy a tennó csapatai mindenünnen csak véres és makacs küzdelmek után tudják kiverni, így szorul át a főszigetről Jezo szigetére s itt vívja meg a császári hadakkal utolsó, elkeseredett harcát. A szerencse itt sem kedvezett, leverik s csapatai nagyobb fele a csataterén marad. Keiki elmenekül, de az uralkodó kegyeimet ad neki s később hű tanácsadója lesz, a kormányügyekben jártas exsogun.

A sogun megtörésével minden más ellenállás is megtört. Hozzá fogtak a kormányzás berendezéséhez. Ez volt a legnehezebb feladat, mert a dajmiók visszaadták méltóságukat s csak mint tartományfőnökök vitték tovább az ügyeket. A központ nem bírta a terheket. Rövidesen megszüntette a tartományrendszert s az egész országot kerületekre osztotta. A régi dajmiók addigi jövedelmük tizedrészét kapták kárpótlásul. A földművelők és a legpróbb földművelő lovagok kezén megmaradt a részükre régtől fogva adott földbirtok, hanem a harcos lovagok,

akik gazdáiktól természetben és elég szűkösen kapták minden, a megélhetésükhöz szükséges dolgaikat, még ennyit sem. Így a lovagosztály leírhatatlan szegénységbe került. Növelte a bajt az, hogy igen sokan „*Végkielégítést*” kaptak s ezzel az összeggel ipari, vagy kereskedői vállalkozásba fogtak. A századok óta kiraffinált kereskedő és iparos osztályokkal azonban nem tudták felvenni a küzdelmet, s rövidesen tönkrementek, minden nélkül maradtak (akár a mi háború utáni végkielégítéseink). Mindezek az elemek „Visszakívánták a dajmiók rizses fazekát”.

A kormány nem győzte az államkiadásokra szükséges pénzt előteremteni máskép, mint adóemeléssel, amivel megint a földművelő osztályt tette elégedetlenné.

Így gyűltek a felhők a császári kormány fölé s az elégedetlenség nemsokára a véres lázadások egész sorát robbantotta ki, melyeket csak nagy erőfeszítéssel tudtak elfojtani. 1875-ben Formoza szigete miatt Khinával s még ugyanazon évben Szakhalin szigete miatt Oroszországgal kerülnek konfliktusba, s csak hosszú diplomáciai tárgyalások után tudnak békés megegyezést találni. Mindkét alkalommal Japán húzta a rövidebbet. 1876-ban ismét két helyen tört ki lázadás, melyek az eddigiéknél is nagyobb méretűek voltak s elnyomásuk igen sok vér és pénzáldozatba kerültek.

Mindezek a lázadások azonban eltörpülnek a mellett a veszedelem mellett, ami a következő évben robbant ki. Ennek vezére Szajgó, Szacumabeli volt dajmió, a restaurációs harcoknál a császár leghűbb barátja és legkiválóbb hadvezére volt. Büszkeségében megsértve hagyja el az udvart s szülőföldién egy „lovagiskolát” nyit, melybe 30.000 elégedetlen lovag

jön, az ország minden részéből. Itt a legmodernebb fegyverekkel olyan hadsereget képeznek belőlük, amely a kiváló hadvezér kezében egész Japánt hatalmába keríthette volna. Az udvart többször figyelmeztették, hogy mi készül ellene, de az uralkodó Szajgó iránti hálából, akinek egyedül köszönhette a sogun legyőzését, rá sem hederített a jelentésekre. Csak akkor hitte el a dolgot mikor hire jött, hogy Szajgó 14 ezer emberével megindult egyenesen Tokió ellen, hogy „császár barátja mellől elpusztítson minden gonosz tanácsadót s újra megszabadítsa gonosz helyzetéből. Az ifjú Mucuhitó ekkor mutatta meg igazi tehetségét. Mikor mindenki elcsüggedt, maga veszi kezébe a szervezést s villámgyorsan, minden hajó felhasználásával, olyan hadseregeit rakott partra az előrenyomuló hadsereg előtt, amely képes volt azt feltartóztatni és leverni, még mielőtt az egész ország lángbaborulhatott volna. A császár által lelkesített csapatok felülkerekednek s Szajgó 3000 harcosát hagyva a csatatéren 500 megmaradt vitézével iskolája sáncai közé veszi be magát. 8000 emberét bekerítik s ezek megadják magukat. A császári sereg nem tudva mekkora a menekültek száma, rendes ostromot kezd ellenük. Egy órai harc után az utolsó ember is elesik. Szajgó holttestét az uralkodó nagy pompával temetteti el, vezértársaival együtt, egyik templomban.

Ezzel végkép helyreállott a rend az országban s megkezdődött a békés fejlődés.

j) A megújulás útja.

Annak a csodálatos fejlődésnek, melyen Japán átesett az utolsó félszázad alatt, adtuk vázlatos képét. Olyan nagy teljesítmény volt ez Japántól, ami örökre

példaképpül szolgálhat bármely nemzetnek. Röviden összekapva ezek a főjelenségek. Jokoháma kikötőjét alkalmassá teszik nagy hajók befogadására s Tokióig erős kőutat építenek a kikötőtől, hogy az árúforgalom kocsival lebonyolítható lehessen. 1870-ben megépítik az első távírvonalat Tokió és Jokoháma között. Ugyanekkor a vasút terveit is elkészítik. Oszakában modern pénzverő intézetet állítanak. Angol vezetés alatt egy hajózási iskolát s egy gépészeti tanfolyamot nyitnak. A franciák által Jokohámában létesített hajó és fegyvergyárat átveszi a kormány Franciaországból a napóleoni hadjáratok hatása alatt sok francia tisztet hozatnak, minden fegyvernemből s a hadsereg újjászervezését reájuk bízzák. A postaszolgálatot és a tarifát nyugati mintára újraszervezik. Sok mérnököt hozatnak, hogy a sejtett dúsgazdag aranytelepeket fölfedezzék. (Ezt hiába keresték I) Hollandi csatornázómérnököket hívnak be. Tanítóként több német orvost és orvosprofesszort hoznak Németországból. Amerikai mintára Jezó szigetét gyarmatosítani kezdik. (Ami — bár sokat áldoztak reá — csak a legutóbbi időben kezd sikerülni.) 1871-ben a szamurájoknak megengedik, hogy kard nélkül járjanak. Az európai viseletet is be akarták hozni, de ez nem sikerült. A rövidre nyírt haj és a posztókalap viselete azonban hamar elterjedt. Az európai bőrcipő csak azért nem lett általánossá, mert nagyon drága. Megszüntetik a különböző társadalmi osztályok közötti házassági tilalmat is s a legalsó két megvetett osztályt, az etákat és hinineket becsatolják az alsó társadalmi osztályba. Hivatalból eltörlik a főbbek előtt való leboruló köszönet. Több újságot alapítanak, napilapokat is, melyek szabadon írnak mindenről. A császár és felesége (tenno

és kogo) nyilvánosan megjelennek a nép között, nyitott kocsiban, európai ruhákban s a népnek nem engedik meg, hogy leboruljon kocsijuk előtt. Haruko kogo (császárnő) udvari bált ad s arra meghívja a nyugati államok képviselőinek női családtagjait. Az uralkodó többször utazik a közben elkészült vasúton. Ivakura herceg, Japán legkiválóbb diplomatája, Amerikába és Európába megy s végigjárva a nagyhatalmokat, diplomáciai téren sok előnyt biztosít hazájának. Európából, de főleg Amerikából tanítókat, tanárokat hoznak s ezek vezetése alatt egész sereg iskolát nyitnak. A különféle szakok iparosaiból munkavezetőket, munkásokat és szakmérnököket szerződtetnek, hogy a japánság megtanulja tőlük az ismeretlen iparágakat. Tanulókat, úgy ifjakat, mint meglelt korúakat, valamint iparosokat is, ezerszámra küldenek Európába és Amerikába, hogy ezek ott tanuljanak és tapasztalatokat gyűjtsenek. A bécsi világkiállításra egy japán bizottság jön, főleg az Európában időző japánokból s az ipar és műipar termékeiből igen sok mintadarabot vásárolnak meg, hogy tanulmányaiknak természetbeni alapokat is szerezzenek. 1873-ban behozzák a Gergely-féle naptárt s az újévet március helyett január elsejétől számítják. Célszerűségi okokból bevezetik a vasárnapi munkaszünetet is. 1876-ban megtiltják a haderőn kívül állóknak a kardviselést. Ugyanezen évben eltörlik a restauráció után megújított, kereszténység elleni tiltó rendeletet s a szabad vallásgyakorlatot törvényileg mondják ki. 1877-ben, dacára az igen nehéz pénzügyi helyzetnek, a földadót a katasztális érték két és fél százalékára szállítják le.

Egyszerű tényeket soroltam fel itten, melyeknek egyrésze a kezdő korban még tapasztalatot nélkülöző

gyermekes kísérlet volt, de általában olyan alapoknak a lerakása, amelyek a következő évek gyors és biztos fejlődésének zálogai lettek. A Japánban élő idegen mesterek s a külföldről hazatért japánok kezéből gyorsan kikerült egy új nemzedék, mely megteremtette a szigetország új korát. Egyetlen év széttörte a sogunkormány elavult intézményét, de egy évtized is alig volt elég, hogy a romokon az új és szilárd alapozást meg lehessen rakni.

Legjobban fájt a vezetőembereknek az, hogy a császár, bár még 1868-ban megígérte a parlamentáris kormányt, ezt az ígétét nem váltotta be. A sok sürgetésre mindig az volt a felelője, hogy erre még nem eléggé érettek a viszonyok. Különösen nagy volt az elégedetlenség a volt lovagosztálynál, mely a restaurációnál legtöbbet szenvedett s az ő fegyvereivel történetelt mindez s végül nekik, lett a legrosszabb sorsuk, mert minden jövedelem nélkül maradtak. Az udvari nemességnek megmaradt régi jövedelme, a volt dajmiók megkapják előbbi jövedelmük tizedét, de ezzel még jobban jártak, mert ez egészen az övék maradt. A földmives nép kezén megmaradt a föld, az ipar és kereskedelem szabad mozgáshoz s a fellendülés folytán állandó, biztos keresethez jutott. Csak a lovagok nagy tömege került nagy nyomorba, mert a megváltásként nekik juttatott összeg olyan kevés volt, amiből megélni nem lehetett. Az új rend keretében nagy számuk miatt nem tudtak nekik helyet adni. Igaz, hogy sokakat hivatalba helyeztek közülök, vagy a hadseregbe sorozták, de jó részükből nem lett jó hivatalnok. Nem volt kellő tudásuk, rátartian gőgösek voltak s annyira erőszakosak, hogy tömegestől kellett őket elbocsátani.

Az első időkben az európaiak elleni gyűlölet is múlik. Kezdek megösmerni és megbecsülni őket. E téren sajnálatos visszaesést találunk. A Japánba került idegenek egy része semmiképpen sem szolgált rá a megbecsülésre. Tisztelet a sok kiváló egyénnek, akik lelkiismeretes derékséggel állottak az új helyzet megteremtésén küzdők táborába, de azok a félképzett, kalandos természetű egyének, akik az országot céltalan kísérletekbe sodorták, vagy akik képesítésüknek meg nem felelő állásokat vállaltak, óriási károkat okoztak az államnak és a nyugati emberek hírnevének. Borbélymestereket látunk orvosi állásokban, gyári jobb munkások pedig sokszor mérnökökként szerepelnek. És ez így van az egész vonalon. Mégis a legveszedelmesebbek azok a kalandorsöpredékek voltak, akik a gyors és mindenáron való meggazdagodás egyenes célzatával rohanták meg Japánt. Amerikában még társaság is alakult, hogy „a gazdag szigetországi aranyadarat aranyos tollától megkoppassa.” Ennek a kalandortömegnek legjobb alanyul szolgálta a lovagosztály, mely a legképtelenebb dolgoknak is felült s a biztosabb megélhetés reményében, csekély végkielégítését a kalandorok kezébe adta, hogy rövid idő múlva arra ébredjen, hogy semmije sincsen.

Még pár szót az alkotmányos élet kifejlődéséről. 1878. tavaszára a császár összehívja a tartományok és nagyobb városok kormányzóit s személyes részvétele mellett mélyreható tárgyalásokat folytatnak az ország viszonyairól, szükségleteiről és adóviszonyairól stb. Olyan fiókparlamentféle volt ez, mely igen sok üdvös és hasznos tapasztalati tényt nyújtott a további teendőkre. 1882-ben megalapítják a Japán nemzeti bankot (Nippon Ginko). 1886-ban belép Japán a világposta

egyesületbe is. 1887-ben a tőzsdeintézmény is meghonosul s még ugyanezen évben kísérleteket tesznek jobb kereskedelmi szerződések megköthetésére, ami ekkor még nem sikerült. Az általános és szigorú iskolakötelezettséget is ez évben hajtják végre. 1888. év első napjaiban megjelenik az új közigazgatási és politikai beosztásra vonatkozó törvény s február 10-re kihirdeti az uralkodó az olyan 'égen megígért és várt alkotmányt. Heves választási harcok után összeül az országgyűlés. Úgy látszik, hogy még ekkor is korai volt az alkotmány megadása. A parlament működése olyan heves pártharcok színtere lesz, hogy a rövid életű kormányok egész sora követi egymást és többször kellett elnapolni vagy feloszlatni az országgyűlést. A szélsőséges elemek vad szócsatái mellett pár politikai merénylet is történik. Többször volt szó arról is a vezető körökben, hogy tán jobb lenne a parlamenti intézményt egészen megszüntetni, mert ez sokszor még a válságos helyzeteknél sem tudott a kicsinyes pártérdekeken felülemelkedni. Az új bírósági szervezetet 1890. februárjában léptetik életbe s harmadnapra reá megjelenik a polgári törvénykönyv, mely a Napoleon kódexet és a porosz polgári törvénykönyvet használta alapul.

Az 1892—93-i parlamenten már nyugodt tárgyalásról szó sem lehetett s az uralkodó a megtagadott hadihajók beszerzésére való költség előteremtésére maga és családja minden jövedelmének egy tizedét ajánlja fel s ugyanilyen áldozatra hív fel minden magasabb rangot viselő jó hazafit. Így lesz Japánnak erős flottája, melyre aztán rövidesen szüksége is lett. Ez időbe esik (1891) Miklós orosz trónörökösnek japáni látogatása. A Bivacsatorna megnyitási ünnepélyén egy rendőr kardjá-

val le akarja vágni, szerencsére csak kisebb sebet kapott. Tokio város is ekkor vesz fel 10 millió jen kölcsönt városrendezés céljaira. Az ország kereskedelme rohamosan fejlődik, de külkereskedelme passzív marad. Az államháztartás óriási bajokkal küzdött és küzd még ma is, bár 1807-ben bevezetik az arany valutát.

Korea című kötetünkben elmondottuk annak a háborúnak a *történetét*, melybe 1894-ben Khinával miatta keveredett Japán. Azt is jeleztük, hogy az európai diplomácia miatt Japán majdnem minden előnyét elveszítette, amit a békeszerződésben biztosított volt magának. Ez is egyike azoknak a diplomáciai vereségeknek, amelyekből a japán ellenzék gyilkos fegyvereket kovácsolt a kormányok ellen. Japán valóban keserűen győzödhetett meg rövidesen arról, hogy kijátszották. Az oroszok ázsiai terjeszkedése tovább tart s azt mutatja mindenféle építkezése, csapatelhelyezése s a Koreában hatványozottan folytatott intrikái, hogy Japán létérdekei ellen törnek. A fehérek iránti gyűlölet újra fellángol a szigetországban s az események mindegyre újabb táplálékot nyújtottak a gyűlölet növekedésére. Japán belátja mindezekből, hogy nemzeti élethalál harcra kell előkészülnön. Hogy a fejlődő viszonyok ne találják készületlenül, lázas igyekezettel cselekedett meg minden *tölc* telhetőt s már nem is titkolódzva, de minden zaj nélkül készült az elkerülhetetlennek látszóra. De Oroszország is készült. Pori Arthurban jégmentes kikötőt kapott hadiflottája bázisául. Ezt a várat a modern technika minden vívmányával majdnem bevehetetlenné építi ki. Ugyanígy megerődíti Vladivosztokot is. A manduriai vasúti állomások mindegyike egy-egy kis erősség volt. Koreával is egyre kacérkodott s közel volt ahhoz a

végcéljához, hogy ezt az országot vagy fennhatósága, vagy teljes befolyása alá kerítve, a japán birodalom szívének szegezhesse fegyvereit. Mert ha az oroszok Koreát megkeríthették volna, Japán előbb-utóbb a marukukba esik a földrajzi viszonyok miatt. Japán egy nemzedéket nevelt fel abban a tudatban, hogy hazájáéit, annak jövődjéért meg kell halnia. Ugyanezen idő alatt Oroszország szintén egy nemzedéken keresztül szövi fagyos számítással nemzetrontó és világhódító terveit.

A sokszorosán megalázott Khina nem akart okulni vereségeiből. A régi úton maradt, visszautasított minden reformot s gyűlölt minden idegent, még jobban mint azelőtt. Belső nyugalmát örökös villongások zavarták, melyeket a helyzettől elégedetlen titkos társaságok okoztak. E titkos társaságok célja volt hazájuk megmentése a gyűlölt mandsu dinasztiaától s a tán még inkább gyűlölt: „fehér ördögöktől”. Az elégületlenség a boxerlázadás néven ismert forrongásban tört ki. A lázadók minden kezükbe került idegent legyilkolnak, a pekingi császári udvart menekülésre kényszerítik, a nemei nagykövetet meggyilkolják s az angol nagykövetség helyiségeibe menekült európai követeket ostrom alá veszik. Az európai hatalmak egyesült hajóhada és csapatai, Japánnal kezefogva, elnyomják a lázadást. Az oroszlánrész Japáné volt, mely két nap alatt 15.000 embert szállított Pekingbe s ezek felmentik a követségeket, melyek már alig tudták tartani magukat az örvöngő tízezrek nyomása alatt. A japán csapatok magatartása, vitézsége, ügyessége és fegyelmezettsége az egész világ figyelmét magára vonta.

1902-ben, a keleti zavaros viszonyok miatt, mely-

ben Khina és Oroszország volt a prímhegedős, Anglia olyan szövetségre lép Japánnal, amelyben kölcsönösen kötelezik magukat egymás alattvalóinak védelmére, a távol keleten.

Közben Oroszország tovább folytatja készülődéseit. A mandsuri vasút védelmének ürügye alatt egyre nagyobb hadsereget telepít Mandsuriába, Koreában pedig olyan japán-el lenes izgatást folytat, hogy az ott élő japánok éleiei n;ar nem volt biztonságban. Megindult az orosz és a japán udvar között a jegyzékváltás. Oroszország húzza-halasztja a dolgot. Japán iátja, hogy az orosz csak időt akar nyerni a tárgyalások elnyújtásával azért, hogy hadikészülődését befejezhesse, ezért 1904. január 6-án utolsó jegyzékét küldi el Oroszországnak. Két napra reá visszahívják a Szentpétervári japán nagykövetei s még ugyanaz nap este a japán flotta megkezd az ellenségeskedést Csemulpónál. Másnap megtörténik a hadüzenet is.

A háború kitörése pillanatában Oroszország kedvezőbb viszonyok között volt mint Japán. Jellemző az orosz helyzetre, hogy 1903. tavaszán, Vladivosztokban való tartózkodásom alkalmával, tartotta ellenőrző szemlét Kuropatkin, Oroszország akkori hadügyminisztere. Ekkor küldötte a minden oroszok cárijának azt az emlékezetes sürgönyt, amely mintegy bejelentette az elkövetkezett háborút: „Felség! készen vagyunk az utolsó gombig.” Valóban az oroszoknak több hadihajójuk volt s nagyrészt új típusúak. Ágyúik is messzebb hordók s nagyobb átütő képességűek, az orosz hajók páncélzata is sokkal külömb volt a japánokénál. De nem csak a tengeren, hanem a szárazon is előnyben volt az orosz-ság. Ázsia keletén akkora hadseregük volt, amely már

elégnek látszott arra, hogy felvegye Japánnal a harcot Kitűnő vasútvonalai, megerősített táborai számát nem is lehetett megállapítani. Igaz, hogy az utánpótlást megnehezítette az anyaországnak majd tízezer kilométernyi távolsága, de ez az út feltétlenül biztos volt. Ezzel szemben Japánnak egyetlen előnyére közelsége szolgálhatott, de óriási hátránya volt szigeti fekvése, mely miatt kénytelen volt utolsó emberét, vagy az utolsó töltenyt is hajón szállítani a harcszintérre. Ez az út pedig nem volt szabad, mert a Port Arthur kikötőjében horgonyzó orosz flotta minden pillanatban útjokat állhatta. Csak az élethalál tudata vihette belé e nemzetet a küzdelembe s csak ez lehetett ami a lelkesedés nélkül küzdő oroszokkal szemben az erőbeli különbséget kiegyenlíthette.

A háború megindíthatásának is első kérdése volt, hogy ki marad az úr a tengeren. Az oroszok büszke kijelentését saját fülemmel is hallottam: „Szétlőjük a japán teherhajókat (az óriási páncélosokat csúfolták így) s három nap alatt az egész Szibériában lévő orosz katonaságot japán földre rakjuk.

A háború lefolyását „Japán nemzet története” című könyvemben részletesen leírtam. Íme a főbb mozzanatok: az orosz flotta megbénítása, részben harcképtelenné tétele. Ezzel japán biztosítja csapatszállításait. Az első szárazföldi csapatoknak, Korea semlegességének japáni részről történt megsértésével, a Jalu folyóig való eljuttatása. Erre megkezdődnek a szárazföldi csaták is. Május 5-én a japánok kierőszakolják a Mandsuria határfolyóját képező Jalu folyón való átkelést s megverik az orosz hadsereget. A japán hadak egyik része Port-Arthur ellen nyomul. Ez a hadsereg majd egy évig marad az ostrom

nál sokszorosán felfrissítve, míg végre mintegy 100.000 ember feláldozásával sikerül elfoglalni a várat. Csak a háború utolsó felvonásánál szólhat bele ez a csapattest a külön operáló japán szárazföldi hadsereg harcaiba. Az Oku tábornok vezetése alá került mandsuriai hadsereg még öt elkeseredett ütközetet harcol végig. Június 15-én Vafangunál, augusztus 26-tól Liaojangnál, október 10-től, majd január 24-től és február 24-től a Szahó és Mugden közötti területeken vívnak olyan rettenetes csatákat, amelyeknél csak a világháború mutat fel borzasztóbbakat. Az oroszok minden csatában alól maradnak s Port-Arthur elvesztése után már csak az a reményük marad meg, hogy az Ázsiába indított európai orosz flotta majd leveri a japáni tengeri haderőt s ezzel elvágva a száraztól és utánpótlástól a japán szárazföldi hadsereget, végképen megsemmisítheti azt.

A reménység nem váltott be. A csusimai szorosban a japánok szétverik, részben megsemmisítik a Rozdesztvenszky admirális vezetése alatt megérkező orosz flottát. Ezzel aztán el is dőlt a háború sorsa. Roosewelt, az amerikai Unió elnöke felszólítására megkezdődnek Wasingtonban a béketárgyalások. Augusztus 29-én megtörténik a megegyezés s október hó 15-én mindkét uralkodó aláírja a békeszerződést.

A béke feltételei Japánnak megint nem adták meg azt, amire számíthatott, bár elég kedvező volt reá nézve. Szakhalin szigetének déli fele visszakerült japán fennhatóság alá. Az oroszok kivonulnak Mandhuriából s az újra teljesen visszaszáll Khina tulajdonába. A délmandsuriai vasút a japánoké, az északmandsuriai az oroszoké marad, de mindkét fél csak személyes teherforgalomra rendezheti be és használhatja. Port-Arthur,

Dalni és vidékük bérletjoga (mert ez Khina tulajdona) Japánra megy át. Az északi tengerek halászati jogára a két állam külön szerződést köt. Korea védelmének és rendbentartásának joga Japánra száll, végül mindkét fél köteles 18 hónap alatt kivonni Mandsuriából hadait, csak a vasút őrizetére hagyva ott kilométerenként 15 embert. Ennyi az egész. Egyetlen kopek (fillér) kárpótást sem kapott s a háború iszonyú költségei bizony nehéz viszonyok közé sodorták az állam ügyis ingadozó pénzügyeit. Oroszországtól ugyan jó időre megszabadultnak látszottak, mert itt forrongások törtek ki, de azért mégis megkötötték tíz évre Angliával azt a szerződést, mely egymás védelmére kötelezte őket a távol keleten. Japán szárazföldi csapatait, Anglia hajóhadát volt köteles, a szerződés szerint, kölcsön adni a másik hatalomnak, ha az háborúba kerekednék a keleti vizeken.

Japán a háború alatt népszerű lett az egész világon. Megösmerték még az oroszok is „a harapós, méregfogu sárga majmokat” ahogy a háború után éveken át aposztrofálták őket.

Alighogy kiheverőben voltak az orosz háborúk anyagi terheit, máris feltűnt a látóhatáron a másik fogas kérdés, mely valószínű új háborúk boszorkánykonyhájává lesz. A Csendes óceán feletti uralom kérdését értem, ahol első sorban Amerikával vannak érdekellentétben. Azt gondolhatná az ember, hogy hiszen ez teljesen felesleges dolog lenne. Elég nagy az a tenger s elég távol vannak egymástól arra, hogy békésen megférhessenek.

Nagy tévedés lenne ezt elhinni. Amerika látszólagos érdektelensége mindjárt más színben tűnik fel

előttünk, ha meggondoljuk, hogy az Unió olyan erős iparosállamá fejlődött, hogy piac nélkül képtelen megélni. Gyarmatai nem elég nagyok arra, hogy felvehesse túltermelését. Erre csak az óriási Khina kínálkozik biztos térnek. Itt azonban versenyezni kell az európai iparos államokkal és Japánnal. Ezért akar úrrá lenni a Csendes-óceánon, hol alaposan megvetette már a lábát s a Fülöp szigetek elfoglalásával közvetlen Japán szomszédságába férközött.

Másfelől Japán, ha még nem is világhatalmi szempontból, de kénytelenségből reá van utalva arra, hogy megélhetést keressen. A japán szigetvilág tulajdonkép egy elsüllyedt földdarab hegycsúcsainak a tenger színe felett maradi része, melyen épen ezért alig van termő terület. A szaggatott hegycsúcsok meredekjein legtöbbször még leelőnek való fű sincsen, hanem helyette a semmire sem használható törpe bambusz fedi. Völgyületei is olyan keskenyek, hogy csak egy-egy szűk csík haszonrafordítható rész van a völgyfenéken. Síksága pedig alig van, hiszen a tengerbe is meredeken lenyúló hegyoldalak közeit nem tölthette nagyobb síkká a folyók hordaléka. Az egész szigetvilágnak 2/3 része természetlen s magnövények termesztésére mindössze az ország felszínének 16%-a alkalmas. Ez a csekély terület nem képes annyit teremni, hogy a japáni népet, bármilyen igénytelen is, eltáplálhatná. Az angol szigetek, nagyobb részét nem művelik ételnövényekkel, így Anglia csak annyit terem, hogy London lakóit tarthatná el egész esztendőben, vagy a szigeten lakókat táplálhatná négy hónapig. Japán, bár minden talpalattnyi földjét meszerien megmunkálja nem terem többet mint ami lakosságát 7—8 hónapig tarthatná el. (Jamaguchi professzor

1914-i adatai szerint). A termelés talán már egyáltalán nem fokozható, a népesség azonban a szigetországban évenként 3/4 millióval szaporodik. Mit csináljon ez a fémenyíelen nép, hogy megélhessen? Iparoskodik. Európaias ipari termékei ugyan általában sokkal gyengébbek mint a többi iparos államéi, de mert olcsóbban tudván termelni mint azok, olcsóbban is adhat el. Ezért veszedelmes konkurens, igen ám, csakhogy a világ végéig nem lehet leszorítani a munkabérékéi s azáltal olcsóbbá tenni az eladási árakat. Már is erős szocialista izgatások dúlják és rombolják Japán fundamentumát. Minden törekvésük arra irányul, hogy jobb munkabéreket és jobb megélhetést biztosítsanak maguknak. De honnan. Sem a tenger, sem a föld nem tud többet adni s főleg nem tud *mindenkinek* adni. Khinával, ha másképp intézi dolgait, talán még teremthetett volna megállapodást arra, hogy Mandsuriát engedje át a japán népfélesleg lecsapolására. Ezt a lehetőséget azt hiszem örökre eljátszotta. Khinának magának is szüksége van Mandsuriára s ennek már tudatára ébredt. Hová menjen hát az évi egy milliónyi népfélesleg? Koreát elrabolták és töltik telefelé japánokkal. Csakhogy Korea sem valami áldott termékenységgű ország. Sok benne a sziklás hegyvidék. De mondjuk, hogy 10—15, talán 20 esztendeig képes lesz a lecsapolásra. Azután nincs hova menni. A szibériai hideg nem nekik való, belepusztulnak. Délre volna a természetesebb terjeszkedés iránya. Formóza szigete az övéké. Ez is megbír vagy 5—10 esztendőt. A Fülöp szigetek Amerikáé s ez nem adja. Ausztráliába nem eresztik be. Amerikába sem. Európa úgy tele van hogy „fele se kék!” Maradna Afrika, de az is már a másé. És élni kell s az életért készülni kell a

meghalásra, ha éhen nem akar meghalni. Ezekben van a Csendesóceáni probléma magyarázata.

Japán a világháború alatt ügyes kalmárpolitikával és jó szimattal pompásan választotta meg állásfoglalását. Oroszország a hadüzenetkor negyedmillió emberét tartotta és irányította keletnek, mert azt hitte, hogy a „németek hálás tanítványa, mestere pártjára fog állani s benyomul Szibériába.” A nemzet életkérdésénél még a mestertiszteletet fennen hirdető Japánnak sem volt, vagy lehetett hálája.

Állásfoglalása meghozta a kamatokat kamatostól. A világ iparos államai mind belekeveredtek a háborúba s mind ennek céljaira dolgoztak, éveken keresztül. De a világ másik részének akkor is szüksége volt azokra a termékekre, amit eddig jórésztben a háborús országoktól szerzett be. Japánnak az ölébe hullott az aranyborjú. Anyagilag helyre jött, sőt meggazdagodott. Amerika is jó üzletet csinált, de Japán még jobbat. Jövője, borús ege tisztulni kezdett. Nemzeti vagyona képessé tette a világ bármelyik hatalmával való dacolásra. Amerika fogsikorgatva látta, hogy legnagyobb ellensége nemcsak lélekszámban, hanem aranyban is egyenrangú ellenévé küzdötte fel magát. Ekkor születik meg az angolszász világszövetség eszméje, amely mint ilyen, megint maga alá gyűrhetette volna a nekik „parvenü” Japánt. És ekkor jött a kiszámíthatatlan végzet. Japán alatt megmozdul a föld s pár rövid óra alatt elpusztul mindaz az előny és érték, amit a háború kihasználása adott nekik. Már újra szegény lett, mert a sebek behegesztésére elment a nemzeti vagyon. És újra ott van fejük felett a jövő nagy kérdőjele, melynek veszélye ellen védekezni kell s melyből meg kell találni a kivezető utat. A régi nóta

újra kezdődött. A japáni diplomácia dolgozik. Az angol-szász világszövetséget sikerült megakadályozniuk s helyette megszületik újra a japán-angol szövetség. Hogy mi lesz tovább? Bizonyára az emberi világ régi receptje kerül új terítékre: *a vér*.

VII.

BUSIDO, A JAPÁN LOVAGERÉNYEK.

A japán történelem áttekintésénél láttuk a harcososztály kifejlődését és megszorodását. A felületes ítélet ezt a társadalmi osztályt a mi kurta nemesiségünkhöz szokta hasonlítani. Ez a hasonlítás nem fedi a tényeket. A magyar kismanesnek megvolt a maga hét szilvafája, vagyis az 8 kis birtoka és háza. Ez saját tulajdona volt, amit csak hűtlenség esetén lehetett tőle elvenni. Ez tette és fejlesztette a magyar középnemesi osztályt olyan öntudatos egyeddé, amely jogainak és szabadságának mindig őre, védelmezője volt és lett.

A japán harcos osztály, a szamuráj, egészen más helyzetben volt és élt. A khinai mintára kiépített hűbérrendszer alapján, az egész birodalom a császáré volt s a fejedelmekkel *azonosított* dajmiók csak hűbérként bírták a kezükön lévő területet. A földművelésre alkalmas területeket azonban nem a harcososztály birtokában találjuk, hanem a földművelőkében. Ezek a megmunkálók s terményeiket, bizonyos rész megtarthatása mellett a dajmióknak kellett beszolgáltatniok. Ez osztály helyzete tehát hasonlított ugyan a mi jobbágynkéhez, mégis nem volt azonos, mert a magyar jobbágnak mindig volt olyan földje, melyet a maga részére dolgozhatott

meg, s melynek terményeivel, mint szabad tulajdonával rendelkezhetett. A japán földművelő osztálynak ilyen birtoka nem volt soha sem s minden időben a földbirtok tartozékát képezte.

A harcos osztálynak sem volt egyetlen tenyérnyi föld se birtokában. Lakását, ruházatát, élelmét természetben kapta a hűbérurától, sorsa ennek sorsától, vagy szeszélyétől függött egyedül. Ennek az állapotának és helyzetének tulajdonítható aztán, hogy gondolkozásában szolgálai, jellemében pedig kétszínű, szembe hízelgő, hátmegett harapós lett, aki felfelé csak csúszni tudhatott, míg lefelé gögös, pöffeszkedő lett. Túlzás nélkül nem tudom helyzetüket másképp megérthetővé tenni, mint a nálunk is divatos konvenciók cselédét, aki szintén természetben kapja meg járandóságai nagyobb részét gazdájától. A magyar jobbágy évszázadokon keresztül szabadon költözködhetett, ha nem tetszett a gazda, a japán harcosnak még ez a joga sem volt meg s csak ura beleegyezésével és akaratával cserélhetett gazdát. Ha ura elvesztette hűbérét, rendesen a szamuráj is kenyér nélkül maradt, ha meg ura elűzte, vagy megszökött tőle, akkor lett belőle kóborlovag (rónin), vagy útonálló rablólovag, aki törvényen kívüli állapotban élt, amíg hurokra nem került. Ha ezeket az állapotokat nem ismerjük, képtelenek vagyunk a japáni társadalmi osztályoknak helyzetéről s lelkiségük kialakulásáról helyes ítéletet alkotni. Előzőleg beszéltem az alsóbb osztályok megvetett voltáról. Természetesen, hogy ezek lelkisége még nehezebb viszonyok alatt fejlődik ki s még fokozottabban mutatja a lelkiségbeli káros tüneteket.

E szomorú képnek némileg derűsebb vonást talán az iparosok és iparművészek osztálya adhatná, akiket

tehetségük és szükségességük miatt bizonyos fokig megkülönböztettek a többiektől s időnkint sorsuk még kiválónak is volt mondható. Ugyanez áll nagyjában a még alsóbb osztályt képező kereskedőkről is. Ezek bizonyos vagyonra tettek szert s akárhány volt közülük olyan, aki dúsgazdag volt és lett. És a vagyon, a pénz Japánban is szabadabb lélegzethez juttatta a kereskedő osztály ügyesebbjeit. Helyzetüket az európai középkori zsidósáéhoz hasonlíthatom leginkább. Ahogy itt minden nagyobb úrnak megvolt a maga házi zsidaja, aki pénzelte s igen sokszor a zsebében hordozta gazdáját, úgy Japánban is minden dajmiónak és rangosabb embernek megvolt a maga kereskedője, aki szükség esetén pénzelte s pénzelése alapján külön elbánásban részesült. Talán épen ezen hasonló okok szülémébe az a letagadhatatlan tény, hogy a japáni kereskedőosztály lelkülete, szokásai és erkölcei annyira hasonlóvá fejlődtek a zsidósáéval. Aston a nagy angol japánológ azt állítja, hogy zsidóbbak a zsidónál s épen ez a magyarázata annak, hogy az egész világon Japánban van a legkevesebb zsidó, mert még ők sem képesek felvenni a japáni kereskedővel a versenyt.

Ám térjünk vissza a szamurájokhoz. Láttuk, hogy az európai értelemben vett lovagnév nem fedi társadalmi helyzetüket. Megkülönbözteti őket a mieinktől az is, hogy nem voltak a lovagerények és kötelességek egységes, kötelező szabályokba foglalva. Ilyent csak 1900 körül állított össze s adott ki Amerikában, angolnyelven, egy igen csinos munkában Nitobe Inazo professzor úr. Ez aztán japáni nyelven is megjelent s ma már, mint a régi lovagvilág törvénykönyve kezd szerepelni a japánság előtt. Szerettem volna az értékes kis munkát

legalább kivonatossan ismertetni kedves olvasóimmal, de olyan korlátolt terünk van könyvünk lapjain, hogy csak egy futólagos képet festhetek erről, nyomon követve eszmemenetét.

A hűbérrendszer alapján kifejlődött s beidegződött szamuráj szokások és erkölcsök a japán lovagiasság virágai, melyek még ma is vezércsillagai minden igazi japán embernek. Túléltek ezek nálunk is a lovagintézményt és élnek működnek ma is teljes szépségükben.

A busidó szó tulajdonképpen nem lovagerényt jelent, hanem egyszerűen „Előírások a katonaszakmának”-ot. Forrása három nagy tényező, melyek Japán morális világfelfogását megalapozták. A budhizmus adta a világi hiúságok lekicsinylésének, sőt megvetésének gondolatát, a konfucianizmus az öt alaperényt melyekről „Khina lelke” című kötetünkben részletesen beszéltünk. E kettő mellett igen fontos szerep jutott az ősi sintoizmusnak is, mely az öröklött bűnt tagadva, az öröklött jóra való hajlandóságot, az emberi lélek szep-
lőtlenségét hirdeti.

A sintóhit az egyik legősibb és legmagasztosabb turáni gondolatot tartotta fenn tehát, amely olyan alap lehetett volna, sőt tán az még ma is, amely egy boldogabb és tisztább világnézet kialakulását hozhatta volna maga után, ha szerencsésebb történeti viszonyok között zavartalanul fejlődhetik. Óriási hatása volt a sintoizmusnak abban az irányban is, hogy uralkodóját az istenek leszármazójának, a nemzetet az istenek utódainak tekintette. A sinto oltár tükre az önismeret legszebb jellemzője s az istenek által alkotott föld íőbb a japáni szemében, mint kenyéradó eszköz. Olyan

szentség, ez, melyben az ősök porai pihennek s miely felett az ősök szelleme örködik.

Nitobe a lovagerények elsejének a *GIRI-t* az *őszinteségei és igazságosságát* veszi. Szavai szerint nem lehet visszatartóbb és megvetendőbb egy igazi lovagra, mintha alattomos, görbe utakon jár. A japán történet nagyszámú példáját adja azoknak, akik minden körülmények között megtartották a *giri* parancsolatát, de a zűrzavaros történeti idők, az elnyomottság meg a jogfosztottság a nemzet életének hozzánk közelebb eső szakaszaiban, épen az ellenkezőjét fejlesztette ki a nép nagyobbik tömegében. A legfenségesebb egyének mellett ott találjuk az ellenkező sarkponton az alattomoság, a cselvetés és ármánykodás bűnét. A japánság ellen megnyilvánult és megnövekedett ellenszenvnek mindig és mindenütt épen az egyenesség hiánya az okozója. Én hiszem, hogy nem lelki öröklődésű hiba ez, hanem főleg a Tokugavák sok százados uralmának hatása, ami az idővel és korrallal el kell múljon a nemzetről. A *giri* szó eredetileg „kötelességet” jelent. Az a sok sok példa, amit japán hosszú története tár elénk, tele van a kötelességeitejesítés ezernyi olyan példájával, amelynél az élet feláldozása még a legkevesebb. Vannak olyan esetek, amelyek a mi szemünkben majdnem érthetetlenek, míg a japánok előtt természetesek. De ennek az ellenkezőjét is megtaláljuk. Számos esetet, amikor a japáni a mi felfogásunk szerint csúnyán viselkedett, a japánság természetesnek talál. Ez irányban majdnem olyan eltérés van, a keresztény etnikai alapokon álló nyugati emberiség erkölcsi felfogása, illetve alapjaival szemben, mint a talmudista erkölcsök szerint élő zsidóságnál azzal a különbséggel, hogy a japán erkölcsi

felfogás nem ellentétese a miénknek, hanem csak bizonyos részekben tér el attól.

Második lovagerénynek a *bátorságot* veszi Nitobe professzor. Ez erénynél is a konfucius tanai szolgáltatják fejtegetései alapjait. „Tudni a jót és nem cselekedni, a bátorság hiánya”. „A bátorság nem egyéb mint az igaz dolog megcselekedése”. „Méltatlan dologért meghalni egyenlő a kutya megdöglésével” írja Konfucius után a japán lovagerényről Nitobe úr. Egy régi japán mondás azt tartja, hogy a bátorság azt jelenti, hogy tudjunk élni, ha élni kell és tudjunk meghalni, ha halni kell. Egy másik jellemző mondás, hogy csekély dolgokért vitézkedni, nagy dolgoktól meghátrálni csak a gazemberek szoktak. A bátorsághoz tartozik az erősség, szívóssága kitartás, félelem nélkülség, s a testi és lelki megpróbáltatások elviselése. Hogy erre képessé tegyék a szamurájt, már zsenge gyermekkorában edzették meleg és hideg, éhség és testi szenvedések elviselésére. A történeti adatok tanúsága szerint ezekhez legtöbbször kegyetlenségig menő eszközöket használtak. A féltékenység leküzdésére a serdülőkorba hajló gyermekeket éjjel temetőbe, vesztőhelyre küldözték s válogatott ijesztgetésekkel gyötörték. Hogy ezek az eszközök igen sokszor testi és lelki eldurvuláshoz vezettek, az a szamuráj paedagógiában nem jött számításba.

Harmadik lovagerény volt a *jóakarát és részvét*, mely az előbbi irányzat ferde eredményeit akarta egyensúlyozni. Szeretet, nagylelkűség, vonzalom, rokonszenv, a szenvedők iránti részvét, azok az erények, amit e pont alatt összefoglal. Az anya keze, az anya szíve volt az, amely ezeket a gyermekei lelkébe beoltotta. Segítő eszközei a zene és a költészet voltak. Egy japán köz-

mondás azt tartja, hogy a könyörületes szív nagyobb ékessége a császárnak is, mint a koronája. A lovagtól megkívánták ezeket az erényeket is, melyeket összefoglaló néven „Busi no naszaké”-nak, lovag gyöngédségnek neveztek. Sok szép történeti példát tudunk ez erényekre is, de a japánok által a legkiválóbbakként felsorolni szokottak mind olyan idegenszerűek, előttünk olyan érthetetlen kifejlődéssel és végezéssel bírnak, hogy a legtöbbször nem tudjuk megtalálni bennük a mi nyugati felfogásunk szerinti hasonló erényt, úgy érezzük, mintha egy remekmű befejezése után valami kisebb tehetségű egyén még belekontárkodott volna a mester munkájába.

Az *udvariasság* is egyike volt a fontos lovagerényeknek. A szertartásosság nagyon kifejlődött Japánban s annyira kötelezők voltak a külsőségek, hogy a felsőbb előtt való földreborulás elmulasztása, vagy egy kíváncsiskodó felpillantás elég volt arra, hogy a kísérők lenyisszentsék a magáról megfélelmező fejét. A japáni ma is mindig udvarias, nevető arcú, ha társaságban van, vagy idegenekkel beszél. Ez az a kötelező külsőség, (nyugodtan álarcnak is mondhatnám) amely alá elrejtí érzelmait. Hogy ez az annyiszor feldicsért japán erény nem egyéb második természetű erőszakolt tulajdonságnál, azt legjobban az Amerikába szakadt japánok igazolják, akik — huzamosabb ottélés után — még a köztudat durva modorú amerikaijánál is faragatlanabbak lesznek. Ám itt is egyénileg változik a valóság a látzat és tény között. Épen mert nem voltak a lovagerények kodifikálva, a lovagélet virágkorában is nagy eltéréseket találunk az udvariasság gyakorlásában. A hazulról alig kimozduló kisebb lovagok körében sok-

kal nyersebb és kevésbé szertartásosabb, de a valóságban őszintébb szokások honosodtak meg, mint az udvarok fényében sütkérezőknél, akiknél igazán üres külsőségekké zsugorodott ez a szép erény. Természetesen e téren is bőven találkozunk mindkét szélsőséggel. Egy alkalommal Tokio egyik leggazdagabb bankárával mentünk Okuma márkához. Az addig parvenü felfuvalkodásúnak ismert bankár, mikor az inas félretolta a bejáró ajtót a szó szoros értelmében négykézlábra vágta magát s úgy mászott végig az előtérmen a márki elé, aki hajdan hűbérura volt. Az angol nagykövet szolgálatában lévő japán portástól láttam olyan durvaságot, amilyent csak Oroszországban tapasztaltam. Ott is van mindenféle ember s az idegenben járt tömeg, meg a szocialista eszmék apostolai bizony sajnosan kikezdeték ezt a japáni erényt.

Az *igazságosság* is fontos szerepet játszik a harcososztály erényei között. E téren annyira mentek, hogy még az udvariasság ellenére is nyers igazmondást követeltek.

A hazugságot és kétértelműséget megvetették. Az igazi szamuráj becsületszava — „busi no icsi gon” — egyenlőnek tekintetett az esküvel, vagy az írott szerződéssel, ha alsóbb osztályúakkal szemben adta. Voltak szép idők, mikor a „kétnyelvű” lovagot kizárták a harcosok köréből. A Tokugavák kormányzásának legnagyobb bűne a nemzet ellen az volt, hogy a lovagerényeket megrontották spiclirendszerükkel. A régi, igazán nemes felfogás szerint az igazságnak és a tényeknek nem volt szabad egymástól különbözniök, de a Tokugavák alatt általános lett az, hogy a látszatot kell mindenben megőrizni és fenntartani. A japán lelkekben

olyan rombolási vitt végbe e kor, amilyent nálunk a legújabb idők destruktív méregkeverői. A becsület útja nem halad együtt a meggazdagodásával. A japán kereskedőre mondják, hogy addig kiabálták reá hogy „lop” amíg végre is tolvajjá lett. Mikor a lovagosztály alól kihullott a megélhetés lehetősége a restaurációkor, a kereskedővé vedlett szamurájok legnagyobb része tönkre ment, mert a Tokugavák dacára még mindig maradt annyi becsülete, hogy nem tudott megtanulni lopni, írja találón egy japán kulim historikus. Jómagam épen a japáni társadalmi osztályok ethikai különbségeinek megfigyelésekor jöttem arra a későbbi tapasztalataim által beigazoltnak mondható gondolatra, hogy a vadász népek erős képzelőtehetsége a hazugság felé, a földműves nép el nem odázható munkája az igazmondás felé, az iparos népé a csalafintaság felé, a kereskedő népé pedig az igazi csalás felé hajtja az erkölcsi fejlődést.

A becsület volt a szamuráj legdrágább kincse Japánban is. Az egyéniség öntudatát s a személyes méltóságot látták ebben megtestesítve. A becsületos hírnév elengedhetetlen követelmény volt. Az a gondolat, hogy szégyent hozhat magára, családjára, vagy hogy nevetségessé teszi magát, leginkább rettegett volt minden szamuráj előtt. „Olyan a szégyen, mint a fa kérgére vágott seb, nem múlik el az idők folytán, hanem örökké nagyobb lesz”. — A szégyen alapja, felfogásuk szerint, a szeméremérzet, mely ikertestvére a szégyenérzetnek. „A szégyen minden erénynek, minden jó szokásnak és minden erkölcsnek az alapja”. A szégyentől való félelem valósággal túltengett a szamurájokban. Egy lehetetlen anekdota jellemzi legjobban ezt a túlhajtott érzé-

kenységet. Egy jóindulatú polgár egyszer figyelmeztetett egy lovagot, hogy hátán egy bolha ugrándozik. A szamuráj kardot rántva kettéhasította a polgárt, mert meggyalázásnak tartotta, hogy egy élősdit reá ugrott, de még meggyalázóbbnak, hogy erre egy alacsonyabb rangú, nyilvánosan figyelmeztetni merte. Épen az ilyen túlhajtások ellensúlyozására szolgáltak a *nagylelkűségnek* és *türelmességnek* mint a becsületes cselekedetek alapfeltételeinek belefoglalásai a becsület erényébe. „Kis dolgokért mérgeledni méltatlan a szamurájhoz.” Egy találó és példaként felhozott anekdótaféle járja Japánban, három nagy történelmi alakjuk szájába adva. Oda Nobunagáról ezt írják: Megölöm a fülemilét, ha nem a maga idején énekel; Hidejosi azt mondta volna, hogy kényszerítem a fülemilét, hogy nekem énekeljen, Jejászu pedig azt, hogy megvárja amíg feltátja a száját. Ugyancsak Jejászu írja egy helyen, hogy: „az ember élete olyan mint egy hosszú út, amelyen a vállainkon nyugvó nagy teherrel keli végigmennünk. Ne siessünk hát, mert ha nem is dobnak idegen kezek semmi akadályt élőkbe, ha nem vigyázunk, saját hibáinkon vagy gondatlanságunkon elbukhatunk.” — „Az igazi lovag nem vagyonna hanem becsületes hírnévre vágyik”.

A lovagerények zárókövének a *hűséget* mondták, melyet a lovagok külön és kizárólagos sajátjuknak tartottak. Ez a hűség első sorban az uralkodó személye, aztán a felebbvalók iránt volt különösen kötelező. Az ősök, szülők, tanítók és jöttevők iránt is feltétlen hűséget követel a lovagszokás, de ezek nem voltak annyira kötelezők, mint az uralkodó és felebbvalók iránti hűség. Nitobé azt mondja, hogy ez utóbbi olyan természetes valami volt a lovagok előtt, hogy annak meg-

szegeséről szó sem lehetett s ez már nem is erény, hanem kötelességszámba ment. Az ősi korban az alattvaló uralkodóját, a harcos vezérét, néha az asszony férjét, önként követte a halálba. Hogy milyen általános és mélyen gyökerező volt a kötelesség ilyenfajta felfogása, arra elég példa annak megemlítése, hogy Mucuhitó császárnak napjainkban történt halálakor Togo, a híres hadvezér öngyilkosságot követett el ura teteménél. A japán történelem hemzseg az ilyenfajta hűségbizonyítékoktól s bár ezek között is sok az olyan, amit a mi felfogásunk nehezen tud megérteni, mégis nagy számban vannak olyanok is, amilyenél másképp egyik európai lovag sem cselekedhetett volna. De amint mi fogyatékosnak vagy túlhajtottnak látunk akárhány japáni felfogású erényes és erkölcsi példát, épenúgy ők is hiányosnak, félig végrehajtottnak, néha pedig fölöslegesen érzékenynek látnak sok mindent, a mi híres embereink tetteiben.

A szamuráj becsület jelképe a kard volt. Amint ezt nem érthette folt, úgy őt sem. Egész nevelésük oda rányult, hogy a szamuráj lelke a kard, melyet mocsok nem érhet. A régi lovagerények tiszta fénye ma is él és világít japán jobbainak a lelkében. Ha ezek sokban el is térnek a mi felfogásunktól s túlságosan önös természetűek is, mégis az ország minden nagyságának ezek az erények voltak a talpkövei. Csak ezeknek a megléteie, a lelkekben való élése tette képessé a nemzetet azokra a rettenetes erőfeszítésekre, melyekkel kivívta világhelyzetét. És amíg ezek az erények élnek a japánságban, amíg meg nem tudja gyilkolni a világbolondító internacionálé, bizonyára élni és virágozni fog a nemzet.

VIII.

A JAPÁN IRODALOM RÖVID VÁZLATA.

A japán irodalomtörténészek az irodalmuk kezdetét történetük kezdetével teszik egy korba, amennyiben egy ősi nászéneket Szuszanónak, a viharistennek úrnak a javára. A történeti részben rámutattunk a kormeghatározás ingatag voltára s itt felhívjuk a figyelmet ottani sorainkra, ilyen ingatag alapokon állunk az irodalmi hagyományokkal is. Vannak olyan maradványok, amelyeknek — bár nagy régiséget tulajdonítottak — a szigorú nyelvi vizsgálat megállapította sokkal fiatalabb voltukat, viszont többekről, melyekre gondot sem vetettek, kiderült a sokkal régebbi korból való származás.

A legrégebb emlékeket sajnos Japánban is épen úgy megsemmisítette a budhista türelmetlenség, mint nálunk annak idején a miénket a kereszténység. Csak a mondák azok, amelyek megmaradtak, de ezek is már csak kötetlen állapotban. Ezenkívül az ősi sintó hit papságának sikerült megmenteni valamicskét a régi egyházi és vallásos irodalomból.

Mindezek számbavevésével megállapíthatjuk, hogy volt a japán irodalomnak egy ősrégi kora, a tisztán nemzeti sintóirodalom ideje, melynek emlékeit jórészt elpusztították.

Azután jött a koreo-kinai hatás kora, melyre az indiai hatások következtek. A régiebb korokból napjainkra maradt emlékek túlnyomó részben kötött formájú lírai termékek s csak kisebb részükben elbeszélők.

Hogy valamennyire megérthessük a japáni költészet különösségeit, néhány szóban kénytelenek vagyunk költői formáikról egyetmást elmondani.

A költői alkotások külső alakja szűk korlátok közé szorított, Az ősidőkben úgy látszik voltak hosszabb lélekzetű alakok is, de a budhizmussal divatba jött epigrammszerű rövidség olyan általánossá és kötelezővé lett, hogy ez ellen még az igazi tehetségek sem mertek küzdeni.

A verssorok 3-11 szótagúak lehetnek. A 4. és 6. szótag látszik az ősinek, az 5. és 7. szótagú a budhista hatásúnak. A versek hosszúságát olyan szigorú szabályok kötötték, mint a sonettét. Mindössze 7 elfogadott alak volt,

19 szótagú: 5—7—7.

31 szótagú: 5—7—5 7—7.

17 szótagú: 5—7—5 5—5—7 7—5—5

38 szótagú: 5—7-7 5—7—7 vagy 5—7—5
7—5—7.

48 szótagú: 7 5—7 5 7 5 7 5.

Ezek mellé sorakozik az európai értelemben egyetlen olyan alak, amelyen komoly költeményeket is lehet írni. Ez az alak a Naga-uta, (nagy dal), amely a 31 szótagos versnek népies alakulású formája. Képlete: 5—7 5—7 . . . 7-7.

E formák a költői alkotó erőt szűk korlátok közé szorították. Futólagos vázlatot kénytelen adni az író 8 a kidolgozást reá kell bízva az olvasóra.

Vegyük ezek mellé a japán nyelvnek hangjellegét s akkor előttünk áll a lehetőségek, vagy tán jobbanmondva a lehetetlenségek útja. A japán nyelvnek csak öt magánhangzója van (a, e, i, o, u). Minden japán szóban egy mássalhangzó egy magánhangzóra következik, úgyhogy minden szó az öt magánhangzó közül az egyikre végződik. Mint hatodik szóvég szerepel az *η* hang, mely a régi *mu-nak* megrövidülése s mint ilyen a versben önálló szótagnak számít (vakarimaszen). A japán hangok átlag mind rövidek. Néha °gy~°gy magánhangzó kiugratása folytán előáll ugyan hosszú mássalhangzó, vagy mássalhangzó kiesése miatt hosszú magánhangzó, de ezt csak az élő nyelvben figyelhetjük meg, az írás nem jelöli.

Ez a hangjelleg az oka, hogy a japán költészetben igazi rím nincsen. Alig lehet valami kiállhatatlanabb egyhangúságot elképzelni, mintha a hatféle hangra végződő japán nyelv szavait összerímeltetjük. Másfelől az időmérték is lehetetlen a csupa rövid szótagok miatt. Így a japán verselés számára az egyetlen lehető forma a hangsúlyos verselés. E téren sok a finomság.

A költői alakzatokból az Európában használt formák közül az alábbiakat találjuk meg:

Hasonlat, allegória, személyesítés, megszólítás, felkiáltás, ismétlés, polipteton, inversio elipsis, paralelismus stb.

Tisztán japánosak: 1., Makura kotoba: párnaszó. Ezek állandó jelzők (Párducos Árpád, Hollós Mátyás) 3-7 tagig terjedhetnek legtöbbjük azonban öt szóíagos. Ennyit vesz el a vers szabott terjedelméből. — 2., Yó: Vánkosszólam. Az előbbinek megbővült formája, mely a versben mintegy bevezetés, még inkább mint befejezés

szerepel. Terjedelme 13 szótagra terjedhet. Baj az, hogy ez az alakzat nem a versre, hanem annak rendesen csak egy szavára vonatkozik. 7 tagú párnaszó. 13 tagú vánkosszólam. Marad a tulajdonképeni versre 13 szótag. Bizony ezen nehéz igazi költészetet teremteni még ha az epigram m mértékével mérünk is. — 3., Kettős értelemben használt szavak. Ezeket a szűkre szabott keretektől folyó kényszerűség hozhatta létre. A japán nyelv sajátos hangviszonyaiból kifolyólag igen sok egyforma hangzású de más-más értelmű szavat találunk a nyelvben. Ebből az alkalmazásból szövik a japán költők legfinomabb szépségeiket. Viszont avatatlan kezekben otromba külsőségeké válik ez a forma. Ezer éven keresztül divatos az így díszített költemény, hiszen a japán költészet 80%-a ilyen rövid költeményekből áll. Nagyobb részüket maguk a japán kritikusok is cifra, felfújt hólyagokhoz hasonlítják, melyeknél legfőlebb a külső csinosság érdemel említést.

Nem volt mindig így. A budhizmus megölte a régi kor hagyományait. Csak a sintó papok őriztek meg belőle valamicskét. Pedig, hogy szép és kiforrott dolgok lehettek, bizonyítja a mithoiógiájuk kerek egysége. A budhizmus folytán rájuk került békókat csak mostanában sikerült lerázni magukról s még ma is kísért és erős harcokat okoz a két tábor hívei között.

A legrégibb feljegyzések a Krisztus utáni 710. évből származnak. A Kozsiki és a nemsokkal utána megjelent Nihongi nevet viselő gyűjtemények tartották fenn ezeket. Az első inkább a sintóhit egyszerűbb és igazabb emberei feljegyzéseinek látszik, míg az utóbbi a budhista papok tudóskodását viseli magán. Majdnem

Lássunk azonban néhány másféle szemelvényt is:
A legrégebnek tartott, de későbbi korú dal
(Susano nászdala):

Ya	kumo	taču	Nyolcszoros felhővel borított
Idzumo	ya	he gaki	Idzumoban nyolcszoros kerítésű
Cuma	gome	ni	Házat építék s abba teszem
Ya	he	gaki cukuru	Feleségem s a nyolcszorosan
Sono yane gaki wo.			Védett helyen örvendezek véle.
			Kami yo ee suiro Mióta
			a világ áll csuhaj!

Az általam ismertek legszebb epigrammja:

Kami yo ee suiro	Mióta a világ áll csuhaj!
Kavara nu mono	wa Meg nem változott dolog,
Suiro-Suiro	Csuhaj haj!
Midzu too suiro	A viznek s haj
Koi to michi.	A szerelemnek útja
Suiro, suiro	Csuhaj haj!

Egy másik versike fordítása: A kakuk énekét az ördög is bizonyosan hallja. Mikor nem tudtam kivenni mi ebben a költői gondolat, így magyarázták: A kakuk oly szomorúan énekel, hogy hangján még az érzéketlen ördög is megindul.

Most egy pár kis fordítást versben is:

Örökzöld bár a vén fenyő levele,
Üdébb köntöst ad rá tavasz melege.
Emberszív, ha megjön ifjú
tavaszod,
Akarod, nem a szerelem,
Napja azért rád ragyog.

Egyszerű fordítása:

A	fenyő	levele	is
	üdébb	tavasszal	
Szerelem			napja
ragyog.			

Ise asszonytól:

Míva fehér orma nyugton   Te örök hegy könnyen vár-
 Vár szeszélyes szép tavaszt,   hatsz
 Mely a völgygel enyelegve   Hosszú évezredekét,
 Ölén virágot fakaszt,   De a véges emberi szív
    Olyan hamar megreped.

Iwahime hercegnőtől:

Míg sötét hajam hullámit
 Meg nem üti tél dere,
 Míg életem el nem tépi
 A halálnak zord keze,;
 Várok rád; szerelmemre.

Goncsunagontól:

Ise tenger partján   *Sarurnámtól:*
 Színes kagyló terem,
 Kabátom két ujját   Sirva dalol a kis madár a hegyen,
 Vele teli szedtem,   Édes párját kiáltozza szüntelen,
    Gyermekkincsnek Csak a visszhang válaszol a szavára
                  örül szívem,   Ő is mint én olyan elhagyott árva.
 Értéktelen, mint
    életem.

Egy ősrégi sintó   imádság   (Norito)
    fordítása, majdnem szó szerint:

A japán uralkodóhoz és népéhez békességes
 Nagy Isten az égben maradt.
 Ő adta nekünk országunkat,
 Ő áldotta meg mindenható áldásával.
 Szálljon hozzá hálánkkal forró esdeklésünk:

„Áldd meg népedet,
 Áldd meg uralkodónkat,
 Áldd meg honunk földjei mindörökre.”
 Hála neked nagy Isten!
 Hallgasd meg imádságunkat
 Égben lakó urunk!

Utagaki.

Férfi:

Zeng a hárfá kezeimben,
 Ki hallgatja bűvös szavát,
 Neked szól az Kagahime
 Tündéarcú szép leány.
 Ha gyöngy volnál és kedvesem
 Legszebb volnál akkor is te.
 Jer légy enyém, legyél szívem
 Tündöklő drágagyöngye,

Nő:

Bár vakító fényben ragyog
 A fejedelmi pompa,
 S büszke hanggal csörtet nyomán
 Kincset érő drága kard,
 S arany, selyem fogja körül
 Lágy alakját, tagjait,
 Shikin kívül bárki lenne,
 Nem hallja meg Kagahime.

Most idézem azt a költeményt, amelyről azt állítják a japánok, hogy irodalmuk legdrágább gyöngye, (Legújabban sokan tagadásba vették, sőt gúny tárgyává tették ezt a felfogást.)

Fordítása:

Furu ike ya	Öreg tóba
Kawadzu tobikomu	Béka ugrott
Midzu no oto.	A víz loccsant.

Egész irodalma van ennek a költeménynek, melyről Aszton a nagy angol tudós azt írja, hogy ez a világ legnagyobb képzelgésű butasága. Lássuk a tokiói egyetem japán irodalmi tanárának a könyvében mi áll róla.

„E költeménynek, írja Hága professzor a nagy irodalomtörténetében, nincs értelme. Pár év előtt egy nyugati embernek beszéltek nagyságáról s lefordították neki. A nyugati csodálkozva jegyezte meg, hogy nem ludja megérteni, miért tartják a japánok ezt a művet a japán irodalom legbecesebb darabjának. Nálunk Európában a béka csúnya, nedves és hideg volta miatt utálatos állat. Miképp lehet hát az költői, ha egy ilyen állat a tóba ugrik s a víz megloccsan. Erre a japáni így felelt: Ezt a költeményt saját szavaival nem lehet megvilágosítani. A jelentésére kell gondolni s a gondolatok összefüggéséből ítélni és látni. Nézze kérem, elmondom önnek, miképpen érteni én ezt a költeményt. A sötét őserdő komor lombjai alatt áll a mohos falu régi templom, a mellette elterülő kis tó partján. A vidék néma és csendes. Nincs semmi zaj, nincs semmi hang, néma minden, mint a halál. Egyedül andalog ott az embei, a halotti csendben gondolatokba merült lélekkel. Hirtenen megriad tőle a béka, beugrik a tóba s megtöri a csendet, mely természetet, lelket, egyaránt eltöltött. Vegyük hozzá éhez, hogy a hely egy régi, történeti nevezetességű pont, melyről ezer emlék, ezer rege beszél.

Ha mindezt együtt elgondoljuk, úgy-e szép ez a semmit mondó költemény, mely az egész gondolatmenetnek egyetlen — a legkiválóbb — pontját mutatja meg csupán. A gondolat mindig érdemes. A természet rendje, hogy ahol füst van ott tűznek is kell lennie. A költő a füstöt énekeli meg, a tűz lelkének titka maradt, melyet csak egy rokonlélek olvashat el. Az ilyen nagy gondolathoz, mint a villámhoz, csak rövid alak talál, a hosszú megölné.”

Ez a japán költészet és olvasója képe. Még tán epigrammnak sem válik be a nagyobb fele. És így vagyunk mi a legtöbb japáni dologgal is. Ha magunk nem tudjuk széppé tenni lelkünk tűzén, nem tudjuk még csak megérteni sem. — Asztonnak igaza van, ön-ámítás az egész. —

Másfajú irodalmi termékeik között feltűnő sok a regény és a színdarab, még pedig úgy a világi, mint a vallásos tárgyú színmű. Khinai mintára mindkettőnél gyakori a nagy terjedelmű alkotás. A történelmi vonatkozásúak néha egész korokat ölelnek fel. A közönséges életből *weit* regények között igen sok az olyan, amelyért nálunk az írónak is a kiadónak is meggyűlne a baja közszemérem és erkölcsi kihágás miatt. A színdarabok között van olyan történelmi mű is, amelyet napokon, sőt heteken keresztül játszanak, folytatólagos előadásokban.

Szándékosan hagytam e futólagos vázlat részére utóisonak a templomi színjátékok egyik fajtát a „Nó” játékot. Ezek nagyobb fele az ősi mithológiából megmenekült gyöngyszem. Nem is annyira színdarabok ezek, mint inkább vallásos színrehozatalok, melyek az ősi dőkben az istentisztelet részét képezhették. Ezeknek

sikerült a mindent elsöprő budhai hatás alól a templomok áttörhetetlen gátján megmaradniok. A budhizmus legfőlebb egy-egy azonnal felismerhető frázist csempészhettek csak beléjük. A sok beszéd helyett bemutatom közülök azt a darabot, amelyet az általam ismertek közül a legkiválóbbnak találtam. Egyike a legrégebbeknek is. Nem képzeltem belé semmit úgy, mint a béka vers magyarázója kívánta. Mégis egy apróságot kell elmondanom. Boldogult Turchányi Tihamér professzor mondotta, hogy neki a fordítás olvasásakor eszébe jutott Paterson úr a pesti egyetem volt angol professzora, aki egyszer kijelentette, hogy Shakespeare Szentivánéji álom című színművének Arany János általi magyar fordítása szebb az eredetnél, ez a japáni No játék is olyan, hogy megérdemelné visszafordítani japánira.

IX.

A PEHELYRUHA (HAGOROMO)

Nó-játék.

Személyek: TENNIN, tündér; GOFU, halász; HALÁSZOK
KARA.

Történik a Fuzsijama közelében, a Mihó tó partján.

I.

Halászkok kara.

Jaj, nem látják, mint tolongnak,
A vihariéit föllegek?
Jaj, nem hallják: valahonnan
Vészes orkán közeleg?
Halász vérim, mines bár készen
Még dolgunknak csak fele,
Hagyjuk abba, ilyen vészben
Jobb a kunyhónk fedele!...
Oh de nem! hisz elsimulva
Nyugszik a hab csendesen,
Csak a kikelet fuvalma
Zúgat át a fenyvesen.
Csak e hang volt oly riasztó,
De már újra csendes a tó.
Újra hálót vethetünk
S újra énekelhetünk.

Halász.

Hogy Mihónak fenyős partján
 Társaim keresve én,
 Kikötöttem könnyű sajkám,
 És szemem körülvetem,
 Csodát láttam: az egekből
 Virág eső pereg alá
 S isteni szép dana zendül
 S nem tudom, ki daloló?
 Ott csüng ím, a fenyő-ágon
 Egy szép, illatos ruha,
 Még ilyet e nagy világon
 Föl nem öltött nő soha.
 Leakasztom, úgy szerzem meg,
 könnyű mint a hó-pehely,
 Hazaviszem a szülémnek
 Kincs gyanánt, hadd tegye el.

Tündér.

Ez a köntös az enyém,
 Adjad vissza, oh legény!

Halász.

Hogy a tiéd, nem hiszem,
 Úgy találtam, elviszem.

Tündér.

De enyém e tündér holmi,
 Engem illet ez a kincs,
 Tőlünk ilyet elrabolni,
 Földieknek joga nincs.
 Ajándékul adnám inkább,

De az égben ezt is tiltják,
Kérlek hát, hogy menj s akaszd,
A hol lelted, vissza azt.

Halász.

Hogyan, hát te jó tündér vagy
S égi öltözéked ez?
Hisz úgy ennek becse oly nagy,
Hogy oltárunk éke lesz.
Égi kincse van Japánnak
Három eddig, most pedig,
Vissza bárhogy is kívánjad,
Ez leszen a negyedik.

Tündér.

Jaj, e bűvös köntös nélkül
Nem szállhatok sehova,
Zárva így nekem a légűr
És a tündérek hona.
Oda immár vissza térnem
Soha többé nem szabad.
A ruhámat, esdve kérem,
Szép ruhámat visszaadd!

Halász.

Bájos tündér visszaadnom,
Mindhiába, nem lehet,
Kérhetsz búsán síró hangon,
Nem veszed meg szívemet.
Esengj százszor vagy örökké,
Százszor is megtagadom,
A ruhádat soha többé
Vissza neked nem adom,

Tündér.

Oh, ha zord szavadnak állnál,
 De ne állj, halász legény,
 Szárnyaszegett kis madárnál
 Árvább lennék én szegény.
 Nem röpülnek már lebegve
 Soha vissza kék egembe
 S szárnyam' törvén, égi vágy
 Földön elepedni hagy.

Halász.

Lám, a tündér földre kötve
 Milyen síró, gyöngé lény!

Tündér.

Magas égből földhöz ütve,
 Mily kétségbe estem én!

Halász.

Azt az időt meg nem éred.
 Hogy én megsajnáljalak.

Tündér.

Oh, a gyöngéd, jó tündérnek
 Nem való a sár, salak.

Kar.

Nézd a szegény tündér-lányka
 Szemén bú-harmat fakad,
 S haja, bár az ég virága,
 Most lecsüngő, hervatag.
 Ah, mily rettenetes kintul
 Piheg gyötrött kebele!

Olyan bánkódásnak indul,
Még bizony meghal bele.

Tündér:

Nézek vágyva, de hiába
Felhős égnek magasába
A sugarába, illatárba, —
Utam oda el van zárva.

Kar:

Kik az égi bolton éltek,
Kedves vándor fellegek,
Tudjátok meg, hogy felétek,
Már e tündér nem lebeg.

Tündér:

Földi bánat megöl engem.

Kar:

Már ez nem jut fel oda,
Égi madár bármit zengjen,
Ő nem hallja meg soha.

Tündér:

Égi szó már nem hat én rám.

Kar:

Vándor-daru vidd a hirt;
Lenn a földön egy tündérleány
Nem lel nagy bújára írt.

Tündér:

Égből esvén, lettem árva.

Kar:

Csüllök zsongó seregi,
 Mért csapkodtok a vízárra,
 Mért repültök erre ti?
 S te lehellő réti szellő.
 Virágkelyhet fuvaló,
 Gyöngéd szárnyad, jobb ha bágyad,
 Itt ma lengned nem való.
 Mert ha látja a szegényke
 Mind azt, a mi száll, repül,
 szíve szakad, hogy az égbe
 Ő nem szállhat egyedül.

Tündér:

Földnek rabja lettem én!

Kar:

Földi árva lett szegény,
 szívecskéje megszakad,
 Szeme két bús könny-patak.

Halász:

Tündér, tündér, amint nézlek,
 Még is meg kell vallanom,
 Hogy sirásod megigézett
 S elfogott a szájalom.
 Pehelyruhád, ime, vedd,
 Visszaadom teneked.

Tündér:

Mily öröm! ... a szép ruhát
 Adjad gyorsan vissza hát!

Halász.

Vissz' adom és semmi károd;
 Egy csak a feltételem:
 Hires táncodat eljárod
 Előbb nékem e helyen.

Tündér.

Elragadva a gyönyörtül
 Mindent megteszek neked,[?]
 Hogyha aztán földi körbiül
 Ég-hazámba lenghetek.
 S jól van, váltságképen végül
 Táncom emlékét vegyed,
 Ám a pehely-köntös nélkül
 Még táncolnom sem lehet,

Halász.

Nem, ha vissza előbb kapnád,
 Táncod többé el se ropnád,
 Rajta hát! Előbb a tánc —
 Aztán meglesz, mit kívánsz.

Tündér.

Szégyen tőled égi lénynek
 Ily föltételt szabni ki,
 Ha szülöttje örök fénynek,
 Lehet csaló valaki?
 Az a földi büntől tiszta, —
 Add ruhám' előre vissza!

Halász,

Már is bánom szavamat.
 Itt a ruhád, légy szabad!

Tündér:

Kapja érTe meg emlékül
 A föld a káprázatot,
 Hogy egy tündér lányt az égből
 Lenge láncban láthatott.
 Oly habkönnyen lebegek,
 Mint a bárányfellegek.

Halász.

Oly hab-könnyüden lebeg
 Mint az égi fellegek.
 S míg a szárnya legve leng,
 Lég körül zengve zeng.

Tündér,

Tölts be mindent, virágillat,
 Eget, földet, levegőt, —
 S mely halandó bűverőd' !

Kar.

Nézzétek, az ég leánya
 A kegyét hogy hinti szét,
 Csoda táncba, nekünk szánja
 Mennnyi művészetét
 Tánca megmarad, mint emlék
 Melyet földhonunknak ad,
 Vegyük — s benne kedvünk teljék -
 A menny szép ajándokát!

II.

Kar.

Figyelj ember, ős időkről
Mond csodát a dal ma itt,
Zengni fogja a magas menny
Titkos, nagy hatalmait.
Mert mi sok-sok ezer féle
Lenn e földön létezik,
Áldja mind egy Istenpárnak
Teremtő szent kezeit.
Elsőül a lélekhonból
Földre e pár költözék,
Ők kezdték meg nagy erővel
A világ épületét.
Mint az örökkévalóság
Erejük oly végtelen
S mit ez végtelennek alkot,
Abban Isten van jelen.
Végtelenség legszebb éke
A gyémántos kerek ég,
Mely az örök Istenektől
Mennyboltnak neveztetek.

Tündér.

S hol ezen a szelíd holdat
Megtalálod, nézz oda:
Ott az Istenkéz emelte
Fényes égi palota.

Kar.

Harminc égi király lakja
Az aranyos termeket,

Földi éjre szép ragyogványt
 Koronájok fénye vet.
 Tizenöt nap' estről estre,
 Ha beállott a sötét,
 Látjuk sugárzó pompában,
 Mindnek fehér köntösét.
 Arany trónjok, más pompájok,
 Mindent ragyogásba von,
 S telt arccal ragyog a hold is
 A tizenötöd' napon.
 Ám tizenhatod' nap éje
 Hogyha már végére jár,
 Komor zugba kell hogy fusson
 Minden éjjel egy király.
 S minden egy trónt, mely üres lett
 Leborít sötét lepel,
 S lassan fényes arcú holdat
 Feketeség így lep el.
 De az elfutott királyok
 Búja vigaszt vár s akar,
 Körülfogja ezért őket
 Mennyei tündéri kar.
 Leng körüttök lenge csáb-tánc,
 Zengenek csábos dalok.

Tündér:

FŐ a tündérhadban: kedves
 Tennin tündér én vagyok.

Kar:

Ah, leszállt az égi szép lány,
 Gyönyört s áldást hozva ránk,
 Üdvözzöld őt népes ország,

Dicsó Japán, szép hazánk!
 Nem tölt bár itt, csak egy órát,
 Kegyét bőven hinti szét
 S megtanulja tőle népünk
 Égi tánc-művészetét.
 Lebben csillogó fehér köd
 S játszadoz a lány haján,
 Ég virága tűzve abba,
 Annak hízeleg talán.
 Égi virág illatárja,
 Jelképezi a tavaszt,
 Melyet a hold fölfelé vonz,
 De a földünk lenn maraszt.

Tündér.

Óh csodás ez édes óra!

Kar.

Égnek tája, égi szép,
 Ám a földnek is van bája,
 Mit csodál az égi nép.
 Szellők, hajtsatok ti felhőt,
 Hogy az utat fedje el,
 Melyen mennyei lakába
 Jutna e tündérke fel.
 De a fenyvesoldalt, felhő,
 Nehogy eltakarjad itt,
 Had szemlélje a tündérke
 A Mihó-tó partjait.
 Százszor lásd bár, szép e látvány
 Te is, tündér, nézz ide:
 Fuzsi hegy hófedte orma
 Belebámul tükribe.

A hajnalpír első csókja
 Mikor e sík tóra tűz,
 Bíborszínt ölt, mintha első
 Csókot kap a szende szűz.
 A fenyvesről könnyű pára
 Tó tükrére le ne szállj,
 Mert láthatlan lenne tőled
 Égi szemnek ez a báj.
 Ez vonzott az égiekből
 Ide egy párt hajdanán,
 Honunk dicső Mikádója
 E csodás pár sarja ám.

Tündér.

Fenn is tudjuk, hogy valóban
 Isten-sarj e hon feje,
 Hol az égi királynőnek,
 A napnak ring bölcseje.
 S azt is tudjuk, hogy az égi
 Faj, mely itt uralkodik,
 Bölcs ura lesz e hazának
 Még év-miriádokig.

Kar.

Addig, míg a tündér-szárnyak
 Lágy szelétől bércseink,
 Lassan szét nem morzsolódnak
 Csupa porladt részre itt.

III.

Kar,

Égi percek! Füleinket
 Andalítja egy zene,
 Melyre mintha égből vissza
 Angyali kar zengene.
 Hárfák bűvös pendülése
 Tárogatók, fuvolák
 Ezüst hangja légen, égen
 Lassan, halkán dúdol át.
 S ezalatt Szomejró hegynek
 Büszke csúcsaira már
 Aranyos fényt hint a hajnal^
 A legelső napsugár.
 A nagy bérc komor fején ült
 Éljen át a gyász-setét
 S most a Mihó ezüst habja
 Tükrözi már fenyvesét
 S Ukishima berkeiben
 Virágeső mért esik?
 Lám, a tündér lenge táncát
 Szemeink most meglesik.
 S míg a tánc szelíd ütemben
 Viszi őt az ég felé,
 szíveinket mondhatatlan
 Égi mámor elteté.

Tündér.

Üdvözlégy, hold palotája!
 Dicső Budha, senki más
 A te gazdád, s csupán benned
 Lakik a megnyugovás.

Kar.

A tündérnek szüzi testén
Leng a varázs-ruha már.

Tündér.

Az ég szelíd kékje vonz már
S az isteni illatár.

Kar.

Mint a tavaszi köd olyan,
Finom ezüst szövevény.

Tündér.

Égi fenség égbe szálljon,
Itt hagyom a földet én.

Kar.

Oh ne még mennnybeli szép lány,
Ne fejezd táncod be még,
Ily hamar ne lássa tűnni
Ezt a bűbájt e vidék
Hajpártád virágos ékét
Szelíd szellő lengeti,
Melyet szárnyaid verése
Váltogatva hajt neki.
Lejtsd a jánczod', lejtsd tovább még,
Lejtsd oly bájoló kecsesen,
A hogy földi halandónak,
Nem adatik sohasem.
De ha mégis hold-hazádba
Drága lényed föllegeg,
Hallgasd meg, a mit az ajkunk
Hozzád esdeklőn rebeg:

„Égi jóságos kezeddél
Hints le áldást hétszerest!
E hullámvert partú szép hont
Tova szállva úgy szeresd!
Hints a szomjazó mezőkre
Üde harmatot, sokat,
Ejts a föld minden rögére
Gazdag ajándékokat!”
... Ah, a válás perce itt van,
Vége, vége i... Eltűnénk,
Tündérszárnya lebbenésén
Nem mozdul már lenn a lég.
Ah, a fenyvesek felett már
Felrepül az égbe ő,
Ukishima nádja közt zúg
Szomorún a levegő.
Aszidáke magas szirtje
Elmarad alatta már,
Örök havú Fuzsijáma
Csúcsán is túl messze jár.
Száll magasbra, mind magasbra,
Kéklő égi légen át
Eltűnt, vége, mert elérte,
Dicső égi csarnokát.

TARTALOMJEGYZÉK:

Visszaemlékezések (Előszó)	3
A fehér emberiség japáni szemmel nézve	9
Hogyan viselkedik az átlagjapán idegenekkel szemben (Naplójegyzetek).....	12
Japán világhelyzete	44
A japán történelem vázlat. A japán mondás kor és történelmük kezdete	49
Japán romlása és újraéledése.....	59
A központi hatalom visszaállítása	63
<i>d) A konfuciánizmus és budhizmus japán megítélésben.....</i>	69
<i>e) Az első soguncsaládok bitorolt uralma</i>	77
<i>t) A kettős császárság kora.....</i>	82
<i>g) Nyugat felfedezi Japánt. ....</i>	86
<i>h) A Tokugava sogunok uralma .....</i>	88
<i>i) Az ország újraszervezése.....</i>	104
<i>j) A megújulás útja .....</i>	107
Busido, a japán lovagerények.....	123
A japán irodalom rövid vázlat.....	134
A Pehely ruha (Hangoromo)	154